

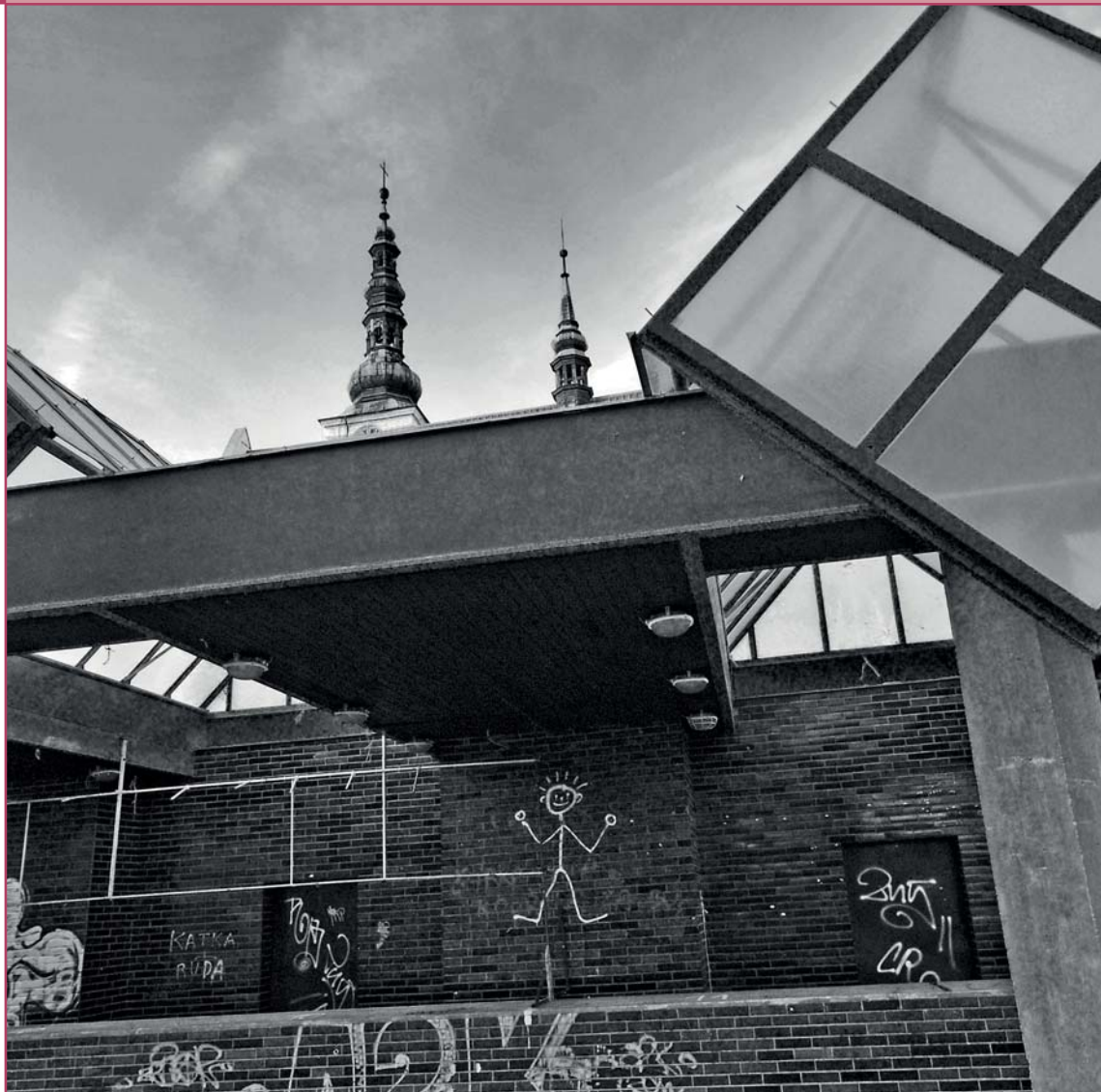

KROK

3

Ročník 9/2012

**Kulturní
Revue
Olomouckého
Kraje**

OBSAH ČÍSLA

ÚVODNÍK – Marie Dokoupilová 1

PROSTĚJOVSKO

PROSTĚJOV Z NADHLEDU

Prostějov z nadhledu aneb Půdorys a silueta zástavby jako otisk specifik ovlivňujících utváření obce (*Michaela Kokojanová*) 2

ŽIDOVSKÉ PAMÁTKY

Procházka po prostějovských židovských památkách (*Marie Dokoupilová*) 7

HISTORICKÉ HODINY

Sbírka historických hodin a hodinek z fondu Muzea Prostějovska v Prostějově – sběratel Bruno Winter (*Michaela Kvapilová-Nováková*) 14

STOPY EDVARDA VALENTY

Stopy Edvarda Valenty v Prostějově (*Marie Dokoupilová*) 17

POVODŇOVÝ OBRAZ

Přinesla velká voda nejstarší zobrazení Prostějova? (*Michaela Kokojanová*) 20

POZVÁNKA NA VÝSTAVU

Přivalí naši, pijme my taky (*Jarmila Peňázová*) 24

ROZHOVOR / LITERATURA

Rozhovor s Aloisem Volkmanem – českým básníkem s hanáckými kořeny (*Bohumír Kolář*) 27

HISTORIE / ŽURNALISTIKA

Jan Helcelet – vlastenec, novinář a moravský politik (*Lubomír Novotný*) 33

UDÁLOST Z KRAJE

Svatováclavská česko-polsko-německá setkání v Jeseníku a Bílé Vodě (*Květoslav Growka*) 38

HUDBA

Ernst Tittel, skladatel, pedagog a významný rodák (*Ladislav Kunc*) 41

CO SE DĚJE V OLOMOUCI

Podvědomě k tomu světu použitých a zdánlivě nepotřebných věcí mám blízko. O bleších trzích v Olomouci (*Petr Pláteník*) 45
Světlo potřebuje energii (*Petr Pláteník*) 48

RECENZE / DIVADLO

Festiválek Divadla na Zámku úspěšně pokračuje ve své tradici (*Květuše Soukupová*)... 51

KULTURNÍ ITINERÁŘ

Rukověť návštěvníka kulturních událostí v Olomouckém kraji 55

ŽIVOTNÍ JUBILEUM

Dialog generací (*Lukáš Neumann*) 68

Obálka: Bob Pacholík

KROK • Kulturní revue Olomouckého kraje
Vydává Vědecká knihovna v Olomouci
Ročník 9., číslo 3, vychází čtyřikrát ročně

Vedoucí redaktor: Mgr. Lukáš Neumann, Ph.D.,
e-mail: neumann@vkol.cz
Odpovědná redaktorka: Mgr. Olga Chmelíčková,
e-mail: olga.chmelickova@vkol.cz

Redakční rada:

RNDr. Jitka Holásková,

holaskoj@vkol.cz

Mgr. Miloš Korhoň,

milos.korhon@vkol.cz

Mgr. Nela Kvapilová,

e-mail: nela.kvapilova@vkol.cz

PhDr. Jindřich Garčic,

j.garcic@kr-olomoucky.cz

RNDr. Lenka Prucková,

e-mail: lenka.pruckova@kml.cz

PhDr. Renáta Fífková,

e-mail: firkova@vmo.cz

Mgr. Veronika Rybová,

e-mail: muzeum@jeseniky.net

PhDr. Marie Dokoupilová,

e-mail: mdokoupilova@muzeumpv.cz

PhDr. Jiří Šmeral,

e-mail: smeral@prerovmuzeum.cz

Mgr. Miluše Berková,

e-mail: miluse.berkova@muzeum-sumperk.cz

Adresa vydavatele a redakce:

Vědecká knihovna v Olomouci,

Bezučova 3, 779 11 Olomouc

Tel.: 585 205 311, fax: 585 225 774

e-mail: redakce@vkol.cz

IČO: 100625

Grafická úprava obálky: Ivana Perůtková

Technická redakce: Petr Jančík

Tisk: Polygrafické středisko

Univerzity Palackého v Olomouci

Biskupské nám. 1, 771 11 Olomouc

ISSN: 1214-6420 (tištěná verze)

1214-648X (elektronická verze)

Registrace: MK ČR E 6450

www.vkol.cz/krok

Uzávěrka čísla: 27. srpna 2012

Vážení čtenáři,

život nám předkládá mnohé paradoxy. Prostějov prý leží v centru rovinaté Hané – ale budete-li po okolí touto „rovinou“ cestovat na kole, budete se neustále divit, proč je tolik kopcovitá. Ať se vydáte kterýmkoliv směrem, narazíte na stoupání – ať to bude kopec držovský, ohrozimský, plumlovský, alojzovský, určický, výšovický nebo vrahovský. Nejsou to žádné Tatry, ale rovina také ne.

Hodně lidí žije v jednom místě celý život, a přesto ho neznají. Unikají jim věci, které náhodný návštěvník často nepřehlédne. A někdy i Prostějovanům jejich město připadá nudné, aniž by tušili, že stejný názor vyjádřil i jejich slavný rodák, mladý básník Jiří Wolker: *Mé město jest za dne všední a nudné*. Prý toho více o svém rodišti nenapsal, ale není to pravda. V mnoha jeho básních se Prostějov, byť vsкрыtu, přece jen objevuje.

Město zvané také kdysi hanáckým Jeruzalémem pro množství židovských obyvatel, kteří ale např. ve 30. letech minulého století ve skutečnosti tvořili asi jen 4 % z celkového počtu zdejší populace, získalo toto označení spíš kvůli značnému vlivu židovských podnikatelů na rozvoj místního průmyslu. Dnes ani označení „město oděvů“, spjaté s konfekčním kolosem OP (Oděvní podnik), neodpovídá pravdě. Vše vzniká a zaniká, vše je v pohybu.

Turisté i domorodci prahnoucí po zajímavostech se však v Prostějově setkají s mnohými pozoruhodnostmi. Málokdo např. postřehne, že radnice nese jeden ze čtyř orlojů, které se na území České republiky nacházejí. Za povšimnutí stojí budova zámku s nově odkrytými renesančními malbami v interiérech, soubor barokních plastik roztroušených po městě, secesní Národní dům, secesní a funkcionalistické vily bývalých významných zdejších podnikatelů Kováříkových a Jana Nehery. Útroby kostela sv. Petra a Pavla skrývají nevyzkýlaný barokní figurální oltář Poslední večere Páně, kostel sv. Jana Nepomuckého zdobí barokní fresky a chrám Povýšení sv. Kříže secesní křížová cesta Františka Bílka.

Jako ty kopce v okolí Prostějova se často objevují osobnosti, které svými názory, skutky, nadáním, idejemi či nadšením vyčnívají nad okolní krajinu. Nové číslo KROKu vám nabízí seznámení s několika dalšími, ať už z minulosti nebo ze současnosti. Obzory si můžete rozšířit zprávami o tom, co se děje v jesenickém muzejnictví, konickém divadelnictví, jaké plány a nápady má organizátor olomouckých bleších trhů, co je videomapping. Jedním z hlavních témat nového KROKu je však právě Prostějov – z nadhledu, židovský, povodňový nebo pyšníci se cennou sbírkou hodin.

Marie Dokoupilová,
historička Muzea Prostějovska v Prostějově

Prostějov z nadhledu aneb Půdorys a silueta zástavby jako otisk specifík ovlivňujících utváření obce

Michaela Kokojanová

Prostějov patří k obcím, o nichž zájemce snadno nabyde základní faktografickou představu prostřednictvím řady hesel slovníkového typu, dnes již takřka nepřeborné. Např. Wikipedie sumarizuje: „Prostějov (německy *Proßnitz*) – statutární město v Olomouckém kraji, v severní části Hornomoravského úvalu, východně od Drahanské vrchoviny, na západním okraji Hané, 17 km jihozápadně od Olomouce. Rozkládá se ve výši 225 metrů nad mořem, na jeho severním okraji protékají říčky Hloučela a Romže. V roce 2011 zde žilo přes 44 tisíc obyvatel. Historické jádro města prohlásili roku 1990 městskou památkovou zónou.“

Prostějov také patří k obcím, jež mohou nabídnout podrobný vlastivědný přehled o své existenci – a to dokonce v podání několika generací poučených autorů. Poslední vícesvazkový počín spatřil světlo světa na přelomu druhého a třetího tisíciletí (Prostějov. Dějiny města 1, 2. Město Prostějov, 1999, 2000; a volně navazující monografie: Prostějov na starých pohlednicích. Město Prostějov, 2002; Prostějov v malbě, kresbě, grafice. Město Prostějov, 2004; Národní dům v Prostějově. 1907 – 2007. Město Prostějov, 2007.).

Pro roli zprostředkovatele, ne-li přímo iniciátora vnímání specifík lidských sídel, je možné angažovat též další zdroje. Podmínky, limity, úspěchy, prohry, tužby, přání spolehlivě a názorně zrcadlí např. půdorys a silueta zástavby. Jako úhel pohledu pro tuto variantu poznání lze doporučit

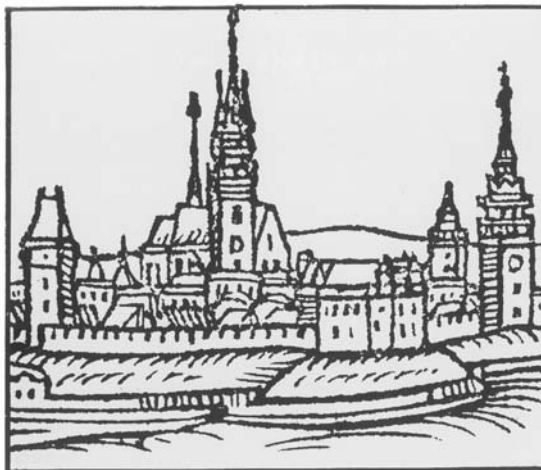
nadhled. A to nejen pomyslný, ale i reálný fyzický. Obejdeme se přitom bez báječných létajících strojů: Žírná Haná, zvláště na svém severozápadním okraji, zdaleka není tak plochá, jak by se dalo od nížiny očekávat. Pro seznámení s Prostějovem skýtá nadhledy docela uspokojivé: Určitě vyhoví například výhled od památníku Františka Palackého na východním úbočí Velkého Kosíře nebo z kopce Stráž nad Plumlovskou přehradou. Ale postačí zastavit u původní císařské silnice Olomouc – Brno tam, kde se naplno otevírá výhled do prostějovské kotliny, tj. na severu východně od Vlčích dolů (dobře se sedí u kapličky sv. Floriána), z jihu pak na Žešovském kopci.

Jde o stanoviště řádně prověřená staletími. Z Plumlova na Prostějov shlížívalo od poloviny 14. do poloviny 19. století milostivé panstvo – Kravařové, Pernštejnové, Lichtenštejní. Řada osobností výtvarně se projevujících zůstavila svůj propracovaný úhel pohledu zhmotněný v kresbách, rytinách, obrazech. Preferován byl převážně pohled severní nebo mírně severovýchodní či severozápadní: Na kopečky z této strany si vyšlápl např. Jan Willenberger roku 1593, neznámí tvůrci fascinovaní požárem šířajícím město roku 1697, F. B. Werner ve třicátých letech 18. století, anonymní autor střeleckého terče z roku 1798, Alois Kalvoda roku 1914 – ať připomeneme díla nejčastěji reprodukováná. „Prostanna“ Františka Josefa Velehradského z roku 1728, snad nejzná-

mější a nejinspirativnější veduta Prostějova, popisuje město ze strany opačné (o té si mohli počítat čtenáři KROKu v roce 2007, roč. 4, č. 4, s. 40–43).

Půdorys, dodnes nápadně protažený v linii západ – východ, a absence pozůstatků zástavby z nejstaršího období připomínají, že Prostějov dlouho představoval jen jeden z korálků na šňůře osad prvních zemědělců, využívajících pohostinství úrodné půdy v okolí poklidnějšího ramene říčky, jež si už od středověku vysloužila varovný název Hloučela (k větvení dochází v dnešních Mostkovicích, rameno sleduje hlavní tok z jihu, v cca kilometrovém odstupe). Během věků „hlučící voda“ snesla do propadliny pod Drahanskou vrchovinou takové množství materiálu, že to vystačilo na mírně vyvýšenou terasu, místy schopnou bez větší újmy přestávat ataky běžných každoročních záplav.

Leč výstavba stabilnějších objektů ještě dlouho vázla. Proces nápadně váhavého utváření města se promítá do některých zvláštností půdorysu: Žižkovo náměstí vykazuje znaky původní české návěsní uličkovky (datování jejího vzniku zůstává jedním z otevřených problémů prostějovských dějin, trvale osídlena mohla být již od 9. století). Údobí německé kolonizace shledáváme v jádru náměstí T. G. Masaryka (od poloviny 13. století). Badatelé poukazují i na stopy úmyslu – až megalomanského – sdružit v jeden rynek dnešní náměstí T. G. Masaryka, Dukelskou bránu a náměstí E. Husserla. Taková plocha by se velikostí řadila hned za velké náměstí jihlavské. Realizaci sice pozastavili, respektive přefali ještě v 15. století bloky domů mezi Dukelskou bránou a náměstím Svatopluka Čecha (dnes Prior), slabost pro náměstí ale Prostějovanům zůstala. V centru města

Pohled Jana Willenbergera na Prostějov v hradbách od severu. Předznamenává kapitolu „O městech“ ve vlastivědném kompendiu Bartoloměje Paprockého z Hlohol a Dobré Woly „Zrcadlo slavného markrabství moravského“ z roku 1593.

tak nebloudíme spletencem ulic a uliček, ale volně procházíme z náměstí do náměstí. Podle toho, jak velkoryse vymezíme „střed“, jich napočítáme jedenáct až čtrnáct.

Podstatně rozšiřovat a zkvalitňovat se zástavba začala až s požehnáním všemocných pánů z Kravař, kteří se před koncem 14. století rozhodli učinit z Prostějova městské centrum plumlovského panství. Teprve počátek pernštejnské vlády o století později však utvrdil pocit klidu a bezpečí kamenným hradebním systémem. V té době už sice pokročilo na horním toku Hloučely budování rybníků, jež dostávaly jako nedílnou součást svého poslání do vínku retenční a regulační funkci, tristní zkušenosti s přívalovými vlnami z Drahanské

vrchoviny ale až do poloviny 16. století bránily městu v rozvoji severo-jihním směrem. Podrobné popisy hrůz ničivých přívalových povodní, jež rybníční hráze nezvládly, zanechaly ještě paměti z počátku 17. století. S obdivem poznamenejme, že i před tímto nepřítelům dokázaly kamenné zdi ochránit v hrazeném jádru alespoň nadzemní části domů. Damoklův meč velké vody udržela pro všechny spolehlivě na uzdě až hráz Plumlovské přehrady od třicátých let 20. století.

Říčka po staletí svobodně svými nánosy tvarující terén a svorně v tomto směru spolupracující se silnými větry, vršícími mohutnou zarovnávanou vrstvu spraše, poskytla pramálo předpokladů pro budování výrazných přirozených dominant. Viditelnost i mohutných objektů je „z ulice“ prakticky nulová. Místních poměrů neznali se při určování orientačních bodů bez služeb aktuálního plánu města sotva obejdou.

Zato nabídka rozprostranit se pěkně do široka takřka nezná meze. Tě generace Prostějovských až zneužívají. Zvláště poté, co se město ve druhé polovině 19. století začalo vymaňovat ze sevření městských hradeb. Inovovaný půdorys bývá často přirovnáván k pavučině. Na vodící vlákna – hlavní

komunikace sbíhající se do centra – navazují další a další obvodové pruhy. Nemilosrdně a neprozíravě pohlcují předměstské zahrady a okolní pole a prohlubují z hlediska ekologie ne právě optimální formování zástavby.

Zvláště při poznávání Prostějova doby industriální tedy nutno počítat s tím, že se dost nachodíme. Čestnou výjimku obdrží jen obdivovatelé měšťanských domů druhé poloviny 19. století. Ctižádostivost velící předvést sousedům a světu mohovitost a upozornit na „in“ souznění s módními trendy vedla pionýry prostějovského průmyslu, případně představitele aktuálně úspěšných politických hnutí, k důkladné přestavbě všech náměstí v centru a v jeho bezprostředním okolí. Na přelomu 19. a 20. století se k nim přidali tvůrci staveb secesních (připomeňme alespoň i v kontextu evropské architektury vysoce ceněný Kotěřův Národní a spolkový dům).

Milovníci architektonické moderny však za většinou pozoruhodných realizací obytných i provozních objektů, jež zde vyrůstaly od dvacátých do počátku čtyřicátých let 20. století, musí na předměstí. Obdobně na tom budou obdivovatelé technické krásy průmyslových komplexů. Některé

z nich se utvářely už od konce 19. století a ani nepřízeň posledních desetiletí nezvládla všechny vymazat.

Za zmínku stojí, že v téže době vznikaly zárodky dnešních sportovních a rekreačních zón, z nichž mnohé plně vyhoví i požadavkům moderního životního stylu. Návštěvu si zaslouží minimálně botanická zahrada, založená na počátku třicátých let 20. století.

Tehdy také po obvodu města začaly vyrůstat, často jako reakce na požadavky sociální politiky (komunální nebo firemní), první obytné bloky s nezbytným vnitroblokem a zázemím občanské vybavenosti. Od padesátých let minulého století postupně doplňují obytný okruh, teď už ztencený jen na východě výběžkem průmyslové zóny, jejíž umístění ospravedlňuje směr převládajících větrů, novodobá sídliště. Z hlediska urbanistického jim lze leccos vytknout (zčásti jsou v tom jejich tvůrci nevinně – realita ne vždy vyhověla vizi architekta). Ale nelze jim upřít osobitý ráz a bydlí se v nich docela dobře. To přebujelý konjunkturální markety posledních desetiletí, dílem se vklínějící do obytné sféry, dílem požírající hanácká pole, jsou na tom co do originality a perspektivy nesrovnatelně hůř.

Panoramatický pohled na Prostějov od východu z přelomu 19. a 20. století, sestaven z osmi snímků. Muzeum Prostějovska v Prostějově, sbírka fotografií, katalogové číslo Og 2043, inventární číslo 138 296. Podklad dárce, manželé Kořínkovi, reprodukce Jan Pospíšil.

Vraťme se ještě jednou blíže ke „kořenům“, do vnitřního města, kde pod dvojjedinou ochranou a omezením rozsáhlého hradebního systému téměř čtyři staletí vzkvétalo a zarputile všechny nástrahy, nepřízeň a protivenství překonávalo jedno z pozoruhodných moravských poddanských měst. S hradební linií korespondují ostatně hranice vnitřního města dodnes, ač „nová“ doba povolila další existenci jen torzům hlavní kamenné zdi a dvěma baštám. Jako by chtělo symbolicky popsat v dějinách města nepominutelné údobí od 14. do počátku 18. století, a snad i předat poselství naděje svých tvůrců, rozložilo se v samotném srdci města působivé uskupení v jádru gotického farního chrámu Povýšení sv. Kříže (s pozůstatky augustiniánského kláštera), staré goticko-renesanční radnice s barokní lodžii a barokního mariánského sloupu. Interpretovat odborníky tolik velebené ideální rozložení hmoty „komplexu“

Výřez z veduty „Prostanna“ Františka Josefa Velehradského z roku 1728: pohled na západní stranu rynku (dnes náměstí T. G. Masaryka; severně Pernštejnské náměstí se zámekem). Střední část fronty domů uzavírajících na západě velké náměstí, nahradila v letech 1912 – 1914 radnice brněnského architekta K. H. Kepky, dodnes sloužící předurčenému účelu. Těm, kteří by rádi město shlédli z ptačí perspektivy, a to přímo z centra, se od loňska nabízí pohled v sekcích, vymezených balkony a okénky renovované věže této stavby. Více viz v nabídce městského informačního centra (včetně vyhlídek „svátečních“!).

i jako možnost a užitečnost koexistence různých prvků, různých dob a různých názorů?

V severozápadním cípu vnitřního okruhu města živoří – a to už od zkázy třicetileté války – renesanční perňštejnský zámek. Až v posledních letech se zdá, že se snad pro nestora prostějovské architektury konečně opět najde důstojnější existence.

Postupně odkrývaná unikátní kouzelná výpověď původní výzdoby stěn interiérů nepochybně dodá novodobému využití originální rozměr.

Barokně-klasicistní klášter milosrdných bratří s kostelem sv. Jana Nepomuckého, nemocnicí a lékárnou severovýchodně od středu města pak naznačuje, že i Lichtenštejnové, jejichž chladný poměr k Prostějovu a plumlovskému panství vůbec bývá často konstatován, projevíli o město občas účelový zájem. Naše doba naopak zájem o klášter ke své škodě ztratila?

Asanované plochy jižně a severně od centra podávají smutné svědectví o zániku Prostějova – Hanáckého Jeruzaléma, kdysi druhého největšího ghetta na Moravě. Nejde o jediné nenapravitelné jizvy na staleté tváři města. Doklady barbarství, nedostatku dobré vůle a hamížného sobectví navíc nepodávají jen místa prázdná, ale též místa nově necitlivě zastavěná. Kež jich už alespoň nepřibývá! Kež se naučíme vnímat a respektovat staletými utvářeného genia loci, kež dokážeme popřát sluchu vzpomínkám a vyprávěním zakletým ve všem, co nás obklopuje! Stále lze ještě doufat, že poznatky vnímavé spolupráce různých výzkumných oborů by na staré Prostějovany mohly v budoucnu prozradit mnohé, co by nás potěšilo a obohatilo.

Michaela Kokojanová (1953) absolvovala obory historie – výchova a vzdělávání dospělých – teorie kultury na FF UP Olomouc. V současné době je zaměstnána v Muzeu Prostějovska v Prostějově jako historik starších dějin; předkládaným článkem se pokusila na základě poznatků své profese o méně tradiční představení města Prostějov.

mkokojanova@muzeumpv.cz

Procházka po prostějovských židovských památkách

Marie Dokoupilová

Do Prostějova občas zavítají potomci místních židovských rodin. Chtějí navštívit místa, kde vyrůstali, žili a pracovali jejich prarodiče nebo rodiče, chtějí se dovědět více o prostředí, které možná ovlivnilo i jejich životy. Ale příliš se jim toho nenabízí. Prostějované si tzv. židovské uličky nezachovali a teprve v posledních letech na místě obrovských prázdných ploch, v blízkosti centra města dost neobvyklých, začínají vyrůstat nové obytné a obchodní budovy.

V 70. letech 20. století podlehly totiž tři čtvrtiny bývalého židovského ghetta s výjimkou patnácti domů asanačním. Do počtu těchto 15 budov zahrnujeme i ty, které byly vybudovány na místě původních, především v prostoru dnešní Demelovy ulice, dále nacházející se na náměstí Svatopluka Čecha a počítající se k bloku budov v Uprkové a Hradební ulici, pro něž se ujalo označení „špalíček“.

Kde začít?

Kde se vlastně prostějovské ghetto nacházelo? Mívalo dvě oddělené části – větší zahrnovala počátkem 19. století 54 obytných domů, synagogu, nadační dům sloužící výuce, židovský špitál a dvě budovy patřící židovské obci – jedna byla domem modliteb a shromažďování, druhá sloužovala kancelář, školu a židovská jatka. Dnes tento prostor protínají ulice Demelova, Křížkovského, Lutinova, Uprkova, Hradební, Kostelní a Koželuhova a patří k němu náměstí Svatopluka Čecha. Menší část ghetta s 12 židovskými domy podél středově-

Dveře proměněné v okno na bývalé synagoze, foto: M. Dokoupilová.

kých hradeb byla ve Školní ulici, nazvané ovšem podle křesťanské školy, která v její západní části od konce 18. století do roku 1945 stávala.

Co z toho dnes můžeme na vlastní oči spatřit? Nezachovalo se toho mnoho. Ve Školní ulici si lze

Náměstí Sv. Čecha, foto: J. Pospíšil.

na místě domů stojících těsně u hradeb a zbouraných v letech 1973–1974 prohlédnout pouze parkoviště. Mezi budovami na protější zachovalé straně ulice patřila jediná židovským majitelům. Nevíme, kolika přestavbami prošla od doby zániku ghetta, ale dnes je to dům č. 28 s květinářstvím a s pozoruhodnou pasáží, která vytváří oázu přírody uprostřed města.

Začneme proto na náměstí Svatopluka Čecha za obrovskou nevzhlednou masou obchodního domu Prior. V této části se nacházejí čtyři bývalé židovské domy. Dům č. 5 mívá komoru zaklenutou renesanční valenou klenbou a gotický sklep. V roce 2008 byl ovšem při rekonstrukci celý vnitřek domu vybourán, vnější podoba směrem do ulice a pravděpodobně i podzemí zůstaly víceméně zachovány. Další budova č. 4 upoutá dvojími masivními dřevěnými vstupními dveřmi, vedoucími původně do obytné části domu a do krámu. Podle sklepů se jedná o jeden z nejstarších domů Prostějova, v základech snad už z konce 14. století, později renesančně a klasicistně přesta-

vovaný. Sousední dům č. 3 zvaný U Antoníčka, lidově také Konibar, Židům nikdy nepatřil, ač se o jeho koupi zámožný Koppel Deutsch začátkem 19. století neúnavně pokoušel. Teprve zákaz samotného císaře prodej budovy do židovských rukou znemožnil.

Budova dnes č. 2 má v hodně zničených interiérech renesanční točité schodiště ve věži, jejíž vrcholek můžete z náměstí za Priorem zahlédnout, a skrývá v přízemí komoru zaklenutou gotickou křížovou žebrovou klenbou. Dovnitř se ovšem návštěvník nedostane. Nad vchodovými dveřmi si povšimněte starého čísla 3. Do května 2012 si okolojdoucí mohl prohlédnout pouze venkovní fasádu domu, vyzdobenou v přízemních oknech obrazy z ateliéru Modrý anděl, které sem pro oživení tohoto místního zákoutí byly umístěny roku 2002. Podobná dekorace krásnila okna také v sousedním rohovém domě č. 1. Kvůli havarijnímu stavu se však muselo první patro tohoto domu na jaře letošního roku odbourat a obrazy byly z oken i sousedního domu odstraněny.

Demelova ulice

Roh křižovatky s Demelovou ulicí na jižní straně tvoří bývalá synagoga, velká budova postavená roku 1904 podle návrhu architekta Jakoba Gartnera původně v secesním slohu. Secesi tehdy podřídili i zajímavou vnitřní výzdobu templu. Po 2. světové válce ho židovská obec prodala Církvi československé husitské a ta ho nechala renovovat k „obrazu svému.“ V modernistické jednoduché fasádě bez ozdob a bez původních dvou věžiček by proto bývalou synagogu hledali pouze znalci historie nebo pamětníci. Pokud se vám podaří proniknout dovnitř, i tam už stopy secese nalez-

nete jen výjimečně. Květinová výzdoba např. kráslí vnitřní stranu jedněch dveří v kancelářské části budovy nebo další dveře ve sklepe. Lze se tam podívat např. při pravidelně pořádané květinové Noci kostelů.

Protější, v současnosti zubem času notně ohlodaná budova v Demelově ulici č. 2 se zbytky empírové zdobnosti, náleží od roku 1951 pro změnu pravoslavné církvi. Původně studovna židovské školy talmudu, přestavěná patrně ve 30. letech 19. století do současné podoby, sloužila jako obecní dům a také jako templ ortodoxním židům. Z vnitřního zařízení a výzdoby se nezachovalo téměř nic. Z ulice do budovy vedly dvoje dveře s dodnes zachovanými bohatě zdobenými pískovcovými portály, umístěné na delší straně budovy, ty na severním konci jsou ale v současnosti zazděné. Třetí vchod z kratší jižní boční stěny vede do přízemí, kde se nacházel byt. Tento vstup byl původně ve východní části této zdi, dnes je v západní. Zcela v rohu je pak vchod do domu Deme-

Ehrenstammův dům z Hradební ulice, foto: M. Dokoupilová.

lova č. 4, který je však celý ukrytý mezi ostatními stavbami a pohledu diváka se naskýtá pouze právě tento vstup.

Na první pohled ničím neupoutávající dům č. 6 z roku 1814 sloužil jako nadační dům Feitha Ehrenstamma a poskytoval zdarma vzdělání šesti až sedmi dětem. Později ho židovská obec využívala jako obecnou školu. Nad vchodem umístěným uprostřed budovy býval hebrejský nápis vytesaný v pískovci. Dnes ho najdete za severním rohem naproti vstupu do bývalé empírové synagogy. Oznamuje kdo, kdy a k čemu stavbu postavil: „Náboženství a ... jsou stěžeje světa / bez nich jsou ... učinění nicotou. / To a zřídil fond ... Talmud Tora. / Byl založen proslulým učencem známým tóry, naším učitelem Fajšem Ehrenstammem roku 574 podle malého letopočtu [1814]. / A byl zanechán odkaz zřizovatelem fondu pro věčný život podle jeho závěti § 3 písmeno A, která byla zveřejněna v den jeho úmrtí, v den isru hag svátku sukkot roku 588 podle malého letopočtu

Tzv. Špalíček, Uprkova ulice, foto: J. Pospíšil.

[15. října 1827].“ (Překlad čitelných částí – PhDr. Jiřina Šedinová.) Za první republiky zde měly provozovny různé firmy, např. od roku 1928 tu Vilém Marlé provozoval strojní navinování nití. V letech 1967–1969 budovu adaptovali pro kanceláře městské domovní správy. Roku 2011 došlo k přestavbě pro odbor dopravy. Budova patřila Židovské obci v Brně, která ji v listopadu 2011 prodala městu Prostějov.

Protější rozlehlý dům Demelova č. 3 postavila židovská obec jako židovskou školu roku 1906. Po druhé světové válce zde krátce fungovala lékařská ordinace, tělocvičnu využívaly některé z místních škol a nakonec celý dům přebudovali na mateřskou školu. V současnosti budova náleží Církvi československé husitské.

Z Křížkovského ulice se zachovala jen část jedné strany obytných domů, které vlastnili židovští majitelé. Ke ghettu původně patřily jen dnešní domy č. 12 a 14, oba ovšem zcela přestavěné. Budovu č. 12 nechal zbudovat tehdejší majitel roku 1928 podle plánů architekta Jaroslava Coufala, menší dům č. 14 vyrostl díky stavitelské firmě R. Konečný roku 1905.

Ghetto za kostelem

Dostáváme se do prostoru bývalého ghetta – dnes na místě původního bloku menších obytných domů stojí budovy sloužící městskému odboru dopravy a finančnímu úřadu, v Lutinově ulici úřadu práce. Místo domků vtěsnaných mezi dnešní Uprkovou ulicí a bývalými hradbami (na jejichž místě v současnosti stojí kulturní dům) je dnes parkoviště, místo budov obklopujících ze západu, jihu a východu hlavní kostel vyrostla nevzhledná tržnice, která výhled na největší prostějovský chrám

Rohový dům, Uprkova 12, foto: M. Dokoupilová.

výrazně narušuje. Uprkovou ulici a její okolí dalo město vybourat v letech 1975–1976. Jediným reliktem kdysi rozsáhlého ghetta je proto pouze tzv. špalíček. Tento název se ujal pro skupinu domů neorganicky zbylých po rozsáhlých asanacích ze 70. let minulého století. Komplex budov zůstal stát patrně jen díky památkové ochraně dnes dvou rohových domů, z nichž rohový byl dříve jen ten s číslem 12. Ze sedmi domů jsou původní vlastně jen tři a půl; ostatní byly zbourány a našťástí v proporční vyváženosti znovu vybudovány. Nové jsou domy Uprkova č. 14, kromě přízemí č. 16 (to je ta půlka) a dvě budovy v Kostelní ulici č. 15 a 17, obě z roku 1997.

Rohovou budovu č. 12 si můžeme prohlédnout jen zvenčí. Pochází z roku 1839. Díky výzdobě své fasády bývá uváděna jako příklad venkovského biedermeieru, což je v Prostějově ojedinělé. Dům kromě toho zdobí též vstupní pískovcový klasicistní portál a půlkruhový střešní vikýř. V přízemí cykloprodejně Vačkář v domě č. 16 lze obdivovat

zachovanou valenou klenbu s klasicistními výsečemi. Původně přízemní dům pravděpodobně vznikl už v barokním období. Patro přistavěli roku 1899, ale budova po 2. světové válce tak dlouhou dobu chátrala, že současní majitelé byli nuceni zachovat v podstatě jen přízemní část, nadstavba je pak novodobá. Dům patřil Kateřině Bobaschové (1854–1942), která zde se svojí dcerou Eliškou (1889–1942) provozovala hospodu.

Nejstarší z tohoto bloku je budova s č. 18, která sloužila jako obecní dům židovské obce. Pozemkové knihy židovské části města o ní ovšem zarytě mlčí a pouze památkářský průzkum zde ojedinele identifikoval renesanční prvky, většina stavby je však barokní a klasicistní, postavená až po požáru města roku 1697. V zadní části kdysi s označením Hradební č. 23 bývala v přízemí židovská jatka a nad nimi v prvním patře od konce 18. století židovská škola. Ve 30. letech 20. století byt v Hradební ulici obývala početná rodina rabína Ludvíka Schapa. Po válce dům podobně jako všechny v této části města dlouhá léta chátral, až ho roku 1994 získalo Muzeum Prostějovska. Po dlouhých, nákladných a nutno podotknout velmi citlivě a zdařile provedených opravách se prostory podařilo zpřístupnit v únoru 2004. Dnes jsou zde výstavní sály muzea a v přízemí kavárna. Díky tomu si můžete spletité a architektonicky zajímavé prostory prohlédnout i zevnitř nebo posedět na půvabném dvorku pod (nepůvodním) dřevěným ochozem. V dnešní kavárně nese plackové klenby pět středových pilířů, plackovou klenbu naleznete také v přední části prvního poschodí, kam vystoupáte úzkým točitým schodištěm. Od listopadu 2011 tu na návštěvníky čeká stálá expozice s názvem „Edmund Husserl. Život a dílo,“ seznamující

s osudy a přínosem světoznámého fenomenologického filozofa, prostějovského rodáka. Zájemce o dějiny židovských obyvatel Prostějova snad uspokojí dlouhodobá výstava „Z prostějovského ghetta“ nabízející kromě textů, map, fotografií a statistik také dochované fragmenty židovských náhrobků a pět obrazů ze sbírek muzea. Jsou to čtyři portréty členů rodiny Steinschneiderovy od E. F. Leybolda, pátým je podobizna jejich příbuzného Feitha Ehrenstamma. Zvenčí budova na první pohled zaujme netradičním atikovým štítem prolomeným do středu, díky němuž se jí dostalo trochu nepřesného názvu „vlaštovka.“

Kromě synagogy největší a snad smíme říct i nejkrásnější zachovalou památkou někdejšího židovského ghetta je klasicistní dům č. 20 v Uprkové

Výzdoba oken v jednom z domů z nám. Sv. Čecha je už minulostí, foto: M. Dokoupilová.

ulici, zvaný Ehrenstammův. Právě židovský továrník a podnikatel Feith Ehrenstamm (1763–1827) dal rozlehlou budovu v letech 1817–1819 zbudovat. Přestože ještě nedávno byla v havarijním stavu, podařilo se jí v letech 2001–2004 také velmi zdařile zrekonstruovat a zachovat její půvab i pro budoucnost. Průčelí zdobí široký vstupní portál zdobený pilastry, kladím a vázami. Čtyři figurální kamenné reliéfy nad okny prvního patra ve stylu doznívajícího rokoka znázorňují čtvero ročních období. Dvůr vroubí v prvním i druhém poschodí ze tří stran kamenné pavlače nesené volutovými konzolami. Interiéry byly původně vymalovány dekorativními geometrickými a vegetabilními motivy na stropech, případně na klenbách i na stěnách. Po rekonstrukci se původní výmalba obnovila v jediné přízemní místnosti umístěné ve dvoře, která od října 2004 sloužila krátce jako cukrárna, nyní jako vinotéka. V přízemí, kterým vede široký klenutý průjezd, se nachází restaurace. Pod ní je velký sklep s valenými cihlovými klenbami využíváný jako víkendová pivnice. Přízemní dvorní místnosti jsou zaklenuté plackovými klenbami. Prakticky celé dolní podlaží je veřejnosti přístupné a lze si je důkladně prohlédnout. V obou patrech se nalézají byty.

Západní část prostoru ohraničeného ulicemi Hradební, Koželuhou a Uprkovou, kdysi také zastavěný domy ghetta, donedávna sloužila opět jako parkoviště. A to přesto, že už od roku 1994 existoval návrh zastavovacího plánu tohoto území od Ing. arch. Romana Zajíce. Od října 2011 se v jižní části plochy začal budovat nový objekt. Blok domů na severní straně Uprkovy ulice směrem k Žižkovu náměstí patřil kromě jediné výjimky křesťanům. Domy byly v minulosti asanovány a na jejich místě vyrostly moderní stavby s přízemními

Vstup do tajemna..., foto: M. Dokoupilová.

obchody a cukrárnou, které bohužel nerespektují původní charakter, hmotu a výšku dřívější zástavby.

V nedaleké ulici Sádky č. 2 stojí obrovský dům, který sloužil od svého otevření roku 1869 jako chudobinec a chorobinec nadace dr. Gideona Brechera. Po druhé světové válce, když početně ztencená židovská obec prodala obě synagogy, scházel se tu asi do roku 1973 synagogální sbor.

Roku 1981 budovu prodali náboženské společnosti Křesťanské sbory, nyní je v soukromém vlastnictví.

„Zahrady života“ – židovské hřbitovy

Pro zhlédnutí dalších dvou židovských památek ve městě je nutné připravit se na delší procházku. Ve Studentské ulici sice po bývalém židovském hřbitově není ani stopy, na jeho místě se rozkládá park a v jeho západní části opět – parkoviště, ale roku 2001 byl naproti vstupu do školy zbudován památník v podobě dvou náhrobních desek, dílo Ing. arch. Blahoslava Adamíka. Památník svým nápisem připomíná, že se v těchto místech v letech 1801–1908 nalézal židovský hřbitov.

Pokud si za den svého výletu nevolíte sobotu nebo některý z židovských svátků, kdy poslední památka na původní početné židovské obyvatelstvo své brány ponechává návštěvníkům zavřené, projděte se Brněnskou ulicí až na její konec. Navazuje na křesťanský rozkládá se tam za novobarošní branou židovský hřbitov, sloužící svému účelu od dubna 1908. Ze dvou venkovních stran hřbitov obklopuje cihlová zeď, dvěma vnitřními přiléhá k městskému hřbitovu. Obřadní síň z roku 1908 při pozdějších opravách bohužel ztratila svůj původně secesní ráz. Na kamenné desce nad jejím vstupem stojí hebrejský nápis: „Postaveno v roce 668 malého počtu“ (tj. 1908). Zato zůstaly zachovány jak interiér obřadní síně s hebrejskými modlitebními texty na stěnách, tak její vnitřní vybavení – katafalk, svícny, máry, řečnický pult. Na severní stěně sálu visí od roku 1950 pamětní desky se jmény 39 židovských padlých z první světové války a 1227 obětí rasové persequce z doby nacistické okupace v letech 1939–1945. Kromě

552 hrobů a náhrobních kamenů se na hřbitově nalézá památník padlým v první světové válce, věnovaný na pietní slavnosti v říjnu 1950 rovněž obětím šoa. V jihozápadním rohu hřbitova stojí přízemní dům správce hřbitova s vozovnou pro pohřební kočár. Mezi náhrobky zaujmou některé bohatě vyvedené např. v secesním stylu, většinou jsou však moderního typu. Jako materiál posloužily žula, mramor, pískovec a umělý kámen. Výzdoba náhrobků je strohá, symbolika vztahující se ke jménu, rodu, vlastnostem či zaměstnání zemřelého je zastoupena výjimečně. Nápisy jsou v německém, českém a hebrejském jazyce. Nalezeme zde jména nejznámějších prostějovských židovských rodin – Altar, Back, Berger, Brüll, Fleischer, Glass, Grünhut, Grünwald, Heilig, Hirsch, Husserl, Katz, Kurz, Lösegeld, Löw, Mandl, Neumann, Pollak, Sborowitz, Schreiber, Singer, Steiner, Stern, Stiassny, Trieschet, Winter, Wolf, Zweig či Zwillinge a mnoho dalších. K vyhledání příslušného hrobu slouží plánek a seznam vypracovaný studentkami gymnázia roku 2005, který je k dispozici v obřadní síni; nezahrnuje však jména z náhrobků s hebrejskými nápisy. Areál doplňují vzrostlé stromy a keře, především tuje, břízy, javory a smrky. Část hřbitova je hustě zarostlá břečtanem, což značně znesnadňuje identifikaci jednotlivých hrobů. O hřbitov pečuje jeho vlastník Židovská obec v Brně.

Zbylé domy v Uprkově ulici a na náměstí Sv. Čecha i bývalé synagogy a někdejší židovské školy v Demelově ulici si stále uchovávají své kouzlo starých časů. V jejich historii a v osudech jejich obyvatel zbývá ještě mnohé vyzkoumat, a i když některé události možná už navždy zůstanou ztracené v bludišti času, stojí za to po nich dále pátrat.

Sbírka historických hodin a hodinek z fondu Muzea Prostějovska v Prostějově – sběratel Bruno Winter

Michaela Kvapilová-Nováková

Hodiny bývaly pýchou svého majitele a jako takové jsou dokladem špičkového uměleckořemeslného zpracování své doby. Odtud také pramení jejich sběratelská atraktivita. Sbírka historických hodin, hodinek a měřicích přístrojů z fondu Muzea Prostějovska představuje druhově i výtvarně značně bohatou kolekci, jež podává přehled o vývoji uměleckého ztvárnění hodinových schránek a mechanismů hodinářské techniky od 15. do poloviny 20. století. Je ceněna zejména díky nepřerušení časové posloupnosti, jakož i ojedinělosti některých zastoupených artefaktů.

Kvalitu sbírky prověřila i výstava uspořádaná v polovině 90. let 20. století v „Landesmuseum Niederösterreich“ ve Vídni, na níž bylo zastoupeno asi sto padesát exponátů. Tyto tvoří od roku 2000 těžiště expozice „Hodiny a hodinky“.

Do sbírky muzea se hodiny dostávaly jak vlastní akvizicí, tak darem mecenášů. V soupisu muzejního inventáře nalezneme mezi někdejšími majiteli řadu významných osobností města – matematika a astronoma doc. PhDr. B. Hacara, lékaře, starostu a senátora MUDr. O. Přikryla, oděvní firmu Sborowitz, továrníka a poslance E. Skálu, archeologa, paleontologa a národopisce Dr. J. Slavíčka, matku básníka Z. Wolkerovou, světoznámého ento-

Bruno Winter (1873–1942).
Foto: archiv Renate Gürtler

mologa prof. V. Zoufala a další. Po druhé světové válce rozšířily počet artefaktů i válečné konfiškáty. Mezi dárci z druhé poloviny 20. století nalezneme např. šternberského výrobce hodin n. p. Chronotechna.

Nejvýznamnější částí sbírky však je zlomek někdejší rozsáhlé kolekce prostějovského sběratele Bruno Wintera. Winter za svého života nashromáždil bohatý soubor hodin a hodinek, jehož rozsah lze dnes určit už jen stěží. Poprvé byla část jeho sbírky prezentována na výstavě „Uměleckých hodin a hodinek 15.–19. století“, uspořádaná v Měst-

ském muzeu v Prostějově 8.–22. září 1935. Winter k ní sestavil společně s historikem Dr. Janem Kühndelem skromný katalog, který sumarizuje základní charakteristiku historie časoměrné techniky, typologie hodinových schránek, vyjmenovává hodinářské mistry činné na území města a obsahuje soupis vystavovatelů včetně výčtu typů hodin, jmen výrobců, proveniencí a datace. Jméno Bruna Wintera se přitom právem ocitlo na prvním místě mezi jmenovanými, vždyť bezkonkurenční počet sto dvou hodin a hodinek zastoupených z jeho sbírky tvořil takřka polovinu z celkového souboru dvě stě třiceti čtyř představených exponátů. Ostatní vystavovatelé, včetně Městského muzea,

se na výstavě mohli pochlubit nejvýše asi desítkou hodin. Výstava samotná pravděpodobně zavdala následný impuls k citované muzejní akvizici i darům.

Bruno Winter (15. 11 1873 Haňovice, okr. Litovel – 27. 6 1942 Prostějov) pocházel z významné sladovnické rodiny, která působila na trhu se sladem v dobách rakousko-uherské monarchie i první Československé republiky. Patřily jí sladovny v Haňovicích, na Klášterním Hradisku u Olomouce a v Prostějově. Bruno absolvoval pivovarskou školu v Berlíně. Společně s bratrem Karlem (1870–1912) vlastnil firmu „Brüder Winter“ – prostějovskou sladovnu a pivovar, který se ve své době řadil k nejlépe vybaveným podni-

Gotické nástěnné hodiny, r. 1450, bývalá sbírka Bruno Wintera, Muzeum Prostějovska v Prostějově. Foto: J. Pospíšil.

Empírové stolní sloupkové hodiny, Josef Radda, Prostějov, kolem poloviny 19. stol., bývalá sbírka Bruno Wintera, Muzeum Prostějovska v Prostějově. Foto: J. Pospíšil.

kům na Moravě. Firma se těšila skvělému renomé a svůj slad exportovala pod obchodní značkou „Castello“ kromě do tradičních evropských zemí i velkým pivovarům do severní a jižní Afriky, Jižní Ameriky, východní Asie a Austrálie. V roce 1942 měla být rodina Winterů deportována do koncentračního tábora. Aby se tomu vyhnuli, spáchali Bruno a jeho druhá manželka Tereza (1890–1942) sebevraždu požitím prudkého jedu. Více o údělu rodiny i firmy se dočteme v knize „Osudy olomouckých sladoven a sladovnických firem v kontextu vývoje sladovnického průmyslu“ (Viktořík, M., Olomouc, 2007).

Bruno Winter odkázal muzeu v roce 1939, patrně z obavy před rozptýlením své sbírky, soubor šedesáti šesti hodin, hodinek a dva malované porcelánové ciferníky. Muzeum následně zakoupilo z jeho pozůstalosti v roce 1943 drobný konvolut tvořený devíti hodinami. První akvizici z Winterovy sbírky však získalo už v roce 1938, darem jedenácti exponátů. Právě Winterův fond dodává muzejní sbírce její neobyčejnou kvalitu a Winterovu sběratelskou značku – iniciály „BW“ nesou některé artefakty dodnes. Bruno Winter ovšem svoji vášnivou zaujatost pro hodiny prokazoval nejen jako jejich sběratel, sám hodiny stavěl a opravoval. Součástí sbírky a expozice je Winterem zhotovený model dřevěných gotických hodin. Donedávna se v expozici nacházel i věžní hodinový stroj ze zámku v Jesenci u Konice, zachovaný právě díky Winterově prozíravosti, neboť uhradil jeho zrestaurování. Stroj byl v roce 2011 přemístěn do expozice prostějovské radniční věže. Muzejní sbírka obsahuje tři sta dvacet tři jednotek, z nichž sedmdesát tři představují kapesní hodinky. Soubor hodinek je přitom součástí sbírky šperku a dra-

hých kovů, což odpovídá charakteru těchto miniaturních skvostů. Těžištěm sbírky jsou interiérové mechanické kolečkové hodiny. Značnou hodnotu vykazuje zejména dvojice gotických nástěnných hodin z 15. a 16. století. První z nich, datované rokem 1450, jsou stále ještě ryze kovářským dílem (o něco mladší podstavec nese signaturu „Petricius“). Druhé jsou již vsazeny do ochranné plechové schránky, na ciferníku opatřené chronogramem 1577 a dedikačním nápisem „P. Georginus Franciscus Sedlitzcki praesentat Patribus Capucinis die 17. Januari“. Souvisejí s uvedením kapucínů do některé z proveniencí mimo české země, neboť kapucíni přicházejí do Prahy až roku 1599; nalezení lokality jejich původu je však nadále předmětem badatelské činnosti. Repliky obojích hodin tvoří součást i nedávno otevřené „Expozice času“ ve Šternberku. Kolekci dále utváří rozličný soubor barokních hodin z 18. století, v němž jsou soustředěny nástěnné konzolové hodiny fríského typu, tepaným dekorem zdobené kartušové hodiny, celodřevěné švarcvaldsky se skleněnými zvonci nebo staroněmecké skříňkové hodiny s mechanismy určujícími např. fáze měsíce, výjevy z hvězdné oblohy nebo zvěrokruhu. Období 19. století zastupují stolní sochařsky tvarované hodiny inspirované často antikizujícími motivy, kde se hodinový stroj zcela podřizuje dojmu nákladného či kuriózního artefaktu. Totéž údobí reprezentují elegantní empírové či biedermeierovské architektonicky řešené sloupkové hodiny nebo nástěnné hodiny obrazové a rámové, opatřené hracími strojky. Dále jsou to nástěnné pendlovky nebo vídeňské stolní caplovky. Éru 19. století zastupují i hodiny z dílen prostějovských hodinářů Františka Sachera a Josefa Raddy. Neméně významná je kolekce

kapesních a nákrčních hodinek z 18. a 19. století, bohatě zdobených rytím, emaily, malbou nebo drahými kameny. O zpestření sbírky se stará také velký věžní hodinový stroj z prostějovského chrámu Povýšení sv. Kříže, práce dalšího prostějovského hodináře Františka Spurného (r. 1698, závaží r. 1799). Nechybí však ani modely elementárních časoměrných přístrojů, jako jsou sluneční hodiny, přesýpací hodiny, dále ukázky cestovních hodin, kapesních slunečních hodin s kompasem, kontrolních hodin, pilových hodin poháněných vlastní vahou stroje a další.

Zastoupeny jsou autorské i anonymní práce takřka všech tehdy tradičních evropských hodinářských proveniencí – Německa, Francie, Anglie, Švýcarska, Rakouska, ale také českých zemí, Polska či dokonce Číny. Zmíňme alespoň několik hodinářských mistrů: S. Kürtz (Brno), J. Gotterwellez (Dačice), M. Hill (Londýn), A. L. Breguet, Parton, P. Le Roy (Paříž), G. Graham, J. Nidermayer (Salzburg), J. Sarasch (Těšín), G. Müller, F. Wölter (Vídeň), J. Hulmer (Wels), Vacheron (Ženeva).

Michaela Kvapilová-Nováková (1977) absolvovala obor dějiny umění na Filozofické fakultě Ostravské univerzity v Ostravě a kulturní dějiny tamtéž. Žije a pracuje v Prostějově. V současné době působí na postu historičky umění Muzea Prostějovska v Prostějově. Zabývá se všemi oblastmi regionální historie umění, publikovala příspěvky o industriální architektuře, kovotepecké dílně Vulkania, sochařství a architektuře 18.–20. století. Podílela se na publikaci *Slavné stavby Prostějova* a je autorkou výstavy a katalogu *Automobilka Wikov: síla–jistota–krása*.

mkvapilovanovakova@muzeumpv.cz

Stopy Edvarda Valenty v Prostějově

Marie Dokoupilová

Mezi nejznámější prostějovské rodáky patří zajisté Jiří Wolker. Jeho poněkud opomíjeným vrstevníkem byl novinář a spisovatel Edvard Valenta (22. 1. 1901 Prostějov – 21. 8. 1978 Praha), který po sobě zanechal obsáhlé dílo. Zahrnuje knížky pro děti, detektivky, cestopisy, povídky, fejetony, básně, životopisné novely a psychologické romány. Autobiografické prvky i prostějovské realie se v jeho tvorbě objevují, byť v zašifrované podobě, dost často, ať už v románech Kvas, Jdi za zeleným světlem nebo v díle Žít ještě jednou.

Prostějov svůj dluh vůči dlouho zakázanému autorovi částečně smazal. V prosinci 1948 Edvarda Valentu komunistický režim na půl roku uvěznil a po propuštění mu znemožnil pracovat v jeho oboru. V květnu 1963 v jednom dopise Valenta napsal: „Z posledních patnácti let jsem byl plných třináct let jako nekomunista v klatbě, vůbec jsem nesměl psát a živit svou rodinu tím jediným, co umím a nač stačí můj zdravotní stav. Teprve letos byla nová, pět let trvající klatba, zrušena – ale nedověděl jsem se vůbec proč byla vlastně uvržena. Asi ze závisti,..."“

V Prostějově spisovatele připomíná pamětní deska, která byla na jeho počest odhalena napravo od vstupu do městské knihovny na Skálově náměstí č. 6 v lednu 2000, jejímž autorem je olomoucký sochař Bohumil Teplý. Navštívit lze i Valentův hrob, zřízený po Wolkerově boku na městském hřbitově, kam byly ostatky Edvarda Valenty uloženy v prosinci 2005. Jménem Edvarda Valenty byla od února 1991 nazvána ulice vedou-

„Pražský“ Edvard Valenta na snímku z roku 1960.
Foto ze sbírky muzea.

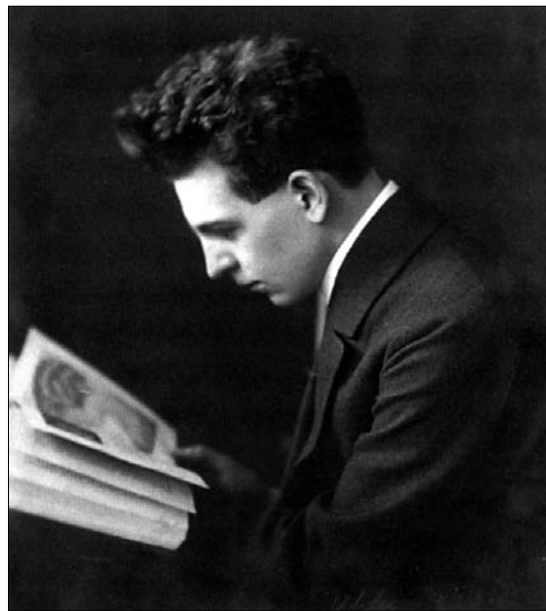
cí prostějovským sídlištěm E. Beneše a pyšní se jím i zde umístěná základní škola. Místní mladí obdivovatelé spisovatelových osudů a díla Jakub Vejmla, Vojtěch Pospíšil a Miroslav Ondra spolu se členy divadla Point a spolkem Historia natočili filmový dokument s názvem „Život samé psaní“ o životě a díle Edvarda Valenty. Premiéra snímku proběhla v Prostějově 21. ledna 2010 za přítomnosti spisovatelovy dcery a jeho syna.

Matrika udává za místo narození budoucího spisovatele dům č. 5 na Pernštýnském náměstí zvaný U tří zajíců, jehož průčelí zdobí mozaika Jano Köhlera zpodobující uvedené živočichy. Edvardův otec, zubní lékař Antonín Valenta (1870–1903) měl svoji ordinaci v tzv. knížecím domě v Prostějově, dnes je to Pernštýnské náměstí č. 7. Poté, co rodina následkem nemoci o otce přišla, bydleli

krátce v budově bývalé městské střelnice, sloužící dnes místní knihovně. Pak se z tehdy studeného a nevlídného domu přestěhovali dle Valentových vzpomínek do „veselejšího dvoupatrového domu na rohu Kravařovy ulice, s výhledem na náměstí a dál do ulice vedoucí k Plumlovu.“ (Valenta, E.: Život samé psaní, Praha, 1970, s. 19) Zde se autorova paměť dostává do rozporu s úředními záznamy, které od května 1906 uvádějí bydlíště Valentových v Palackého ulici č. 10.

Protože však Edvard se svými staršími sestrami Olgou a Věrou brzy přišli i o matku, která zemřela v mladém věku 29 let v květnu 1907 na tuberkulózu, žili poté v rodině její sestry Olgy provdané za spolumajitele proslulé prostějovské firmy Wichterle a Kovářík a pozdějšího ministra veřejných prací dr. Františka Kováříka. Bydleli v domě na hlavním náměstí s číslem 6, zvaném U černého orla, v bytě nad lékárnou. Hostili tam roku 1907 při příležitosti zahájení výstavby prostějovského Národního domu i básníka Jaroslava Vrchlického, na jehož pobyt v rodině Valenta nepřilíš lichotivě vzpomínal. Přestože tehdy bylo Vrchlickému teprve něco přes padesát, připadal dětem Valentovým hodně sešlý, ale hlavně na ně působil ušmudlaně a nepořádně. Neomylně si také všimly, že si dopřával nadmíru vína. Místní studenti si ho naopak vážili natolik, že pravidelně vypřahali koně z básníkovy kočáru a sami ho v něm vozili po náměstí.

Do školy začal Edvard chodit ještě ve Školní ulici, dnes si ji ovšem nemůžeme prohlédnout, neboť od roku 1945 tato stará budova z 18. století už nestojí. Později navštěvoval dnešní Masarykovu školu na Skálově náměstí u sokolovny. V deseti pak začal studovat na české reálce, tehdy v bu-

E. Valenta, foto: Franz Fiedler, Prostějov, ze sbírky Moravské galerie v Brně.

dově nynějšího Středního učiliště obchodního na současném Husserlově náměstí.

V roce 1911 se sourozenci Valentovi se strýcem a tetou přestěhovali do nově postavené vily na dnešním náměstí Padlých hrdinů č. 4, kterou projektoval už tehdy proslulý brněnský architekt Emil Králík. Budova o 14 pokojích, se třemi lodžii, několika balkóny, předsíněmi a chodbami, s obrovskou halou sahající až do prvního poschodí a s křišťálovými lustry, dřevem vykládanými stěnami a dalším zařízením, ve které se ne vše dodnes zachovalo, vzbuzuje neustále pozornost historiků architektury, architektů i zájemců o pozoruhodné stavby. Na sousedících dvorech, zahradách, zídkách

a střeších trávil malý Edvard volný čas se svými kamarády.

O prázdninách pobývala rodina pravidelně na Stražisku a na týdny, které tam prožil, měl Valenta ty nejlepší vzpomínky. V létě roku 1916 se blížeji skamarádil s Jiřím Wolkerem a chodíval i do domu č. 22 na hlavním náměstí, kde Wolkerovi bydleli. Pořádala se u nich setkání vrstevníků, při nichž hráli na klavír, diskutovali o umění, recitovali verše. S Jiřím Wolkerem zažil také příhodu, která se odehrála v karneru stojícím vedle kostela sv. Petra a Pavla na Petrském náměstí. Používal se jako márnice a Edvard zde portrétoval svého mrtvého spolužáka, na přání jeho matky. Jiří Wolker s dalším kamarádem Edvarda mezitím v podzemním karneru, do něhož vede z ulice dlouhé vnitřní schodiště, zamkli, a domnívali se, že bude ze strachu volat o pomoc. A aby jim Edvard nezkažil radost, předstíral, že se s nebožtíkem v márnici opravdu bál.

Už od svých 15 let se na strýčkův příkaz začal seznamovat s provozem v továrně na hospodářské stroje, kde měl postupně projít všemi zastoupenými obory – stolař, soustružník dřeva, soustružník kovu, slévač, jádrař, kovář, kotlář a kreslič. Práce v továrně ho ovšem vůbec nebavila a raději by prázdniny trávil opět jako dřív – ve Stražisku.

Na jaře 1917 byl Edvard svědkem masakru dělníků, účastníků hladové demonstrace, který proběhl doslova před okny jejich vily na dnešním náměstí Padlých hrdinů, pojmenovaném později tímto názvem právě na počest obětí tehdejšího krveprolití.

Po maturitě roku 1918 odešel na strýcovo přání studovat techniku do Brna, ale stále více ho přitahovala literatura. Druhým rokem studia strojařiny vzdal a začal se živit jako stenograf Li-

dových novin. O té doby udržoval s Prostějovem více méně jen korespondenční styky, především s „tetinkou“ Ludmilou Kovářikovou, přestože fakticky nebyla jeho příbuznou, ale švagrovou jeho vlastní tety Olgy. Hlavně kvůli Ludmile Kovářikové (1880–1967), kterou obdivoval, ctil a miloval, své rodné město příležitostně navštěvoval. Prostějovské muzeum uchovává 11 Valentových dopisů adresovaných právě jí a několik dalších dokumentů spjatých s Valentovým životem.

Kromě výše jmenovaných Valentových románů se jeho životní osudy a Prostějov objevují především ve vzpomínkové knize *Život samé psaní*, která zachycuje jeho dětství a mládí v rodném městě a jeho novinářské začátky v Brně. Nejsou to ovšem paměti v pravém slova smyslu a historicky obsahují mnohé nepřesnosti. Celé Valentovo dílo však stále čeká na své souborné kritické vydání. A objevování prostějovských stop a odrazů v jeho díle by si také zasloužilo důkladný výzkum.

Marie Dokoupilová (1960) absolvovala obor historie na Univerzitě Palackého v Olomouci, krátce pracovala v olomouckém muzeu a ve Vědecké knihovně. Od roku 1994 působí v Muzeu Prostějovska v Prostějově jako historička, redaktorka muzejního sborníku *Zpravodaj* a správkyň muzejní sbírky *Literární památky*. Provádí soustavný historický výzkum židovského obyvatelstva Prostějova a zabývá se regionálními dějinami a osobnostmi od konce 18. století do současnosti. Je autorkou muzejní expozice *Jiří Wolker a dlouhodobé výstavy Z prostějovského ghetta*. Pravidelně publikuje ve sborníku *Židé a Morava i jinde*. Hanácky přispívá do *Hanáckého kalendáře*.

mdokoupilova@muzeumpv.cz

Přinesla velká voda nejstarší zobrazení Prostějova? aneb Chvála všemocné náhody a inspirace dialogem z různých úhlů pohledu

Michaela Kokojanová

Při restaurování poškozených starých tisků z fondu pražského Národního muzea po druhé světové válce se z vazby jednoho z nich vyklubaly dvě značně zubožené části drobného zpravodajského dílka z počátku devadesátých let 16. století. Jednostránkový příležitostný ilustrovaný novinový leták inzeruje svůj žánr, styl, poslání i obsah výpravným barokním názvem: Prawdiwa a Strassliwa nowina o welike Powodnie, kteráž se stala v tomto Markhrábstwi Morawskem Letha 1591., zvláště pak při městech Prostějowě a Ssymberku etc. Vzešel z officíny Valentina Klína, tiskaře povoláného do Olomouce protestantskou městkou radou. Jde o první známé tištěné podání takové události v češtině. Jak málo chybělo, aby i ono, podobně jako dlouhá řada tisků jeho kategorie, setrvalo v zapomnění beznadějném a trvalém!

Až do osmdesátých let minulého století si pak Nowina nerušeně užívala vážnosti a poklidu samostatné položky knihovny Národního muzea v Praze (sign. 16 A 2). Pak začal zájem badatelů různých oborů houstnout. Nejprve posloužila její ilustrace Pravoslavu Kneidlovi jako pěkný doklad lidové grafiky (Česká lidová grafika v ilustracích novin, letáků a písniček. Praha, 1983, s. 101.). Pak si na ni vzpomněla Petra Večeřová, když shledávala pro vědeckou konferenci Archivu hlavního města Prahy na rok 1995 (Města versus katastrofy) staré tisky uchováující stopy dávných živelních

pohrom (Katastrofy ve starých českých tiscích. In Documenta Pragensia XVI, Praha, 1998, s. 197–198.). V obou případech šlo jen o pozornost úzce účelovou, okrajovou a jednorázovou.

Zmíněná konference však založila dlouhou plodnou „známost“ letáku s Janem Munzarem z Ústavu geoniky AV ČR v Brně. Ten jeho informace především začlenil do své kartotéky zpráv o pozoruhodných meteorologických a klimatologických jevech. Poté jim přiznal místo ve výzkumném záměru „dokumentace velkých vod na Moravě“ realizovaném po katastrofě z roku 1997 v zájmu zkvalitnění prevence povodňových extrémů prostřednictvím obnovování „povodňové paměti“. A to včetně odpovídajících tiskových výstupů.

Dále mu leták vděčí za zprostředkování elektronické rekonstrukce svého exteriéru, již pečlivě provedla Andrea Petrová (rovněž Ústav geoniky) a osobitě tak přispěla k uctění výroční památky dávných obětí. V „novotě“ pak dr. Munzar leták představil loni jednak čtenářům časopisu Vesmír (Nejstarší český „povodňový“ tisk o dvou katastrofách v roce 1591. In Vesmír, roč. 90, květen 2011, s. 300–303.), jednak čtenářům severnějšího z kdysi postižených regionů (Starý tisk o povodňové katastrofě v Šumperku v létě 1591. In Severní Morava, č. 97, 2011, s. 43–45.). Aktuálně osvěžil povodňovou paměť ještě dědicům obětí v centru země

Pravdiva a Strážlivá novina o velké Povodni

Která se stal v tomto Duchobrástvi Dora vstati / Letha 1591. zvláště pak
při městech r. Stěgově a Šumperku at.

Příležitostný novinový leták o povodni v Prostějově a Šumperku roku 1591, tisk Valentin Klín, Olomouc. Počítačová rekonstrukce Andrea Petrová. Knihovna Národního muzea v Praze, sign. 16 A 2.

Moravské (Katastrofální povodně na Moravě na příkladech z 2. poloviny 16. století. In *Střední Morava*, č. 33, 2012, s. 15.). Podíl na posledně zmíněném článku nabídl geonik autorce těchto řádků, což nelze interpretovat jinak než jako hold prostějovským pramenům. Prostějované totiž zanechali o velkých vodách, jež devastovaly jejich obec ve druhé polovině 16. a na počátku 17. století, slušnou řádku zpráv úctyhodné výpovědní hodnoty a ocenění si opravdu zaslouží.

Na poničený kousek papíru docela slušná druhotná publicita. Přitom už v době jeho prvotního putování za čtenářem by mělo být zkušeným jasné, že hlavním cílem takové tiskoviny není ani tak předání objektivních informací, jako spíš zisk z prodeje senzační zprávy, v tomto případě polepšený ideologickým bonusem nezastíraného útoku na údajný morální propad věroučných protivníků (patrně) hlavně římských katolíků.

Kvalita sdělení je skutečně, eufemisticky řečeno, poněkud sporná (hlavně pokud se datace týká), a přece zprávu následně prakticky beze změn přejal pražský univerzitní profesor Marek Moravec Bydžovský z Florentina, zkušený autor meteorologických a historických spisů. Znal snad informátora a mylně ho, třeba i proto, že byli stejné víry, považoval za naprosto důvěryhodného? Anebo zapůsobila magická moc „sedmé velmoci“ – co je psáno, to je dáno?

Vzhledem k předchozím zneuctujícím výrokům se, připouštím poněkud paradoxně, domnívám, že leták nese ve své obrazové části dosud neobjevenou, nečekanou, cennou informaci. Zdá se, že náhoda je zase jednou ochotná přát připraveným. Povodňové dění, ač svědomitě, se značnou dávkou kreslířské obratnosti a možná dokonce na základě autopsie vyvedené, ponecháme pro tento okamžik stranou a zaměříme se na město v pozadí.

Samozřejmě, může jít jen o rutinní ilustraci „město v hradbách za velké vody“, jež měla vzbudit pozornost co nejširšího okruhu koupěschopného publika. Text titulu v záhlaví i vlastní popis událostí zaujímající zhruba polovinu strany pod obrázkem však jmenovitě zmiňují pouze Prostějov a Šumperk (tiskařský šotek podstrčil sazečovi německý název Šimberk patřící správně obci Štítý – tam shodou okolností voda řádila v inkriminovaném období též, ale líčení letáku odpovídá pramenům ze Šumperka). Proč by autor – kreslíř evidentně zcestovalý, zkušený a všímavý – pokud některou z těchto obcí znal, neprohloubil zpravodajskou hodnotu a nezvýšil atraktivitu tisku originálním zpodobněním konkrétního trpícího místa!?

Že by mohlo jít o Šumperk, vyloučil Zdeněk Doubravský z Vlastivědného muzea v Šumperku.

Současně odmítl i dalšího teoretického adepta – Štítý. Ani reliéf krajiny, ani silueta zástavby na ilustraci žádné z těchto obcí neodpovídají.

A jak je na tom Prostějov? Pokud bychom se dívali na město od severovýchodu, z dnešního Držovského kopce, od Držovského háje, případně až z kopečků nad Vrahovicemi, rozmístění důležitých objektů by odpovídalo. Za mohutným hliněným valem, před zámkem dodatečně do oblouku předsunutým, se tyčí hlavní kamenná hradba prolomená na východě Olomouckou branou (portrétována ze vstupní strany), na severozápadě a na západě nahrazená mohutnými zámeckými zdmi. Silueta zámku nápadně připomíná aktuální pohled na tuto stavbu z dnešní Školní ulice, ze stanoviště poblíž vyústění ulice Kramářské. Podivný vysoký útvar nad středem jižní části hradeb by mohl představovat věž Vodní brány. Uvnitř hradeb zleva kostel, pravděpodobně radnice, rynek, zámek. K podobě jednotlivých městských domů se vyjadřovat nelze, tak daleko sdílnost pramenů nesahá. Hustota osídlení předměstí v okolí Olomoucké brány a před zámkem (zde se utvářela pověstná bratrská osada) odpovídá dobovým zápisům. Město se rozložilo v rovině, protáhlému kopci na západním obzoru lze s klidným svědomím přiznat podobu Kosíře.

Při podrobnějším zkoumání se ale začnou vršit výhrady. Právě nejlépe nedopadne ani jedna z nejvýraznějších staveb, tehdy zčásti ještě zářící novotou, kostel. Lokace odpovídá, shledáváme i charakteristické rysy exteriéru. V rozporu se zvoleným úhlem pohledu se na chrám ale díváme nejspíš z jihovýchodu; kaple Nejsvětější Trojice však chybí. Presbytář se v této logice ocitl na západní straně. Jeho gotická vzrůsnost zapůsobila na malíře natolik, že srovnal výšku hřebene jeho střechy

s hřebenem střechy hlavní lodi. Na čtyřhrannou kostelní věž opatřenou mohutnou, zajímavě řešenou bání a snad i hodinami v patře hledíme pro změnu ze západu. V rozporu se skutečností se věž navíc posunula ke středu kostelní lodi, již z větší části překrývá. Sanktusník není vidět vůbec.

Velký problém představuje radnice. Pokud nezůstala skryta za stranově obráceným kostelem, mohl by ji představovat buď shluk nižších štítů před věží, kde stojí doopravdy, nebo nápadně mohutné štíty uprostřed rynku. V druhém případě se ovšem vydala příliš na západ, a historicky opustila kostel, s nímž ve skutečnosti od svých počátků pohledově tvoří jeden komplex. Její podoba bohužel nepotěší současné památkáře, kteří dospěli aktuálně k názoru, že budovu už v době vzniku musela zdobit lodžie. A my zatím postrádáme i chloubu měšťanů – reprezentativní portál úřadoven v prvním patře.

Není ostatně vyloučeno, že na radnici autor pozapomněl a vysoké štíty ve středu města patří nejbohatším kupeckým domům. Ale ty mohutnější by měly zaujímat severní stranu náměstí. Že by malíř zpodobil jejich zadní trakty? Ale co potom ta velká okna, ještě k tomu v rozporu s hospodárností obrácená na sever? Za zámkem by snad mělo být vidět alespoň kousek brány Plumlovské, minimálně její relativně vysokou věž?

Přes všechny shledané nesrovnalosti kresba přece evokuje „pocit Prostějova“. Lidská paměť a postřeh bývají ošidné (jen si zkuste cvičně vybavit detaily budovy, již třeba denně míváte!). Domnívám se, že ilustrátor maloval město, které opravdu znal. Snad i opakovaně procházel jeho ulicemi, možná některé stavby obdivoval. Teď však musel tvořit z paměti a ve spěchu. Charakter tisku nesne-

sl prodlevy, regulérní práce v plenéru nepřicházela v úvahu. V dobré víře tedy jednotlivé objekty zobrazil tak, jak je viděl vnitřním zrakem, na základě předchozí zkušenosti, ne z dané „pozorovatelný“. Nakonec, prvoplánově nešlo o přesné zachycení města, ale jak poznamenal dr. Doubravský, o ty nešťastníky ve vlnách.

Není tedy vyloučeno, že máme před sebou Prostějov ze samého počátku devadesátých let 16. století, možná i reminiscenci na léta dřívější. O svou prioritu co do stáří by mohla přijít známá veduta Jana Willenbergera z roku 1593. Domněnku podporuje i skutečnost, že pokud tiskař Valentin Klín své práce datoval, pak léty 1591 a 1592 (roku 1595 již jeho majetek spravují dědicové). Lze předpokládat, že veřejnosti popis tragických dějů hleděl nabídnout dříve, než zájem o ně opadl spolu s hladinami zhoubných vod.

Ilustrace má nezpochybnitelnou přednost. Nepředvádí „mrtvé“ město, ale podává obrazovou reportáž plnou detailů, obsazenou četnými aktéry: Začíná osudová noc plná hrůzy, nejistot a utrpení. Chmurná obloha neponechává střípek naděje, těžká přízračná oblaka chrlí příval za přívalem. Voda se hrozivě valí snad odevšad – kalná, zpěněná, nemilosrdná, plná trosek, zničené úrody, stromů vyrvaných i s kořeny. Její hukot se mísí s příšerným rámusem stavení bortících se na předměstí a přehlušuje zvony zoufale bijící na poplach. Lidé zaskočení živlem, probuzení ze spánku, spoře oděni, prostovlasí, ochromení živočišným strachem stejně jako jejich naříkající vystresovaná domácí zvířata bojují o holý život... Je mezi nimi i ten, jehož hříchem přetekl za oněch nádherných Letnic Léta Páně 1591. (2. 6.) pohár trpělivosti Boží?

Pívali naši, pijme my taky

Jarmila Peňázová

Z názvu výstavy by se mohlo zdát, že historici Vlastivědného muzea Jesenicka v Jeseníku „šlápli krapet vedle“ a verbují návštěvníky k alkoholovým neřestem. Kdepak! Název písně pocházející z jihočeských Nítovic „Pívali naši, pijme my taky“ má poukázat na zvláštní vliv hospodského prostředí jako kulturního fenoménu české společnosti.

K základní charakteristice hospody, jak ji podal Zdeněk Kment v knize *Hospody a jejich historická úloha v české společnosti aneb Hostince v Čechách, šenky na Valašsku a hospody ve Valašském Meziříčí*, patřilo již od pradávna nejen podávání nápojů jako pivo či víno, ale tato zařízení mohla nabízet, a také nabízela, i možnost odpočinku či ubytování pocestným, poutníkům a obchodníkům.

Základy právě české hospody však přinesl až raný středověk. V přízemí práčovářských domů se nacházely tzv. mázhauzy, kde se pivo nejen konzumovalo, ale i vařilo. Mimo kostely to byla první místa střetávání sousedů, kteří si po práci přišli do hospody popovídat. Hlavním posláním těchto zařízení se tedy stala funkce společenská, dále se tu uzavíraly dohody a obchody a pocestní uvítali možnost zde přespat. Přesto nemávaly hospody příliš dobrou pověst. Vznikaly na hlavních obchodních cestách, na okrajích měst a vesnic.

Funkce společenská se prohloubila zejména v dobách národního obrození a hospody se staly kolébkou české kultury a státnosti. S rozvojem kultury na počátku 20. století začala pohostinská zařízení toto své výlučné postavení ztrácet. Až s nástupem totalitárních režimů se do hospod vrá-

tila společenská a politická angažovanost, především v promýšlení latentního odporu vůči režimu. Původ zde našel český underground a disent. Od konce 20. století však více či méně skryté politické působení v hospodách postupně utichalo.

**Pívali naši,
pijme my taky**

Výstava věnovaná historii jesenických hospod a pivovarů

18. 9. - 18. 11. 2012

Vernisáž výstavy proběhne
18. 9. 2012 v 18:00
v Rytířském sále Vodní tvrze.
Vystoupí Jindra Kelišek a spol.
(harmonika, kontrabas, housle)

VMJ je příspěvkovou organizací zřízenou a financovanou Olomouckým krajem

Kurátor: Mgr. Jarmila Peňázová
Libreto: Mgr. Jarmila Peňázová, Mgr. Stanislav Klívar
Otevírací doba: úterý až sobota 9.00 - 17.00.
Vstupné 30/15 Kč

Olomoucký kraj | HOBA | JUBO okna s.r.o. | FENIX | LESVÉR

Dnes vnímáme restaurační zařízení jako místa domlouvání sousedské výpomoci, obchodů či přivýdělků, získávání či zprostředkování nových kontaktů. Odpočíváme zde s přáteli, kolegy či známými, dozvídáme se novinky a odreačujeme se od každodenních starostí. Do hospod se chodíváme bavit, schůzovat, seznamovat se. Nicméně hospodu také jako součást české kultury a tradic chápeme stále, zejména žijeme-li na venkově.

Historie jeseníckých hospod spadá až do středověku, kdy se začala vytvářet nejstarší část osady *Virwald* (pozn.: pozdější německé pojmenování Jeseníku – *Freiwaldau*, bylo počestěno na Frývaldov). Místo zvané *Auf der Freiheit*, tedy česky Na Svobodě, se stalo centrem společenského a politického dění osady. Traduje se, že prvním domem osady byl hostinec Na Svobodě, který v Jeseníku dnes vidáme na křižovatce ulic Dukelské a Lipovské jako hotel Praděd. O stáří domu vypovídá také to, že jeho místnosti sloužily nejen coby pohostinství, ale zejména jako místo politických

Pohlednice-fotografie náměstí ve Frývaldově (asi 30. léta 20. století) – vlevo kavárna Klein; sbírky Vlastivědného muzea Jesenicka, vydavatel: Fritz Halleger.

a diplomatických jednání. Až do roku 1506 byla budova využívána pro správní úřad a po vystavění rychty se její historie pootočila opět spíše k hospodské a později i pivovarnické tradici.

Ve Frývaldově mělo na počátku 19. století výčepní právo mnoho domů a obyvatelé pronajímali některé ze svých místností také k ubytovacím účelům, nejednalo se však o hospody v užším slova smyslu. K zakládání nových hospod, případně modernizacím starých hostinců docházelo spíše až ve druhé polovině 19. století, mj. v souvislosti s nárůstem počtu hostů lázní Vincenze Priessnitz na Gräfenbergu nad Frývaldovem. Lázeňští hosté tak měli širokou škálu stravovacích možností a bydlet ve Frývaldově patřilo ke společenskému bontonu.

Přelom století a éra první republiky s sebou přinesly širší pole společenských zábav. Společenské sály sloužily nejen spolkovým schůzím a tanečním programům, ale do světa zábavy pronikl také kinematograf. V roce 1924 byla ve Frývaldově založena dokonce taneční vinárna.

Pohlednice-fotografie náměstí ve Frývaldově (asi 20. léta 20. století) – v pozadí Gasthaus Zum Ungar; sbírky Vlastivědného muzea Jesenicka, vydavatel: Agfa.

Jak bylo výše naznačeno, měl Frývaldov také svoji pivovarskou historii. V hostinci Na Svobodě byl na počátku 17. století přestavěn výčep na kamennou sladovnu a v roce 1827 zde zahájil provoz městský pivovar. Druhý – biskupský – pivovar stával vedle hospodářského dvora při vodní tvrzi a nejstarší dochované prameny o jeho existenci se vztahují ke konci 17. století. Třetí pivovar zřídil ve Frývaldově na přelomu 60. a 70. let 19. století Julius Lichtwitz, v roce 1919 byl prodán rodině Tempusů a jako jediný uchoval po různých peripetích pivovarskou tradici alespoň v podobě minipivovaru.

Na výstavě „Pívali naši, pijme my taky“ připomeneme tedy historii jesenických hostinců a hospod. Návštěvníci si budou moci prohlédnout dobové pohlednice či fotografie budov jednotlivých pohostinských zařízení, ale zejména zde budou k vidění předměty známé i méně známé z hospodských interiérů či pivovarů v průřezu 20. století. Podíváme se na zoubek nejen dějinám výroby a konzumace piva, vína či kořalky, ale také například kávy, čaje nebo oblíbené zmrzliny, takže

si na své přijdou i děti. Výstava potrvá do 18. 11. 2012. Jste srdečně zváni!

Jarmila Peňázová (1986), absolventka šumperského gymnázia a Ostravské univerzity v Ostravě – obor historie. V současné době působí jako historička a kurátorka sbírek ve Vlastivědném muzeu Jesenicka. Přiklání se ke kulturním a sociálním dějinám, v nichž vyhledává prvky každodenního života. V Ostravě se podílela na projektu topografie dělnických kolonií, z nějž vzešla publikace *Ostravské dělnické kolonie I.: závodní kolonie kamenouhelných dolů a koksoven v moravské části Ostravy*.

muzeum.penazova@jen.cz

Rozhovor s Aloisem Volkmanem – českým básníkem s hanáckými kořeny

Jubilující básník Alois Volkman patří k významným osobnostem české poezie. Narodil se 18. září 1937 v Chudobíně nedaleko Litovle v rodině faráře Církve československé husitské. Vystudoval litovelské gymnázium a promoval na Lékařské fakultě Palackého univerzity v Olomouci v oboru všeobecné lékařství. V době dětství a mládí se seznámil s mnoha osobnostmi českého umění, zvláště pak literatury. Po studiích se usadil v Praze a profesní život prožil jako obvodní lékař ve Středočeském kraji. Do literatury vstoupil jako společensko-kritický autor osobitými verši v šedesátých letech a stal se členem Svazu československých spisovatelů. Vydal půldruhé desítky básnických sbírek a výborů poezie, mimo jiné tituly *Malá vizita*, *Námluvy Aeskulapovy*, *Ptám se svých slov*, *Silent musae*, *Stáčení podzimu*, *Stopy co doby tropí*, *Terčeto* a *Tlak mé krve*. Podrobnější informace o něm byly publikovány ve Slovníku české literatury 1970–1981 (Praha, 1985), ve Slovníku českých spisovatelů od roku 1945, díl 2 (Praha, 1998) a ve sborníku *Z paměti literární Olomouce*, [sv. 1] (Olomouc, 2004).

Básník na snímku Karla Meistera (2012)

Milý příteli – básníku, ohlédnutí v pětasedmdesáti letech by mělo začít vzpomínkou na dětství... Jak je vnímáš?

Vzpomínek na mé venkovské dětství je bezpočet a věkem jich závratně přibývá a vynořují se z paměti, přestože té paradoxně ubývá. Má rodná vesnička je Chudobín, pospolehnutý o poslední výběžky lesnaté Dražanské vrchoviny s kopci Parduska a Šumina a Rampach. Otevřen je do širokých hanáckých rovin.

Tam uprostřed velké ovocné zahrady, částečně parkově upravené, na faře pod jednou ze tří kostelních věží (což je pozoruhodná rarita na tak malou obec), jsem se narodil.

Tedy tam mám svou rodnou světničku, což je dnes také rarita, a jak žertovně dodávám, to je důležitý předpoklad stát se klasikem. Kolik takových světniček jako památníků stále navštěvujeme?

Pro nás – děcka, zvláště kluky, to bylo dětství s lesem za humny, s koupáním a v zimě s bruslením na zámeckém rybníku, sokolským hřištěm a jinými atrakcemi pravé eldorádo. Prožívali jsme všechny události a radovánky nabízené nám čtyřmi obdobími roku i církevního kalendáře, podle

něž se slavily hody, poutě, dožínky, velikonoce s koledami a klapáním po vsi nebo rajtováním na jízdnicích kolech. Samozřejmě tyto zážitky, celé to venkovské dětství mě poznamenalo na celý život. Dovolte, abych se emotivněji a přesněji vyjádřil jako básník verši. Tak jsem ze svých sbírek vybral ke čtyřem obdobím roku následující verše:

V litovelských lukách

Do nové sítky na motýly
kluk chytá v lukách poledne
a v otcí zpátky dohlédne
kde lýtka svá jsme rosou křtili.

Morava mrskaná rybářskými pruty
se z břehu na břeh převaluje.
Obloha po proudu v ní pluje.
Jak mít ten záběr nepohnutý?

Chudobínský rybníček

Starodávné brky rákosí
tu zůstávají namočený
a šustivě pokračují v psaní
nových veršů na vodu
v kropence našeho dětství.

Vodní vážky nad hladinou
váží dusná letní odpoledne.
Jak jsme si jich
coby kluci nevážili.
Ale ta poezie psaná na vodu
ta přelila se do nás.

Podzim

Přes ostnaté dráty modřínů
vtáhl do zahrad
S každým lístkem
prožívá své zalehnutí
S každým prázdným košem
svoji neplodnost
S každým ohněm
svoje upalování

Už vtáhl do zahrad
do našich zahrad getsemanských
a jsme mu vydání
bez milosti

Vánoční domov

Domov balený do bělostného krepu
převázaný stužkou měsíčního světla
překříženou zářícími okny dědiny
dostávali jsme každoročně
pod stříbrný smrk u domu
tak samozřejmě
jako tam nechyběla maminka a otec.

Dům i smrk stříbrný
vzrostlejší stojí tam dosud.
Jenom jsme netušili
že darem největším
byli dárci.

Kdo tě intelektuálně nejvíc ovlivnil?

Od dětství i mládí především křesťanská výchova – tehdy ještě formou náboženské výuky na

školách – a samozřejmě i naše rodina, jak jinak, vždyť otec byl farářem. Naši faru navštěvovala řada významných osobností. Nejen teologové, církevní představitelé, ale i básníci, např. František Nechvátal, Bohumila Sílová, z malířů Vilém Kratochvíl a jiní. Ze známých osobností jsem se přátelil s O. F. Bablerem, Aloisem Rečkou, byl jsem ovlivněn literaturou a poezií, mezi mě inspirující osobnosti patřili T. G. Masaryk, Albert Schweitzer, Karel Čapek a celá řada dalších včetně básnické generace 30. let.

Po přečtení tvé sbírky *Tlak mé krve* jsem pocítil potřebu se s tebou setkat. Cítil jsem v tvých verších blahodárný vzdor... Kdy ses začal setkávat s vděkem čtenářů?

Tlak mé krve je mou druhou básnickou sbírkou po *Malé vizitě* (Mladá fronta, 1976), která byla pozdní prvotinou v mých třiceti devíti letech. U kritiky byla velmi příznivě přijata a překvapivě uspěla, i když lektorskými posudky byl její rukopis hodně „očesan“ a k vydání spíš nedoporučen. Po vydání byla dokonce nakladatelstvím navržena na cenu, ale to bylo na ministerstvu kultury a ÚV KSČ samozřejmě zamítnuto. Tak jsem obdržel alespoň čestné uznání, ale tím se mi pootevřely dveře do nakladatelství Mladá fronta, kde jsem po třech letech vydal *Tlak mé krve*. Pod tímto tlakem, dokonce přetlakem *mé krve*, poezie vzniká a je psána. Naštěstí v Mladé frontě došlo v té době k výměně redaktorů odpovědných za poezii a na toto místo byl z redakce dětských časopisů „vyhozen“ Jiří Binek. Jeho zásluhou celá řada básní, lektory v posudcích z ideových důvodů nedoporučených k vydání a odsouzených k „zapomenutí“, byla v rukopise uchována. On to byl, kdo pomohl

prosadit k vydání básnická díla tehdy umlčovaných básníků, mimo jiné J. Skácela a M. Holuba.

Jak jsem se dověděl, s vydanou sbírkou *Tlak mé krve* pohoršeně bouchal v Československém spisovateli o stůl spisovatel Jiří Taufer, což provázel řečnickou otázkou, co to Mladá fronta vydává za poezii a navíc jakým nákladem! Průzkumem knižního trhu knihkupci zvedli původní dvoutisícový náklad ve smlouvě na čtyři tisíce dvě stě. Připomenutí Jiřího Binka je zároveň mým podě-

S Jaroslavem Seifertem nad Nobelovou cenou (1984, foto: Karel Kestner)

kováním za jeho osobní odvahu a statečné postoj v té době. Zmiňuje se o tom i literární kritik Jaroslav Med v doslovu reedice mých tří prvních sbírek s názvem Námluva Aeskulapovy, která vyšla v roce 2009. Proto jsem v literárních slovnících i ve Slovníku české literatury 1970–1981 uváděn jako autor „společensko-kritického zaměření“.

Vtíráme se
do hadích pokožek vlivné přízně.

Připijíme si
na tykání svých lží.

Chlastáme spolu
z vyschlých hrdel pravdy.

Krčíme nad sebou rameny
poklepávajíc si na ně.

Požíráme se
na oslavách marnosti

zfašování, padělaní,
podvržení.

Nedávné zdravotní problémy tě vyburcovaly ke svébytnému dílu s epitafy. Čtenáři v něm viděli tvé loučení, ale opět přichází katarze. K čemu tě ponouká?

Ne zrovna malé zdravotní problémy jsem prožíval před rokem. Byly spojeny s náročným

operativním zákrokem. No a jak známo, lékaři zasvěcení do zdravotních problémů a znalí pravděpodobného efektu léčení i prognózy ve vývoji choroby nebývají dobrými pacienty.

Ale jako věřící člověk spoléhám nejen na své jisté prvotřídní a erudované kolegy, ale modlitebně se upínám k Hospodinu, k jeho pomoci, přízni, milosrdenství i smilování. On vytrhl vícekrát „duši mou z jámy nejhlubší“, řečeno s žalmistou. A abych došel určitého vyrovnání se s těžkými životními situacemi, pochybnostmi a upokojení svého stresovaného já – pomáhá mi poezie. Ona je jakýmsi pojistným ventilem v emotivním, citovém přetlaku. Uvádí řád do niterného chaosu a zmatku, je mou psychoterapeutkou, jíž se vyzpovídávám a ona metodou logoterapie mě zharmonizuje a orientuje transcendentálně. Odpovídá na neodbytné otázky života i smrti i smyslu lidské existence. Oč více si jí člověk po takových zkušenostech váží a je vděčen za dny přidávané mu z milosti.

Nyní jsem zmiňovanou sbírku s epitafy, nazvanou In memoriam a vydanou už v roce 2010, doplnil a rozšířil. Učinil jsem to na přání mého zetě – kněze k využití pro potřeby pastorace. Ostatně, poezie o smrti není popřením života, ale ostnem, který zvyšuje lásku k němu, napsal František Halas. Druhá část sbírky Memento mori je věnována živým. Smrt jsme totiž z povědomí i z našeho života dokonale vytěsnili, nechceme si ji připomínat.

Náš čas

Chybí stále chybí.
Sem tam mezi námi
pobíhá zavolání
na vodítku šňůry
i volně mobilní.
V dopisních obálcích
napsaných někým za nás
chodí naše parte
včas.

V životě hledal rozptýlení jen.
Netušil jak teprve po smrti
dokonale bude rozptýlen.

Věz i ty samolibý sebestředný vzpurný
z plechu své nóbl limuzíny
přesedneš jednou do plechové urny.

Co vzkážeš, milý příteli – básníku, čtenářům KROKu?

Na závěr příkládám své vyznání mé rodné Hané, které možná někomu připomene Já se tam vrátím Františka Halase:

Haná – země pluhu rozestlaná. Její ornice se převaluje z boku na bok kypře, voňavě a svůdně před svými oráči. Ti, které jsem znal, už dávno zapadli do hrobníkových vyoraných brázd jako skřivani do svých hnízd, když vydali počet ze svých údělů.

Země branami vláčená, žel, také po soudech a po hejmanstvích pro kdejakou rozepří o hraniční mez. Země po zasetí důkladně uválená polními válci i vojenskou pěchotou, která se tolikrát přes ni převalila. Přes která pole naší země nepřešla však vojska, aby zase zašla do hlíny?

Jenom chléb, chléb náš vezdejší z ní každoročně vstává z mrtvých.

Země, na jejíž slaměných kavalcích úrodu za úrodou plodí moje rodná Haná svou širokou pánví. Bohorodička v dusných porodních sálech léta. Porodní báby venkova už při tom nemusí asistovat.

Země, na níž vzklíčila i Boží muka zbožnosti, ještě když byla plná polních cest, remízků a mezí.

Na návsích se ozývají hejkavá hejna husí a na polích jsou vidět husí brka strnišť.

Brka těch zemských písařů, co navždy zůstanou ve svých řádcích. Země na nás valí bulvy řep a stromům po celoroční únavě padají víčka zarudlá.

A opět až z prostřených stolů Hané sklídí chléb a sůl potu, zbudou na nich slaměná brčka, jimiž nasávám z širokohrdlé Hané pocity vlastní

příslušnosti. Pak podzim obrátí ubrusy a odkryje hnědé desky, o jejichž spodní stranu se lokty opírají rodáci na posledním svém sjezdu.

Kde zemi radlicemi zraňovanou
potomky Přemyslova rodu
chlácholí skřivani
vypuštění gestem houslistů
z notových osnov brázd
tam domov můj
Jak se do něj nevracet?

Má ve mně natrvalo své domovské právo, které
jsem já ztratil v něm.

Domů na Hanou vlakem

Barevné lužní lesy za Litovlí
tvoříte špalír podél trati
jímž marnotratní ztracenci

se jako v podobenství vrátí
Byť i náš život z drah svých vykolejil
neuhne Země z dráhy dané
Přes prahy pražců k prahu domova
syn mířit nepřestane

Vnímám, vzácný příteli – básníku, tvé odpovědi jako osobité vyznání domovně, ale i poezii a pravdě, která tě k tvorbě vždy inspirovala...

V Praze 3. srpna 2012, Bohumír Kolář

Bohumír Kolář (1932) se narodil v Prostějově. Povoláním učitel jazyka českého a dějepisu, studia absolvoval na Pedagogickém gymnáziu v Olomouci a Pedagogické fakultě Univerzity Palackého. Působil na Šternbersku a v Olomouci. Do kulturního povědomí Olomouce a Olomouckého kraje vstoupil jako publicista, editor, literát a kulturní činitel. Je nositelem Ceny města Olomouce, Ceny Olomouckého kraje, čestným členem VSMO, MPS Nešvára a Unie výtvarných umělců Olomoucka. Založil Literární klub Olomouc a několik let se věnoval jeho činnosti. Jeho rozsáhlá bibliografie zahrnuje četné ediční projekty, almanachy, soubory z tvorby regionálních autorů i vlastní literární a publicistické texty.

bohkoliar@volny.cz

Jan Helcelet – vlastenec, novinář a moravský politik

Lubomír Novotný

V lednu 2012 uplynulo 200 let od narození významného moravského politika, novináře, vlastence a lékaře Jana Helcelety. Když se tento muž narodil, byla jeho rodná země Morava součástí oslabené Rakouské říše, jež byla spojeny s vládce Evropy, napoleonské Francie. V roce 1812 byl Napoleon na zenitu moci a zároveň na cestě k sestupu. Napoleonské války, ideje osvícenství a též francouzské revoluce byly sice po Vídeňském kongresu v mocnářství na indexu, leč především otázka rovnosti před zákonem, svobody a zajištění základních práv a svobod ústavou byla živá po celá desetiletí metternichovské vlády.

Jan Helcelet se narodil do rodiny se švábskými kořeny, do rodiny, která přesídlila do Švýcarska a jejíž předkové byli silně ovlivněni francouzskou kulturou a vzděláním. Rodinné vazby na Švýcarsko si Helcelet udržoval po celý život, odtud pramenil i jeho zájem o konstituční otázky. Helceletův otec Baltazar byl obchodníkem a při svých cestách po střední Evropě se nakonec usadil na Moravě, nejdříve v Dolních Kounicích a poté v Brně. Za manželku pojal dceru tiskaře Antonína Essa, měl s ní 7 dětí. Talentovaný syn Jan se nejdříve vyučil v Březí u Nákla mlynářem a poté v souladu s do-

Dr. Jan Helcelet
(zle namalováno kreslí Josef Mikolajczyk)

bovými zvyklostmi podnikl vandru po Slezsku a Čechách. V letech 1834–1838 studoval medicínu na univerzitě ve Vídni, studium si prodloužil ročním pobytem na věhlasné univerzitě v italské Padově a v roce 1840 dosáhl ve Vídni medicínského gradu. Takto vybaven se na počátku 40. let 19. století vrhl do společenského života, přičemž jeho první kroky, po krátkém intermezzu v brněnském špitále u sv. Anny, vedly do Olomouce.

Olomouc byla na počátku 40. let pevnostním městem s převahou kněží a vojáků. Byla zde sice i univerzita, ale ta byla od josefinských reforem pod náporom změn, když nejdříve byla od roku 1782 ponížena na pouhé lyceum a teprve od roku 1827 jí byl opětovně vrácen status univerzity pod názvem Císařsko-královská Františkova univerzita v Olomouci (*Caesareo-regia universitas Franciscea Olomouensis, K. K. Franzens-Universität in Olmütz*). Na druhou stranu vedle univerzity v Olomouci fungovala stavovská akademie, zřízená pro nauku dětí stavů, honorace, patriciátu s cílem výchovy kvalitních úředníků pro státní službu. Přestože Olomouc byla převážně německým městem, český živel v předbřeznové době aktivizovala přítomnost Aloise Vojtěcha Šembery. Tento činorodý

vlastenec, zástupce druhé generace moravských obrozenců společně s Františkem Matoušem Klácelem či Františkem Cyrilem Kampelíkem (s tím se Helcelet seznámil v době studií v Brně), vedle sebe soustředil okruh vzdělaných vlastenců počínaje profesorem porodnictví, rektorem univerzity a významným lékařem Františkem Janem Mošnerem (ve fondu olomoucké vědecké knihovny je obsažena řada položek pocházejících z jeho osobní knihovny), konče z haličského Lvova přeloženým Ignácem Janem Hanušem. Takto přichází Helcelet do města, kde může rychle navázat kontakty a zapojit se do veřejného života. Od roku 1841 učil na stavovské akademii polní hospodářství a přírodopis, souběžně držel též přednášky na univerzitě. Centrem českých vlastenců v Olomouci byla tehdy, jak píše Jan Halouzka, „...*Richterova kavárna, kde se scházeli mladí olomoučtí vlastenci – František Mathon, Jan Helcelet, Ignác Jan Hanuš, Arnošt Förchtgott-Tovačovský a další.*“ Olomoucké předbřeznové roky Helcelet věnoval kromě přednášení a veřejné činnosti také cestování a poznávání venkovského lidu, přičemž tyto znalosti využil ve své žurnalistické činnosti v letech 1848/49. Jeho výlety po Hané, ale i delší cesty po monarchii, mu daly základní zkušenosti a osobnostní předpoklady pro pochopení složité etnické, vzdělanostní, kulturní a jazykové otázky nejen Moravy, ale v podstatě celé monarchie.

Annus mirabilis 1848 začal v monarchii březnovými událostmi, když císař Ferdinand vydal slib konstituce a zrušení cenzury, což v Olomouci vzbudilo nadšený ohlas obou zemských národů. Předbřeznová aktivita moravských vlastenců tak mohla začít přinášet praktické plody na poli politiky, novinářství, veřejné osvětové činnosti, školství

apod. Těž Jan Helcelet neztrácel čas a již 1. 4. 1848 vyšlo první číslo česky psaných Sedlských novin (již v březnu vyšlo jakési předčíslo). Vycházely s finančním jistěním nakladatele Eduarda Hölzela a tiskly se u známého olomouckého tiskaře Škarniela. Cíle těchto novin byly rozmanité, leč hlavním bylo šířit osvětu a informace o prudce se měnící politické a společenské situaci roku 1848 a zapojit do veřejného života i venkovský lid. Haná patřila na Moravě k oblastem s nejvýraznějším národním povědomím, byla v porovnání s jinými kraji hospodářsky na výši a též etnicky byla výrazně slovanská, což byly všechno vhodné podmínky pro vydávání česky psaných periodik. Helcelet tak mohl v Sedlských novinách zúročit své předchozí zkušenosti, jež získal jednak se studentským životem v Olomouci a jednak s hanáckým venkovem. Hned v prvním čísle novin zpravuje své čtenáře, co bude jeho, jakožto redaktora, hlavním cílem, když uvádí, že noviny bude psát pro lid venkovský, který je ve městech a na zámcích opovrhován jako nevzdělaný a nevzdělatelný. Helcelet byl ovšem prodchnut moderními liberálními myšlenkami, k nimž patřilo právo na vzdělání, osvětu a to, že všichni lidé mají právo týť z nových svobod, především svobody tisku. Takto Helcelet sliboval, že bude své venkovské čtenáře zpravovat především o moravských záležitostech. Hlavní snahou Helceletova bylo konzervativní sedláky, často vyplašené z jakýchkoliv změn a strašené možnými rebeliemi, poučit o tom, co žádá hlavní proud českého národního hnutí na Moravě, co to je český státoprávní program reprezentovaný Palackým a spol. v Praze, jaké jsou požadavky ostatních Slovanů v říši a též Němců, a to nejen v Olomouci, na Moravě, v Rakousku, ale i ve vlastním Německu,

především ve vztahu k frankfurtskému sněmování. Tato jeho osvětová činnost je zahájena hned ve druhém čísle, kdy v „otvíráku“ v článku „*Co jest to konstituce?*“ vlastně nastiňuje hlavní požadavky liberálů všech národů v celém mocnářství. Vědom si konzervativnosti rolnictva snažil se mírnit obavy z toho, co přinese ústava, že nepovede k „*k roz-pustilosti a nepořádkům*“, ale naopak. Na příkladu Francie uvádí, že státy s konstitucí jsou vyspělejší a na vyšší úrovni a za smysl konstituce považoval, že „...*král nemůže všechno dělati, co sám chce, jenom dle své libosti, nýbrž týkáli se to národu, že se musí prvé s národem poraditi, jeli s tím také srozuměn.*“, přičemž jedním z hlavních prostředků pro takovou poradu je právě svoboda tisku, dále pak volba poslanců do sněmů a též zavedení obecního zřízení a vznik místních samospráv apod. Sedlské noviny neměly dlouhého trvání a skončily již svým druhým číslem 8. dubna.

Co bylo příčinou krátkého života tohoto prvního česky psaného periodika v Olomouci? Zrušení cenzury vedlo k aktivizaci všech národních složek v říši, přičemž nejhalasněji se projevoval nejvyspělejší národ, jímž byli Němci. V Olomouci patřili k hlavním propagátorům velkoněmeckých a frankfurtských myšlenek univerzitní profesori náboženství a dějepisu Hartmann Zeibig a Adolf Ficker, toto duo pak doplňoval známý lékař Andreas Jeitteles. Tito byli nejen velkoněmečtí, ale projevovali, jak uvádí Jaromír Loužil ve své monografii o Ignáci Janu Hanušovi, i silně liberální až republikánské tendence. Tyto jejich snahy jim sice přinesly dočasný úspěch v dubnu 1848, když dosáhli zrušení vydávání Sedlských novin a kdy Adolf Ficker převzal hlavní redakci Neue Zeit, nicméně po porážce revoluce a za pobytu dvora

v Olomouci v zimě roku 1848 dostihla cenzurní a trestající ruka i je. V dubnu 1848 se ovšem cítili na koni, podporovali volby do Frankfurtského sněmu a vedli veřejné pře s českými vlastenci, především Janem Helceletem a Ignácem Janem Hanušem. Tyto olomoucké rozepře popsal na stránkách svých novin i Karel Havlíček, když 25. 4. v Národních novinách uvedl, že: „*W Holomauci panuje terorismus. Prof. Hanuš musel složit redakci časopisu „Neue Zeit“, a prof. Helzelet redakci Sedlských nowin. U wedení onoho časopisu uwázal se prof. Jeiteles, jenž jej w cele odporném duchu wede, wyzywaje hned w prvním čísle obywatel Morawy a Slezska (ne toliko Němce), aby bez prodlení do Frankobrodu wolili poslance, jakoby se Slowance zde chystali ke křížácké wálce. Selské Nowiny kněhkupec Hölzel přestáwal wydáwati, jelikož prý pobuňují lid!! Oběma ctěným našincům wšelíjak wyhrožowano, ano chystala, nebo snad zadala se petice od některých měšťanů, aby byli z Holomomauce wypovězeni! To wše zdá se, že se děje náwodem strany potměšilé, jenž se spojila pod jménem „Konkordie“, a mluwíc w programu o swornosti mezi Němci a Slowany, na Pražany jizliwau hanu kydá, zastawatele národnosti morawské separatisty přezdíwá a tak hlawy mate a rozšíwá kyselost. Prawá to ironie na swornost! Dej Bůh, aby ti rozjitrenci, jenž se jediné proto durdí, že slowansky neumí a tedy budaucností se bojí, konečně k rozumu přišli.*“ Helcelet s Hanušem tak již před proslulým Palackého dopisem do Frankfurtu tyto volby odmítli a stáli ve své linii na požadavku ústavy, zajištění liberálních svobod a na loajalitě k dynastii a Rakouské říši.

Na přelomu dubna a května vznikla v Olomouci Slovanská lípa, první politický slovanský spolek na Moravě, kde hrál opět jednu z hlavních

rolí Helcelet (vedle něj ještě Hanuš, Lepař, Mathon, Mošner, Šembera, Vlk apod.). Na konci května pak odjíždí do Prahy na Slovanský sjezd, kde se dokonce stává v jeho česko-moravské-slovenské sekci zástupcem za Moravu. Známé Svatodušní bouře a zákrok Windischgrätze tuto fázi revoluce umrtvily, nicméně sněmování přineslo další doklady o možné síle Slovanů v rámci říše a vědomí toho, že Palackého austroslavistický program je z hlediska umírněných liberálů i konzervativců a koneckončů i pro dynastii rozumným východiskem pro budoucnost mocnářství. Po návratu do Olomouce ale nastala pro Helceleta stísněná doba. Jednak byl na příkaz krajského hejtmána vyšetřován olomouckým magistrátem, v druhé řadě pokračovala ofenzivní Fickerova agitace v *Neue Zeit* a zdálo se, že jarní naděje nebudou naplněny. Takto Helcelet psal svému příteli Šemberovi do Brna, že má obavy z toho, aby nedošlo k přesunu olomoucké univerzity do hlavního moravského města a on tak nezůstal sám, jak uvádí Miloš Trapl v *Dějínách Olomouce*, „*uprostřed kněžů a vojáků*“. Rok 1848 ovšem ještě nekončil. V říjnu vypukly opakovaně bouře ve Vídni, což pro Olomouc znamenalo mnohé. V první řadě došlo k přesunu dvora do pevnostního města a do Kroměříže též přesídlil ústavodárny sněm.

Přesun dvora znamenal utlumení aktivit velkoněmeckých profesorů a přirozeně posílení konzervativních sil. Prof. Zeibig byl suspendován, prof. Fickerovi byly odňaty *Neue Zeit* a po potlačení

vídeňské revoluce a kroměřížském sněmování se od listopadu 1848 zdálo, že umírněně liberální a loajální prodynastické síly nabývají vrchu. Též se opět aktivizovala Slovanská lípa, jež propojovala české a moravské poslance z Kroměřížského sněmu s hanáckým venkovem. K činorodým postavám zde patřil nejen známý právník Jan Vlk, ale také další jurista z Dubu na Moravu Jan Mráček a též jurista a hudební skladatel Arnošt Förchtgott z Tovačova apod.

Jedním ze znaků těchto nadějí bylo i vydávání nových česky psaných novin pod názvem Prostonárodní holomoucké noviny, od 4. čísla již jen Holomoucké noviny. Jejich hlavním redaktorem se stal opět Jan Helcelet. Toto periodikum sice navazovalo na Sedlské noviny, nicméně vycházelo s širší finanční a vládní podporou (tu zajistil Šembera) a s ambicióznějšími cíli. Stále mělo jít o tisk pro venkovský lid, ale již nikoliv jen pro něj, též informační šíře měla být větší, když čtenář měl být seznamován geograficky nejen se situací v markrabství, ale též s událostmi v Českém království, se situací Slovanů v celém mocnářství, s přihlédnutím k severním Uhrám, k Vídni apod.

První číslo vyšlo 4. 11. 1848, nejdříve noviny vycházely dvakrát týdně, ale již v měsíci listopadu Helcelet vyhověl požadavkům čtenářů, kteří žádali častější periodicitu, ale na druhé straně menší formát a tedy i levnější pořizovací náklady. Periodicita byla záhy navýšena na tři vydání v týdnu, přičemž ve čtvrtek vycházela příloha Kon-

stituční posel. Mnohem více času věnoval Helcelet vysvětlení slovanské sounáležitosti, historii, současnosti a postavení jednotlivých slovanských národů v říši. K redigování Holomouckých novin si navíc Helcelet od prosince přidal i univerzitní přednášky v češtině, když vedle Viléma Kabeše, který v češtině přednášel matematiku, Hanuše, jenž přednášel psychologii, držel české přednášky přírodopisu. V prvním čísle roku 1849 dává pak Helcelet do titulku sen všech umírněných liberálů, tedy „*Nowý rok 1849 at' nám všem upewní swobodu, národní wywinowání a pořádek!*“. Nicméně toto přání nebylo naplněno a po rozehnání Kroměřížského sněmu a vydání oktrojované ústavy, jejíž obsah byl bez jakéhokoliv hodnotícího komentáře v Holomouckých novinách uveřejněn, pak noviny v dubnu 1849 ukončují svůj život, jelikož nový tiskový zákon stanovoval příliš vysoké kauce a znemožňoval tak vydávání českých psaných novin. V neposlední řadě již nebylo ani politické krytí z vládních míst. Poslední výtisk s pořadovým číslem 44 pak vyšel 28. 4. 1849.

Po porážce revoluce a ústavních nadějí a nastolení neoabsolutismu se cesty dřívějších revolucionářů vydávají rozličnými směry. Zatímco velkoněmecky smýšlející profesor dějepisu Adolf Ficker je „za odměnu“ poslán do hlavního města Bukoviny Černovic, tak Helcelet přesídluje dobrovolně do hlavního moravského města Brna. Zde vyučoval na technické střední škole, která se vyvinula z původní olomoucké stavovské akademie. Patřil též k hlavním postavám spolku „Jednota sv. Cyrila a Metoděje“, jenž je považován za první osvětový vzdělávací spolek na Moravě. Starostou byl František Matouš Klácel, jednatelem Alois Vojtěch Šembera, pokladníkem pozdější hlava

moravské politiky dr. Pražák. Spolek se dostal záhy do střetu s klérem, především s biskupem Schaffgotschem. Bez podpory a především spolupráce s katolickou církví a nižším duchovenstvem byla činnost spolku špatně realizovatelná, proto se v roce 1853 spolek přejmenoval na Matici moravskou a hlavní postavou se stal namísto Klácela právě Helcelet. 50. léta nicméně byla, po růstu vlasteneckého a osvětového hnutí ve 40. letech, krokem zpět.

Po pádu bachovského režimu a opětovném nastolení ústavnosti ale nastává nová etapa moravského politického a národního života. Helcelet již není čelným představitelem, přesto byl v letech 1861–1873 zemským poslancem i poslancem na říšské radě ve Vídni. Cíle českého národního a politického hnutí na Moravě jsou již jiné než v roce 1848. Především se prosazuje myšlenka jednoty tří historických zemí Koruny české a postupně je akceptována idea českého státoprávního programu tak, jak jej formuloval Palacký. Přestože praktická činnost moravských politiků byla jiná a v řadě politických kroků se cesty českých a moravských poslanců na říšské radě ve Vídni rozcházely, základní státoprávní a národní programové shody se podařilo docílit na přelomu 80.–90. let 19. století. U toho už ovšem Jan Helcelet nebyl. Umírá 19. 2. 1876 a s ním odchází (v témže roce umírá též František Palacký) první generace česky píšících novinářů na Moravě.

Lubomír Novotný (1978) vystudoval historii a práva na Univerzitě Palackého v Olomouci. Odborně se zaměřuje na dějiny 19.–20. století a právní dějiny.

lubomir.novotny@vkol.cz

Svatováclavská česko-polsko-německá setkání v Jeseníku a Bílé Vodě

Květoslav Growka

Letošní XII. svatováclavské setkání 2012 v Jeseníku, jehož garantem jsou **Vlastivědné muzeum Jesenicka** a **Státní okresní archiv Jeseník**, je věnováno tématu **Slezská lidová kultura a kultura lidu na Jesenicku**. Vlastivědný seminář se uskuteční v Priessnitzových léčebných lázních v Jeseníku ve čtvrtek 27. září 2012.

Jeho cílem je poprvé systematicky zmapovat slezskou lidovou kulturu na Jesenicku v kontextu širších geografických i dějinných souvislostí. Specifická slezská kultura se utvářela v podmínkách existence českého království, rakousko-uherské říše i Pruska. S odsunem německého obyvatelstva

Starosta Bílé Vody M. Kocián a Mons. A. Otte při pietní aktu na bělovodském hřbitově v r. 2007, foto: K. Growka

z okresu Jeseník došlo – až na výjimku pověstí – k diskontinuitě jevů. Badatelský zájem byl ideologicky potlačen, i na slezskou lidovou kulturu bylo uplatněno hledisko „odgermanizování“ kraje.

Pořadatelé nechtěli zůstat pouze u lidové kultury bývalého německého etnika zdejšího regionu, ale stanovili jako hlavní cíl letošního zaměření zmapovat též lidovou kulturu po roce 1945, kdy na Jesenicku, potažmo v celém československém Slezsku, došlo k naprosté výměně obyvatelstva v rámci dosídlení pohraničí, vyliďněného po odsunu Němců v letech 1945–1946. V prvních vlnách dosídlenců najdeme Čechy a Moravy z vnitrozemí, rumunské reemigranty, Slováky či Valachy. Každé etnikum si s sebou přineslo svébytnou kulturu, zvyky a tradice, vlastní životní styl a v tomto etnickém kotli došlo během několika desetiletí k jejich přetavení, částečnému překrývání, v některých případech i k pozbytí etnické identity.

Od roku 1949 se v naší oblasti usazovali emigranti z Řecka a Makedonie, kteří uprchli z domova v souvislosti s občanskou válkou. Také oni přispěli svým kulturním podílem k obrazu lidové kultury Jesenicka a jsou dodnes velmi agilním etnikem s velkou soudržností, byť značná část z nich se v průběhu let vrátila do vlasti.

Seminář i celý doprovodný program (bude zveřejněn na webových stránkách pořadatelů a plakátován) je zájemcům volně přístupný. Každý odborný seminář provázelo vydání sborníku, který

Výstava k dějinám architektury v jesenické Vodní tvrzi v r. 2010, foto: M. Fačevicová

je následně dán do prodeje a distribuován i do místních škol. Nejinak tomu bude i letos. A konečně snahou muzejních pracovníků a archivářů je připravit každoročně i tematicky spřízněnou výstavu v prostorách jesenické Vodní tvrze.

Pořadatelé se již mohou se ctí ohlédnout za uplynulými ročníky. První se uskutečnil v roce 2001. Počátek je ale nutno hledat v roce 2000, kdy byl hřbitov v Bílé Vodě prohlášen národní kulturní památkou. Setkání při příležitosti odhalení pamětní desky bylo věnováno 50. výročí násilné internace řádových sester v Bílé Vodě, která začala právě 28. září 1950. I. svatováclavské setkání v roce 2001 bylo věnováno duchovním tradicím, konkrétně 300. výročí působení řádu piaristů v Jeseníkách. Pietní vzpomínka na internaci řeholnic je od té doby stále nedílnou součástí setkání. Původním iniciátorem svatováclavských dnů bylo občanské sdružení Vlastenecký poutník v Moravském Berouně, které přizvalo ke spolu-

práci tehdejší Okresní úřad Jeseník, Městský úřad Jeseník, Matici slezskou v Opavě a turistickou organizaci PTTK Opole za polskou stranu.

Počínaje rokem 2003 organizují svatováclavská setkání Vlastivědné muzeum Jesenicka a Státní okresní archiv Jeseník, přičemž spolupřadatelé jsou Obecní úřad Bílá Voda, Česká křesťanská akademie Jeseník a Městská kulturní zařízení Jeseník. Za německou stranu akci dlouhodobě podporoval partnerský kraj Neuburg–Schrobenhausen a aktivně se jí zúčastňují turisté ze spolku MSSGV z Kirchheimu unter Teck. U příležitosti jubilejního X. setkání přistoupil nový spolupřadatel Společnost Vincenze Priessnitze.

Svatováclavská setkání probíhají pod záštitou náměstka hejtmana Olomouckého kraje, Města Jeseník a mají podporu ve Sdružení měst a obcí Jesenicka. Zvláště podpora Olomouckého kraje má dějinný rozměr: cílem setkání je rozvíjet povědomí o historii a tradicích Jesenicka v širším slezském a moravském rámci. Setkání odborníků s laickou veřejností a studenty na odborném semináři je součástí cílevědomé péče o vzdělání v kraji

„na konci světa“. Stejně se totiž zachoval před 285 lety olomoucký kanovník a posléze biskup Jakub Arnošt z Liechtenštejna, když v Bílé Vodě postavil piaristickou kolej s gymnáziem. A to je tradice, která zavazuje.

Přehled odborných seminářů:

I.	300 let piaristů v Jeseníkách	2001
II.	Osobnosti Jeseníků a Slezska, které se nedostaly do čítanek	2002
III.	Osobnosti průmyslníků a vědců a jejich podíl na rozvoji regionu	2003
IV.	Slezsko a Jesenícko v literárním zobrazení	2004
V.	Historie muzejnictví na Jesenícku	2005
VI.	Z historie studia a využívání nerostného bohatství Jesenícka	2006
VII.	Církevní život v dějinách Jesenícka	2007
VIII.	Osudové osmičky v dějinách Jesenícka 20. století	2008
IX.	Živá příroda na Jesenícku – historie zoologických výzkumů	2009
X.	Jesenícko v kontextu vývoje slezské a moravské architektury	2010
XI.	Historie textilního průmyslu na Jesenícku	2011
XII.	Slezská lidová kultura a kultura lidu na Jesenícku	2012

Dalším aspektem svatováclavských setkání je každoroční připomenutí 28. září – státního svátku sv. Václava, jednoho z hlavních patronů naší vlasti,

jako Dne české státnosti. Při té příležitosti pořadatelé zvou širokou veřejnost na kulturní akci, záměrně dramaturgicky postavenou co nejpestřeji. Přítomní si mohli při literárně-hudebních pásmech poslechnout herce Radovana Lukavského či Petra Krále, na koncertech vážné hudby slyšet houslistu Pavla Šporcla za doprovodu Moravské filharmonie, varhanici Ivu Slancovou, Trio Siraels, vystoupení laureátů Mezinárodní Schubertovy soutěže pro klavírní dua či zhlédnout barokní operu Torso v podání olomouckého souboru Ensemble Damian a hru Jana Sulovského Muzikant z Jánského Vrchu o Karlu Dittersi z Dittersdorfu.

Posuzujeme-li činnost muzea a archivu v Jeseníku vzhledem k jejich profesnímu zaměření, musíme říci, že svatováclavská setkání jsou spíše jejich koníčkem (který by se bez podpory širší „rodiny“ nedal dělat), jakousi nadhodnotou, kterou se snaží svým spoluobčanům přinést. A prolistujeme-li si hromádku vydaných sborníků a přičteme-li dosud vydaných 13 čísel vlastivědného sborníku Jesenícko, snad pochopíme, že vše není jen o penězích, že v jednom z nejhudších okresů v republice tento handicap vyvažují umanutou pílí.

Květoslav Growka (1956) do roku 1999 učil na Gymnáziu v Jeseníku, nyní je zaměstnán ve Státním okresním archivu Jeseník. Rediguje vlastivědný sborník Jesenícko. Specializuje se na ikonografii Jeseníků, např. v publikacích *Album starých pohlednic – Jeseníky* (2002), *Turistické tradice nisko-jesenického pohraničí* (2006) a *Jeseníky mezi vzpomínkou a přítomností* (2008).

k.growka@je.archives.cz

Ernst Tittel, skladatel, pedagog a významný rodák

Ladislav Kunc

Mnohdy si ani s plnou odpovědností neuvědomujeme, kolik významných osobností, a nejen z dávné minulosti, pochází z našeho regionu. Mnohé z různých důvodů opustily rodné město, ale ani jejich další generace nezapomínají na rodiště svých rodičů. Nejen hudební skladatel a pedagog Ernst Tittel, ale již jeho strýc univ. prof. Josef Tittel se významně zapojil do veřejného života. Působil jako profesor na olomoucké univerzitě a zemřel v roce 1929.

Náš významný rodák Ernst Tittel se narodil 26. dubna 1910 ve Šternberku u Olomouce. Jeho rodiče Karl a Antonia byli oba velmi muzikální, zpívali pravidelně v chrámovém sboru a vštěpovali mu již od mládí radost z hudby. Především to byla jeho matka, která ho vychovala ve věřícího člověka a dala mu tak základy pro pozdějšího hudebníka a skladatele. Tittelův otec ho brával už jako malého s sebou na kůr, což vyvolávalo v malém chlapci vždycky velké nadšení. Ernst měl tři sourozence. Jeho nejmladší sestra zemřela už v mládí. Oba starší sourozenci odešli stejně jako později on sám za vzděláním do Vídně. Nevyvolili si ale životní dráhu hudebníků.

I když Ernst Tittel za svých školních let ve Šternberku věnoval mnoho času hudbě, byl přes-

to nejlepším žákem ve třídě. Nikdy nezanedbával své povinnosti ve škole, učení mu nedělalo žádné potíže. Navíc po vyučování navštěvoval orchestrální a pěvecké zkoušky a také hodiny angličtiny a latiny. Jako svůj první hudební zážitek označil pohřební slavnost za císaře Františka Josefa v roce 1916 ve šternberském kostele. Tehdy šestiletý chlapec byl „hluboce dojat varhanní hudbou, císařskou hymnou a celou tou nádhrou“, jak později uvedl ve svých vzpomínkách. Svoje hudební vzdě-

lání začal ve školním věku v městské hudební škole hrou na housle a teoretickou výukou. O jeho vlastním hodnocení můžeme číst v jeho deníku: „Nikdy jsem nebyl hudebním zázračným dítětem, můj talent propukl jako pupen v pravou dobu dospívání. To je jev, který se považuje všeobecně pro skladatele za normální“.

Jeho hudební zkušenosti z mládí vyrůstaly především z muzicírování doma s bratrem i známými. Malá dílka psaná většinou pro housle někdy přesahovala možnosti jeho bratra. Jeho první skladba byla pravděpodobně Fantasie pro housle a harmonium. Tittel se sice učil na housle od osmi let, ale kvůli onemocnění dětskou obrnou v dětství měl problémy s pravou paží. Lepší pro něj bylo, když pěvecký spolek Eintracht umístil v jejich domě

staré harmonium, na něž zkoušel nejdříve jako samouk, později s učitelem. Kromě toho měl Tittel častěji příležitost hrát u svého farního kmotra na malé varhany v Německé Loděnici. Měl přístup do tamějšího kostelního archivu a poznal množství nové chrámové hudby. S partiturami se seznámil do té míry, že začal komponovat i duchovní hudbu. Pro svoji nedávno zesnulou sestru napsal Elisabeth-Messe, která byla uvedena ve šternberském kostele v září 1927. Svoje školní hudební zkušenosti získal i tím, že žákovský sbor zpíval veřejně i některé z jeho prvních drobných sborových skladeb. Praktické zkušenosti získal i jako sbormistr spolku tovaryšů. Už jako patnáctiletý vedl i smíšený sbor, pro který také komponoval.

Na doporučení jednoho učitele si obstaral Tittel, který byl vlastně samouk, knihy o hudebních formách, nauku o harmonii a instrumentaci. Na základě svých teoretických znalostí byl pak na vídeňské hudební akademii přijat ihned do druhého ročníku. Největším hudebním zážitkem z jeho mládí bylo pro něho uvedení *Te Deum* od Ant. Brucknera ve šternberském farním kostele. Stal se tak Brucknerovým obdivovatelem a zůstal jím až do konce života. Jako reakce citát z jeho deníku: „Řítící se kaskády tónů orchestru byly pro mne opravdovým zjevením. Pociťil jsem poprvé ve svém životě hudbu jako nadpozemskou moc, viděl nebesa otevřená a věděl, že ‚musica sacra rapit nos ad celsitudinem‘ “. Jeho mladistvé přání, stát se knězem, bylo zastíněno touhou po hudbě. Rozhodl se tedy pro hudební dráhu.

V létě 1928 po maturitě (s vyznamenáním) opustil svoji vlast a našel nový domov ve studentské koleji, která navazovala na františkánský klášter ve Vídni. I přes rozsáhlý studijní plán

na akademii studoval současně i hudební vědu a stal se pak v roce 1935 doktorem filozofie. Ve své disertaci pojednával o Simonu Sechterovi jako církevním skladateli (1788–1867), nar. ve Friedbergu (dnešní Frymburk v jižních Čechách). Roku 1932 po absolvování 5. ročníku oddělení pro církevní hudbu složil závěrečnou zkoušku s vyznamenáním. V témže roce se stal varhaníkem františkánského kostela a od května 1933 zde jako varhaník byl zaměstnán oficiálně. Jako mzdu dostal malý byt a stravu.

I když hra na varhany mu působila hodně radostí, dráhu virtuosa mu omezilo částečné ochrnutí pravé paže. Svými volnými varhanními improvizacemi, které měly vysokou úroveň, si však získal okruh zaujatých posluchačů. Po ukončení univerzitního studia v roce 1935 působil nejprve jako asistent a od roku 1936 se stal Tittel učitelem na Akademii. Vyučoval nauku o harmonii, kontrapunkt, církevní skladbu a také hlavní obor varhany. O rok později byl ustanoven jako učitel hudební teorie. Díla, která vznikla v tomto období, byla vydávána nakladatelstvím Schwann v Düsseldorfu, kde byla zaměstnána jeho pozdější manželka Franziska Füsgenová. Svatba se uskutečnila v dubnu roku 1939 v Lindorfu u Düsseldorfu, v bydlišti nevěsty. Společný život začal ve Vídni. Františkáni jim dali jako svatební dar větší byt. Šťastné soužití mělo však krátké trvání, protože Tittel musel jako rakouský státní příslušník k vojenskému odvodu. Během celé válečné doby byl častěji povoláván k vojenským a pracovním službám.

Přes všechny obtížné okolnosti vznikla také za války některá díla. V lednu 1943 se mu narodila dcera Gertrud Antonia. I když se zdálo, že v roce

*Sbor a orchestr Salve při premiérovém koncertu z díla Ernsta Tittla dne 1. 11. 2011 v chrámu P. Marie Sněžné v Olomouci.
Foto: Tomáš Jemelka*

1944 může nastoupit do svého učitelského úřadu, byl znovu povolán na opevňovací práce do Štýrska a po návratu byl nasazen na práci do továrny Pauker ve Floridsdorfu jako pomocný dělník.

Po této těžké době si určil velký úkol: znovu vybudovat Akademii. Tittel patřil k prvním, kteří se po ruském obsazení přihlásili do hudební Akademie. Jeho soubor oborů na Akademii zahrnoval studium od skladby, všeobecné a chrámové kompozice až po dějiny chrámové hudby. V této době vznikla četná díla pro sóla, sbor a orchestr. Na jaře 1946 a v srpnu 1947 se narodili synové Ernst a Reinhard. Všechny tři děti mu dělaly mnoho radosti. Jeho angažovanost v učitelském povolání, komponování a hra na varhany mu však ponechávaly málo času k intenzivnímu rodinnému životu.

Tvůrčím způsobem jeho nejplodnější životní roky, léta padesátá, mu přinesla různá vyznamenání a jmenování. Od roku 1951 byl členem Státní

zkušební komise pro soukromé učitele hudby, v roce 1954 byl jmenován mimořádným profesorem a v roce 1961 řádným vysokoškolským profesorem. Jako velké uznání pro věřícího a obětavého chrámového skladatele a varhaníka propůjčil mu papež Jan XXIII. v roce 1962 Komturský kříž řádu svatého Řehoře Velikého.

Snad k tomu přispěla přepracovanost, v roce 1961 onemocněl na zánět srdečního svalu. O několik měsíců později postřehl první potíže se sluchem. Na podzim 1964 byl stížen prvním infarktem. Jen na pár týdnů se stáhl z pracovního života a pokusil se také léčit svůj zhoršený sluch v léčebném ústavu. Sice po krátkou dobu se mu zdálo, že pozoruje zlepšení, ale nakonec léčebný úspěch byl jen velmi omezený. Kvůli podobnému osudu se cítil spřízněn s Beethovenem (tvrdil, že trpí také jeho chorobou sluchu). Prováděl testy s jeho naslouchací rourou (Mälzelsche Hörrohre), a tak zprostředkoval poznatky o jednotlivých etapách choroby.

Zdraví Ernsta Tittela bylo narušené a svůj druhý infarkt v červenci 1969 již nedovedl překonat. Dá se říct, že smrt vyrvala aktivního a především pro rodinu nepostradatelného člověka ze života. I když přišla zdánlivě nenadále, byl na ni jako věřící člověk připraven. Za přítomnosti velkého počtu svých kolegů profesorů a studentů byl pohřben na vídeňském ústředním hřbitově. Requiem bylo slouženo ve františkánském kostele sv. Hieronýma, kde byl po čtyřicet let činný jako varhaník.

(Ke zpracování článku byly použity informace a zapůjčené materiály od dcery skladatele Gertrud Wally).

Náhoda přispěla v březnu 2011 k setkání s dcerou skladatele Ernsta Tittela Gertrud, provdanou

Wally, která dnes žije ve Vídni. Velmi ochotně zapůjčila notový materiál některých skladeb svého otce a byla nápomocna svými radami. Smíšený pěvecký sbor a orchestr Salve při chrámu P. Marie Sněžné nacvičil a také ve spolupráci se souborem Věžní hudba při ZUŠ Přerov realizoval koncert z díla Ernsta Tittela. Byla to Kleine Festmesse, op. 37 (1952) a Intráda pro varhany a dechové nástroje (1969). Koncert se uskutečnil dne 1. 11. 2011 v chrámu P. Marie Sněžné za účasti hostů z Vídně, především dcery a syna skladatele. Dílo pak bylo provedeno i v rodném městě Šternberku

dne 17.11. 2011, opět za účasti příbuzných. Následně pak dne 1. 3. 2012 zařadila Vlastivědná společnost v Olomouci (VSMO) do programu muzejních čtvrtků besedu Ernst Tittel, hudební skladatel, pedagog a významný rodák, kterou připravil a s hudebními ukázkami přednesl organizátor celé akce a dirigent koncertu Ladislav Kunc.

Ladislav Kunc (1943) je předsedou Hudební sekce Vlastivědné společnosti muzejní v Olomouci. Působí jako sbormistr pěveckého sboru Salve u P. Marie Sněžné v Olomouci.

lkunc@centrum.cz

Podvědomě k tomu světu použitých a zdánlivě nepotřebných věcí mám blízko

O bleších trzích v Olomouci

„Původním důvodem vzniku bleších trhů byla solidarita panstva vůči poddaným, které jim nabízel obnošené věci k dalšímu obchodování. To sice nezapadá do historického příběhu o „zlé“ šlechtě, ale je to tak. Ta tradice tedy sahá až do středověku, kdy se díky ní šířili také různé roztoči, bakterie a blechy.“ Takto nás do historie bleších trhů a vzniku jejich jména uvádí Pavel Bednařík, organizátor Vintage Market Olomouc, nazývaných také originální olomoucké blešáky.

Nápad začít v Olomouci pořádat klasické bleší trhy byl prý výsledkem dlouhodobých tužeb a přání. „Já jsem o bleších trzích především snil, než jsem svůj první navštívil. Představoval jsem si, jak by to bylo hezké, provést jednou za měsíc domovní hygienu a odnést ty věci na místo, kde si je někdo další koupí, nebo vezme. Podvědomě k tomu světu použitých a zdánlivě nepotřebných věcí mám blízko, od svých sedmnácti jsem nakupoval v sekáčích a bazarech a byla to pro mě životní alternativa, které se nevzdávám dodnes,“ vysvětluje Bednařík.

Tradiční předpoklady pro pořádání trhů s použitým a starším zbožím u nás byly již dlouho. „Češi mají blízko ke kultuře šmeliny, burz a podobných nově ustavených míst směny. Ta potřeba

vyměňovat, prodávat a nakupovat „jeté“ zboží je zakořeněná hluboko.“ Přesto ještě úrovně a rozšíření jako např. v Německu, Holandsku, Francii a Španělsku ani zdaleka zdejší bleší trhy nedosáhly. A to ačkoli jejich potenciální význam pro život lokálního společenstva může podle Bednaříka být obrovský. „Potřeba sdružování a sdílení je zastupitelná jakoukoliv jinou pravidelnou komunitní akcí v tom společenství, může to být blešák, ples, veselice, demonstrace nebo jen setkání v hospodě. Ovšem blešák má trochu intimnější charakter, na což jsme také chtěli upozornit a zvýraznit jej. Lidé si vyměňují nepotřebné věci a v principu odhalují

foto: Jiří Fogl

něco ze svého soukromí, prodávají nebo nakupují věci „s příběhem“. A tato hodnotová, emoční i informační výměna je pro jakékoliv společenství nenahraditelná. Pokud je to spojeno i s dalším programem a regionální nabídkou občerstvení, pak blešák získává ještě další hodnoty navíc.“

V Olomouci trhy a akce spojené se směnou či prodejem specifického zboží na organizovaných trzích nejsou ani zdaleka novinkou a výdobytkem posledních let. „Olomoucká tradice spočívá právě v pořádání bleších trhů, které bych spíš osobně nazval burzami. Směňují se tam hlavně tematické věci, je to komunita obchodníků a sběratelů, kteří přesně vědí, co hledají nebo co prodávají. V tom je olomoucká tradice velká – nejprve probíhaly v hotelu Sigma u nádraží, po jeho zbourání se přesunuly na učiliště na Rooseveltově ulici. Ale pokud jde o tradici tzv. občanských blešáků, tak tu jsem v Olomouci nezaznamenal. Možná je dvanáct let mého života v tomto městě příliš krátká doba nebo to ke mně nedolehlo, ale o žádné podobné tradici nevím,“ říká organizátor Vintage Marketů Olomouc.

Kromě tzv. civilních blešáků, zastoupených právě touto akcí, se můžeme u nás setkat i s blešáky takřkajíc „pravověrnými“, které mají uzavřenější charakter a probíhají na více místech na Moravě. Nejznámější a největší bleší trhy nalezneme samozřejmě v hlavním městě. „V Praze jsou nejznámější blešáky na náměstí Míru a na náplavce u Vltavy, mají svůj nezaměnitelný punc i své pravidelné a nadšené návštěvníky, kterých přibývá.“

A jaké naděje a vyhlídky vkládá Pavel Bednařík do organizace bleších trhů v Olomouci, se kterou poměrně nedávno začal? „Pro mě je důležitá originalita a změna, byl bych rád, kdyby se

jednotlivé blešáky lišily nabídkou, atmosférou, programem. Chtěl bych pořádat tematické rukodělné workshopy, kde by se návštěvníci naučili vyrábět si doplňky na sebe či do domácnosti sami doma a nemuseli pro každý nesmysl jezdit do IKEY.“

Zajímavou zkušenost s outdoorovou variantou získali organizátor a pořadatelé Vintage Market. Olomouc 12. května, kdy se bleší trh konal v rámci Divadelní Flory, a to přímo v areálu Konviktu. Potvrdili si zde nejen to, že venkovní blešáky jsou oblíbenou a preferovanou variantou, ale také že jedinou komplikací může v těchto případech představovat počasí. „Celý den nám bez ustání přšelo, venkovní vystoupení žonglérů z Le Vitare tak získalo náležitě dramatický rozměr, bohužel dětské publikum, jemuž je program přednostně určen, nebylo z důvodu špatného počasí početné,“ upřesňuje Bednařík.

I proto se chystají po prázdninové přestávce v koncepci olomouckých blešáků změny ku prospěchu věci. „Blešák si rozhodně zaslouží několik inovací, a to i z toho důvodu, že se bude 7. a 8. září konat v rámci Dnů kulturního dědictví na Horním náměstí (na nádvoří radnice). Mým cílem je vytvořit z Vintage Market Olomouc inspirativní příležitost k setkání, které přiměje přítomné i zvané ke kreativitě v jednání. Mám zájem vytvořit pravidelné fórum nových kreativních nápadů, které budou mít možnost přihlásit se i o podporu, takové kreativní pitching forum, kde nejlepší nápady, jak zlepšit něco v domácnosti, místní komunitě, společenství, budou odměněny a autoři mohou realizovat alespoň první část příprav projektu.“

Samozřejmě, že si Bednařík uvědomuje nezbytnost a potřebu spolupráce s dalšími subjekty

a institucemi v kraji. „V tomto ohledu je důležitá komunikace s partnery a potencionálními sponzory, což je další úroveň, které bych rád dosáhl. Samozřejmě za podpory přátel a příznivců, což je i apel na čtenáře tohoto článku.“

Pokud se tedy na bleší trh v září opravdu vypravíte, je možné, že se vám podaří stejně kuriózní nákup jako organizátorovi olomouckých bleších trhů. „Na jednom z Vintage Marketů jsem koupil „bibli“ mladých socialistických žen Praktická dívka za 20, – Kč, ale ta byla přednostně určena pro mou milou. Pokud ji odloží, tak si ji ale se zájmem prostuduju taky. A úplně nejkurióznější budou zřejmě biblické výjevy na skleněných destičkách,

ze kterých si chci vyrobit lampičku. Jeden byl za dvacku.“

*Vyptával se Petr Pláteník
www.vintageolomouc.cz*

Petr Pláteník (1981) je absolventem Pedagogické fakulty a Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Zaměřuje se především na současnou filmovou tvorbu v severských zemích a na problematiku filmového a mediálního vzdělávání. Publikuje texty o filmu v časopisech A2, Cinepur, Film a doba. Dlouhodoběji spolupracuje s Letní filmovou školou v Uherském Hradišti.

pitr.pan@email.cz

Světlo potřebuje energii

Již loni se mohli obyvatelé a návštěvníci Olomouce v průběhu září zúčastnit ojedinělé akce, kterou jistě festival videomappingu VZÁŘÍ je. O letošním ročníku, který proběhne ve dnech 25.–29. září, jsme si povídali s ředitelem festivalu Kamilem Zajíčkem. Stejně jako z reflektorů projekční techniky i z něj vyzařuje zájem o ožívování a proměnu města prostřednictvím světla, vyspělé technologie a nekonečné lidské invence.

Mohl bys v několika větách vysvětlit, co to videomapping je, jakou má tradici, případně jak vidíš jeho perspektivy?

Videomapping, neboli zkráceně mapping, je směr vizuálního umění, které využívá k projekci libovolné objekty, např. fasády domů nebo interiéry budov. Takto připravená projekce přesně respektuje tvar daného objektu a ploch. Projekce vytvořená na míru například budovy dokáže narušit běžně vnímanou perspektivu a opticky změnit její tvar i perspektivu. Pomocí projekce lze zakřivit a zdůraznit jakoukoliv křivku, linii nebo prostor. Obecně je hlavním projevem videomappingu projekce, která spolupracuje s vybraným objektem a usiluje o rozbití stereotypního vnímání perspektivy a tvaru u diváka. Projekce je většinou doplněna o zvukovou kulisu, která tuto iluzi umocňuje.

Festival VZÁŘÍ se zařadil do kalendáře olomouckých akcí teprve loni. Proč podle tebe zrovna Olomouc nejlépe svědčí videomappingu a videomapping Olomouci?

Je to dáno jak lokalitou města na mapě, tak

i jeho pestrnou nabídkou různých architektonických slohů. Olomouc díky své historii nabízí vedle sebe různorodé budovy. Poblíž centra tak najdeme gotické stavby a kostely, barokní paláce či měšťanské domy. Je zde i několik staveb ovlivněných secesí či pozdějším kubismem. Navíc dostupnost Olomouce pro návštěvníky festivalu je velmi dobrá. Je to srdce Moravy, které je kousek od Ostravy či Brna, na hlavním železničním tahu. Olomouc je také velmi blízko pro Poláky či Rakušany. Město koncem září ožívá a mládne s nástupem studentů do škol a univerzity. Těmto divákům je videomapping nejbližší. Jedná se totiž o vizuální směr, který se vyvinul mezi VJ a party komunitou. (Skupina lidí účastníci se tzv. house party, tj. akce, na níž je pouštěna elektronická hudba, jejíž efekt je ještě zesilován různými světelnými efekty a videoprojekcemi. Zkratka VJ znamená video jockey, analogicky k disc jockey, a označuje člověka, který vytváří video projekce spontánně a v návaznosti na přehrávanou hudbu, každá taková video projekce je přitom vlastně jedinečnou událostí. Pozn. P. Pláteník) Také jsme chtěli v Olomouci festivalem vytvořit originální akci, kterou by jiné město v České republice nemělo, a koncem září do Olomouce pozvat diváky na jedinečnou podívanou. Videomappingový festival zpravidla nemůže cestovat za diváky. Vždy se jedná o speciální projekci pro dané místo. Olomouc je moderní město s bohatou historií a to je pro náš festival dobrá kombinace. Kromě toho jsem já osobně velký olomoucký patriot.

V jednom z textů na webu festivalu uvádíte, že výsledek videomappingové projekce „připomíná

sekvence filmu, ve kterém se reálná kulisa prolíná s virtuálním dějem“. Jak tomu naši čtenáři mají rozumět?

Videomapping by neměl být pouze podívanou, která využívá geometrických prvků k zakřivení tvarů a narušení perspektivy. Mapping na budovy by měl sdělit více, rozvinout příběh, který vtěsná do prostoru a tvaru fasády. Například loňský vítěz, tým kolem Petra Skaly, nechal onemocnět budovu lékárny. Po chvíli jsme přestali vnímat dům, a objevil se před námi určitý organismus a jeho příběh. Takto připravená projekce využila budovu jako projekční plátno, ale zároveň respektovala její tvar, historii i současnost.

Ke kterému uměleckému druhu kromě filmu má videomapping nejbližší? Z jakých oborů se rekrutují lidé dělající videomapping?

Videomapping je podle mne spíše technologie, která nabízí tvoření krátkých příběhů. Většinou se videomappingu věnují umělci z řad VJ performerů, videoartistů či 3D animátorů. Nejběžnější je využívání 3D animací, které jsou připraveny na přesný prostorový model objektu či domu. Tímto způsobem lze docílit velmi realistické projekce, kdy kromě příběhu využíváme prvky iluze, hru s prostorem a světlem. Jedná se vlastně o takové divadlo bez herců – site specific art, připravený pro určité místo a čas.

Letos poprvé bude součástí festivalu VZÁŘÍ soutěžní sekce věnovaná komerčnímu videomappingu. S jakým zájmem ze strany možných zadavatelů se setkala? Jak vidíš nejlepší možné využití videomappingu v komerční sféře?

Videomapping objevil reklamní průmysl teprve nedávno a hned si ho oblíbil. Videomappingová

projekce nabízí silný zážitek, a pokud se tento zážitek spojí s určitou značkou či produktem, divák si obě velmi dobře zapamatuje. Úskalím v komerčním videomappingu je ale jeho náročnost, nejen finanční a obsahová, ale i časová. Výkonné projektory, které se k projekcím používají, jsou stále velmi drahé. Animaci, která se připraví, lze využít pouze v rámci jednoho místa. Není tedy možné promítat projekci vytvořenou pro určitý dům v rámci kampaně jinde. A pak je zde časové omezení – projekce potřebuje tmu a venku lze promítat pouze večer.

Proto jsme technické zázemí festivalu nabídli určitým společnostem a přizvali je do soutěže komerčních projekcí. Nabízíme jim pomoc při realizaci a díky festivalovému charakteru i finanční dostupnost projekční technologie jako takové. Dnes už mohu prozradit, že se diváci mohou těšit na několik různých animací, které nebudou založeny pouze na promítání loga na budovu. Některé nám přiblíží rychlé vozy, některé budou sladké a některé možná nebudou díky většímu počtu závorek pro děti, takže vyčůrat a spát.

Přesto si myslím, že masový rozmach mappingu v komerční sféře možný je. Bude se spíše jednat o projekce na objekty v interiéru, kdy lze stejný objekt implementovat do kteréhokoliv místa. Tentýž objekt totiž znamená stejnou animaci, a tím snížení nákladů. Navíc objekty lze umístit do interiéru a světelně připravit pro celodenní projekci.

Na co kromě videomappingu se návštěvníci festivalu můžou těšit? Chystáte nějaký zajímavý doprovodný program?

I letos máme připraven hudební program a koncerty. Na Horním náměstí uslyšíme kapely Toxique, Allstar Refjúdží Band a novou olomouckou formaci

Nylon Jail. Pokud se všechny plány podaří zrealizovat, tak minimálně dva koncerty budou obohaceny o velmi zajímavé projekce. Festival nabídne i letos DJ sety v olomouckém S-CUBE a Arctic clubu. Velmi zajímavou bude živá písčná animovaná projekce s hudebním doprovodem, kterou bude možné zhlédnout v parkánových zahradách Univerzity Palackého. Dále je připravena ukázka světelného designu, fotografická výstava Světlo jinak a workshopy. Podrobný program se během srpna objeví i na stránkách festivalu na adrese www.vzari.cz

Všiml jsem si, že ambicí vás organizátorů je nejen se věnovat umění vidomappingu, ale ekologii veřejného prostoru vůbec, třeba zapojením do tzv. Hodiny Země? Co vás k takovému rozhodnutí vede?

Světlo potřebuje energii a zdroj energie je stále méně. Proto chceme v rámci našeho „zářičího“ programu poukázat i na to, že je potřeba světlem šetřit a využívat je rozumně. Moderní technologie umožňují využívání ekologičtějších a ekonomičtějších zdrojů světla. Tuto informaci chceme návštěvníkům festivalu sdělit.

Na co se ty osobně nejvíce těšíš z programu festivalu VZÁŘÍ? Co by si rozhodně návštěvníci festivalu neměli nechat ujít?

Vše, co jsme do programu letos zařadili, je zajímavé. Nejatrativnější budou určitě videomappingové projekce na náměstí. Ovšem také doporučuji navštívit během festivalu například atrium Uměleckého centra Konvikt, kde budou k vidění netradiční svítidla či výstava fotografií. Ta bude i letos prodejní a výtěžek z ní bude předán Tyflocentru, které podporuje osoby se zrakovým postižením.

Rozhovor vedl Petr Pláteník

Festiválek Divadla na Zámku úspěšně pokračuje ve své tradici

Květuše Soukupová

Ptala jsem se sebe sama, co bych měla, coby divák-návštěvník, očekávat od jednodenního divadelního festivalu v dosud pro mne neznámém městečku Konice? 5. srpna se zde konal již čtvrtý ročník festiválku Divadla na Zámku (dále „DnZ“). Konice je malé město, takže i bez jakéhokoli značení nebyl problém zámek najít. Vedle něj je menší parčík a naproti stojí Zámecká pivnice, která DnZ poskytla útočiště před úmorným počasím.

První polovina programu nabízela zábavu pro nejmenší diváky, druhá se zaměřovala na dospělé účastníky. Jako první byla uvedena pohádka O Popelce. Zahrál ji soubor z Velkých Opatovic skládající se z několika rodin. Jedná se o druhý počín režirovaný Pavlem Petrželkou. Vystoupení vzniklo z motivace zapojit vlastní děti do pohádky a pobavit je. Pokus se povedl, a proto soubor vyjel na DnZ. Začátek připomínal díky kňourajícím sestřám Popelky pohádku Mrazík, která shodou okolností měla DnZ zahajovat. Avšak kvůli zranění hlavní postavy Mrazíka přijeli místo ochotníků z Březska amatérští divadelníci z Velkých Opatovic. Zpočátku se také zdálo, že bude Popelka totožná s filmovou verzí režiséra Jiřího Vorlíčka, ale zhruba v polovině se začala divadelní inscenace odlišovat. Největší zážitek si odnesli právě ti nejmenší diváci sedící v prvních dvou řadách improvizovaného hlediště. Některé scény obsahovaly delší dialogy a hyperaktivnějším dítkům

se nedařilo udržet pozornost, proto ochotníci výstupy chytře prokládali písněmi doprovázenými živou hudbou. Iluzi jiného světa podpořily dobové kostýmy a malované rekvizity ze dřeva, které hercům svou víceúčelovostí ulehčily přechod mezi scénami. Občas jsem si říkala, jestli kolem mne nechodí přízrak Bílé paní, protože se v zámeckých oknech nad dvorem zjevovaly různé postavy. Až po bližším prozkoumání jsem zjistila, že zámecké chodby neprochází její přízrak, ale znužené děti, které mnohem víc zajímaly reakce publika než Popelka a její vysněný princ.

Pohádku o Héraklovi zahrálo poloprofesionální Divadlo Tramtarie Olomouc (DT), které je oproti zbylým souborům tradičním účinkujícím na tomto festivalu. Režisérem pohádky O Héraklovi je umělecký šéf divadla Vladislav Kracík, který režíruje i další autorské inscenace, jako jsou například Pohádky o mašinkách nebo O pračlovíčkovi. Soubor s nimi vyjíždí po celé České republice a taktéž do zahraničních států. V pohádce vystupovali pouze tři herci: Jan Kopopčík zastupující Vojtěcha Johaníka j.h. (udatný Hérakles), Barbora Šebestíková zaskakující za Aloise Peška (Pomo) a Dáša Rybářová (ztvárnující Bohy, Kyklopa a maňásky).

V porovnání s úvodním vystoupením bylo počínání DT mnohem interaktivnější a propracovanější. Pohádka měla větší spád a pro děti byla zajímavá, protože podobný příběh neznaly

Na snímku Miloslava Havelky je ředitel festivalu Divadla na zámku Jiří Palán s režisérem pohádky o Popelce Pavlem Petrželkou.

a dozvídaly se nové (občas zkreslující) poznatky.

Příběh se odehrával v antickém Řecku, v němž jsem rozpoznala i situace spadající do přítomnosti, nikoli do historie. Šlo o pouhé zázemí antického světa, v němž všechny vztahy fungovaly stejně jako v dnešní době, ať už šlo o ty milostné nebo přátelské. Jedna z výstižných situací nastala kupříkladu při přepravě Hérakla a Pomo, kteří se potřebovali dostat přes řeku, a to bylo možné jediným způsobem - musel je odnést Pegas. Jenže létající kůň je odmítal, protože potřeboval šošán (peníz). Spatřovala jsem v tom satiru na dnešní hypermarkety plné umělých zvířátek z plastu vyhrávajících nevkusnou melodii. Smutné bylo, že se tomu ani jedno z dětí nepodivovalo a braly to jako samozřejmost.

Po rychlém odklizení rekvizit se připravil „térén“ pro taneční představení Džungle baletu ZUŠ

Konice pod vedením Marcely Sobieské. Občas mi některé části připomínaly scénický tanec, ale to vůbec nevadilo, protože vystoupení bylo určeno především rodičům. Lektorka našla pro všechny tanečnický, chlapce a děvčata různých věkových kategorií, určitou roli a k dokreslení představy džungle/přírody přispěl i výše poletující čáp, který si usmyslil, že si udělá hnízdo v zámeckém komíně. Ředitel Palán dramaturgicky správně zvolil baletní vystoupení, protože tím se atmosféra odlehčila. Tanečním baletem skončila festivalová část pro děti.

Z dalšího vystoupení jsem byla rozpačitá. Netroufala jsem si odhadnout předem, o čem by asi mohlo pojednávat. Na plakátech stálo: Příběh opravdového člověka, aneb můj život bez gumáků. Mělo jít o one man show Miloše Havelky s písňovými vstupy Heleny Baronové a Ládi „Sovjeta“

Ruse. Kdybych se před tímto vyprávěním neposilnila malým pivem, asi bych se ve čtvrtině příběhu zvedla a odešla. Vyprávění Havelky působilo ukolébavajícím dojmem a přiznám se, že jsem o některou historku přišla, protože mě mnohem více zaujali létající čápi.

Havelka se objevil ve svatebním obleku doplněném holínkami. Připravený text četl z LCD obrazovky umístěné „zády“ k divákům. Měla jsem obrovskou chuť vstát a podívat se Havelkovi přes rameno, abych se přesvědčila o tom, že to myslí vážně. Ale ovládla jsem se a vydržela až do konce. Nejpřínosnější se nakonec ukázaly písňové neautorské vstupy. Hlasivky jeho přátel zastupovaly imaginární rádio, z něhož se linuly písně Havelkova mládí. Nejkomičtější chvíle jsem zažívala při zpívání Ruse, jenž se vyžíval v exhibici. Celá one man show by se hodila nejlépe k táboráku nebo na rodinnou sešlost. Zámky a podhradí bych pro příště vynechala, ať už to myslel autor jakkoli.

Jako poslední vystoupil soubor Ochoťnického divadla Boskovice. Herečka a režisérka v jedné osobě Jana Řezníčková si připravila inscenaci *Mátový nebo citron?* od původních autorů Patricka Haudecoeur a jeho manželky Danielly Navaro-Haudecoeur. Komédie je jejím prvním režijním experimentem. Podle slov Řezníčkové si stávající režisér boskovického souboru Lubomír Slezák potřeboval odpočinout, proto se „na zkoušku“ chopila režijních obtíží sama.

Ze samotné scény a herců jsem měla velmi dobrý pocit, protože bylo vidět, že je hraní baví a své nadšení přenesli i na mě. Z celého dne jsem se nejvíce bavila právě u nich. Šlo o hru ve hře, tudíž herci nabídli divákům náhled do zmatků zkoušení a seznámili je se zákeřnostmi divadel-

ních premiér. Herci si občas dovolili dát „kouřovou“ přestávku, ale podobná vybočení z umělého světa inscenace nepůsobila rušivě. Podtrhovala absurdnost komediální hry *Mátový nebo citron?*. Vystoupení mě přesvědčilo natolik, že se v budoucnu nebráním návštěvě jakékoliv produkce boskovického souboru.

Za celé odpoledne jsem viděla pět vystoupení odlišného charakteru. Sám ředitel Jiří Palán zhodnotil celodenní průběh festivalů jako úspěšný, ale zároveň náročný. Představení měla zpoždění a vstřebat všechny informace bylo obtížné i pro mne jakožto nadšenou festivalovou návštěvnicí. Proto chce Palán následující ročník o jedno ochotnické představení zkrátit. Díky této dramaturgické změně se další ročník více zaměří na rodiny s dětmi. Těm jej mohu vřele doporučit. Pokud si však divadelní nadšenci chtějí kulturní život okořenit plnohodnotnými divadelními inscenacemi, ať si raději zajedou na přehlídku Jiráskův Hronov. Festival *DnZ* je dobrý pro odreagování a „nehraje si“ na nic prestižního, proto by k němu měli být shovívaví. Doufám, že se počásí vydaří i příští ročník a přibudou mu další věrní diváci. Zaslouží si to.

Květuše Soukupová pochází z Vysokého Mýta. Studuje na Filozofické fakultě v Olomouci obor Teorie a dějiny dramatických umění. Je redaktorkou na serveru www.divabaze.cz, v němž se zaměřuje převážně na olomoucké Divadlo Tramtarie. Dříve psala i pro server www.topzine.cz do pod-rubriky sci-fi a fantasy seriály. Aktivně se zapojuje do organizování divadelních i filmových festivalů. Jejím dalším koníčkem je Japonsko, ať už jde o divadlo Kjógenu nebo anime.

soukkv@email.cz

Rukověť návštěvníka kulturních událostí v Olomouckém kraji (září – listopad 2012)

Muzeum Prostějovska v Prostějově

Plakáty z „krásné doby“, vítězné projekty prestižní soutěžní přehlídky soudobé české architektury, netradiční představení prostějovské zeleně nebo největší český génius Jára Cimrman – tento pestrý koktejl namíchal prostějovské muzeum na podzimní měsíce roku 2012.

Ve čtvrtek 13. září muzeum zahájilo hned trojici výstav: expozici **Mistři plakátu** představující plakáty období La Belle Époque ze sbírek Západočeského muzea v Plzni z přelomu 19. a 20. století. Vedle rozměrných divadelních a kabaretních plakátů významných i neznámých tvůrců evropského plakátu budou vystaveny i soudobé reklamní plakáty na výstavy, knihy, periodika a běžné výrobky. Vystaveny budou vítězné projekty každoroční národní soutěžní přehlídky soudobé české architektury **Grand Prix Obce architektů 2012**. Na své si přijdou i příznivci ryze „lokálního“ dění, neboť Armádní sportovní družstvo v Prostějově si připomíná 50 let své existence a u této příležitosti pořádá muzeum výstavu **50 let ASD v Prostějově**, která mapuje prostřednictvím fotografií, dokumentů, trofejí, medailí a parašutistické výstroje a výzbroje historie a sportovní výsledky družstva.

Jako dvě předcházející výstavy, téměř až do konce listopadu, trvá pozvání na „výstavu trochu jinak“. Muzeum ve spolupráci s místními ochránci přírody představí zdejší sady a pozve k posezení

v parku přímo ve výstavním sále. Čekají tu kromě jiného i stromy viděné očima mladé prostějovské výtvarnice Markéty Dvořákové. Pro děti je připraven zajímavý interaktivní výukový program.

Příběhy malé i větší (6. 9.–28. 10.) uvede ve výstavních sálech Špalíčku ilustrátorka a autorka knížek pro děti „Mohlo by to být horší“, „Vymaluj si své město“ a „Vymaluj si své divadlo“ Marta Zatloukalová. Autorka výše uvedených omalovánek pro město Prostějov představí svá díla vytvořená technikou suché jehly.

Sportumilovní nadšenci a příznivci diskusí s „živými“ hosty nezůstanou opomenuti, zvláště pak ti, které fascinuje atmosféra olympijských her – muzeum připravilo na středu 26. září v 17 hod. setkání s významným prostějovským sportovcem Otokarem Hořínkem, který vystřílel zlatou, ale získal „jen“ stříbrnou medaili na olympijských hrách v Melbourne v roce 1956. Muzejní podvečer nese tajuplný podtitul **Stříbrný Otokar Hořínek?**

Na závěr jsme si ponechali pozvání z nejméně atraktivnějších – kdo z vás chce více poznat osobnost veskrze nepoznatelnou, osobnost, která je (i když neoficiálně) největším Čechem? Ano – je řeč o našem géniovi Járovi Cimrmanovi. A právě o této osobnosti se můžete více dozvědět na výstavě **Jára Cimrman**, která se uskuteční v prostorách Muzea Prostějovska počínaje prvním listopadovým dnem. Výstavu v Muzeu Prostějovska mohli návštěvníci poprvé shlédnout před osmi lety. Zaznamenala veliký ohlas a proto se, i když v obměněné podobě,

do Prostějova vrací. Nyní zde budou mimo jiné k vidění i předměty, které byly dříve vystaveny pouze na Petřínské rozhledně v Praze. Vernisáž za účasti herců Divadla Jára Cimrmana se bude konat v pondělí 5. 11. 2012 v 17.00 hod. ve výstavních sálech Špalíčku v Uprkové ulici 18. Výstava potrvá do 13. 1. 2013.

(lun)

Město Šumperk čte knihu 2012

Ve čtvrtek 8. listopadu zahájíme v Šumperku již osmý ročník literárního a filmového festivalu MĚSTO ČTE KNIHU. Původní model festivalu převzali pořadatelé z partnerského města Bad Hersfeldu v Německu. Naše šumperská akce postupem let sice získala poněkud odlišnou tvář od původního vzoru, nicméně společný oběma městům je smysl celého konání: prostřednictvím jednoho konkrétního titulu připomenout velký význam četby pro každého z nás.

Vždy druhý týden v listopadu je v prostorách různých kulturních organizací města čtena kniha, na kterou soustředíme v daném ročníku svou pozornost; podvečerní čtení doplňují hudební produkce, akce ve školách, výstavy, filmová přehlídka apod. Festival Město čte knihu se již stal očekávanou a bohatě navštěvovanou kulturní událostí ve městě i v okolí. Do organizace akcí se zapojují všechny kulturní instituce ve městě, řada škol i nadšených jednotlivců (viz www.mestocteknihu.cz) a na pozitivní náladě, která je pro většinu akcí typická, se dá vytušit, že se účastníci velmi dobře baví. Téměř pravidelnou součástí programu Město čte knihu je publikace, kterou vydává regionální

nakladatelství Pavel Ševčík – Veduta Štítý. Na festivalu je k dostání ke koupi s vloženým grafickým listem, fotografií či jinou drobností pro radost, k zapůjčení v některých kavárnách a společenských centrech, je honorářem pro čtenáře, výhrou v soutěži atd. Snahou pořadatelů je získat pro akci nejen nadšence, kteří o významu knihy nepochybují, ale také sváteční čtenáře – zejména z řad mládeže, pro které kniha není prioritou.

Když jsme začali připravovat letošní ročník festivalu, padla volba pořadatelů na dílo Karla Čapka. Tento autor je velmi známý, přesto se k němu (možná právě proto) málo vracíme, pro řadu mladých čtenářů je pak pouze povinným jménem pro školní četbu... Nyní je čas intenzivních příprav. Připravuje se výběr z díla Karla Čapka *Nejen povídky* s ilustracemi citátů od výtvarníka Petra Válka, vyhlášena je literární a výtvarná soutěž Obrázky z cest, doprovodný program budeme doplňovat a rozvíjet až do uzávěrky koncem září.

Obrovskou hodnotou festivalu je kromě jiného řada jedinečných setkání, ke kterým dochází; ať již s renomovanými odborníky, populárními osobnostmi z kultury nebo s dětmi, studenty a jejich kantory, kteří se zapojují do Čtenářské štafety a každoročně nás překvapí vtipným, nápaditým programem a výbornou atmosférou... S velkou zvědavostí očekávám, jaké bude páteční nokturno Aleše Kauera, který před šesti lety s touto poetickou myšlenkou přišel, těším se, že v sobotu ráno půjdu do kina se svými vnoučky, že večer přivítáme s dalšími hosty Františka Řeháka, který byl naším hostem již v minulých letech, že si užijeme cestu na sever na vycházce podzimní přírodou i při čtení Pod Trámky, které zajistí osobnosti nepovolanější. Pánové Karel Kocůrek, Ivo Müller

i Páter Milan Palkovič jsou muži slova a všem je společná také cestovatelská vášeň.

My pořadatelé doufáme, že celý program (podrobněji viz výše – webové stránky festivalu) zaujme věrné posluchače a přiláká nové. Zda se nám to podaří, uvidíme v listopadu. Přijďte se podívat.

Zdeňka Daňková, vedoucí organizačního štábu festivalu „Město čte knihu“

Lubomír Bartoš, malíř Jeseníků

Téměř na samý závěr letošní turistické sezóny připravuje Vlastivědné muzeum v Šumperku významnou kulturní a společenskou událost. V Galerii akademického malíře Lubomíra Bartoše na zámku v Úsově bude umělec v nově upravených a rozšířených prostorách III. patra prezentovat svoji nejnovější tvorbu a veřejnosti představí nový cyklus obrazů Křížová cesta. **22. září Lubomír**

L. Bartoš: Pavlínin dvůr v Šumperku, olej na plátně, 1997.

Bartoš oslaví 75 let. Setkání přátel a příznivců jeho tvorby se uskuteční 21. září v 18 hodin.

Lubomír Bartoš je vnímán a také prezentován jako malíř jesenícké krajiny. V kontextu české krajinomalby je jeho dílo pro svůj svérázný a působivý rukopis nepřehlédnutelné. Zůstat věrný své krajině – svým Jeseníkům téměř po celých padesát let však vyžadovalo značné umělcovo úsilí a houževnatost, vlastnosti související s neustálým hledáním nového osobitého výrazu.

Druhým výrazným aspektem jeho tvorby je sepětí s rodným krajem, které se vytvářelo již od dětství. V rodné Klopíně a později ve Zvolí, kam se rodina po válce přestěhovala, si začal uvědomovat, jak právě rodný kraj a příroda mohou ovlivnit životy lidí.

Své zakotvení v rodném kraji formuloval takto: *„Od dětství mám v sobě silný pocit venkova: čistotou a napětím nešetřící krajínu. Když se v ní začala v létě zvedat bouřka, zvířil vítr na rozpálené návsi prach, těsně pod nízkým a šmouhami zčernalým nebem. Slévaly se v něm barvy olova, tuše a síry, z mraků se do poslední chvíle valil vlásečnicově tenký, potrháný dým. Bílé izolátory svítily proti němu jak příkrčené holubice. Za pár minut spadl déšť, na makadamu proděravělé silnice táhla voda servané listí, třísky slámy a rozmoklého hnoje, který plaval v ostrůvcích běžového, na pohled hebkého písku. Díval jsem se na tu spoušť trojúhelníkovým oknem klopinské chalupy: kdesi nad Výškovcem a Úsovem ještě lilo a burácelo, za Veleboři, k švestkově modrému horizontu rohelského lesa byl už klid, rozvěšený v záclonách červené, fialové a žluté duhy. Světlo vibrovalo na umytých stromech a lámalo hladinu teplé, hlinou zakalené vody. Rozstříkovali jsme ji proti sobě bosýma, tehdy snad dokonale šťastnýma*

nohama. Mokrá tráva se zrnky vyplaveného písku mi zůstala před očima ve vůni, barvě a pocitu štěstí, který jsem možná tehdy vnímal poprvé.“

Cítíme, že Bartošova tvorba vychází z hlubokého prožitku viděné a zažité skutečnosti, které dokázal vtisknout přirozený, působivý a umělecky přesvědčivý výraz.

Život venkovských obyvatel v sepětí s přírodou se odráží v nenapodobitelné atmosféře jeho obrazů, do nichž nás dokáže vtáhnout, abychom se s nimi mohli ztotožnit. To můžeme říci nejen o krajinách, ale i kyticích a zátiších, které jsou ztvárněny ve větší barevnosti a pestrosti.

V posledních letech se stává poezie Bartošových obrazů jemnější; malíř oslovuje diváka v intimnější a důvěrnější poloze. Pocit něhy a určité nostalgie navozují obrazy s náměty konvalinek, sněženek nebo kosatců. Umělce ale lákají i městské motivy, důvěrně známý je mu Šumperk, ale oslovuje ho i Olomouc nebo Praha, město jeho vysokoškolských studií. Významnou roli v jeho tvorbě vždy hrála grafika, intenzivně se také věnuje malbě portrétů. Kromě malířských technik a grafiky se zabývá i monumentální tvorbou v kovu, mozaice, intarzii, sgrafitu, gobelínu a artprotisu.

Celoživotní tvorba, která se po celou dobu jeho tvůrčího hledání vyznačovala vysokou řemeslnou náročností, byla společensky oceněna několikrát. V roce 2002 byla na zámku v Úsově veřejnosti zpřístupněna Galerie Lubomíra Bartoše, v roce 2005 byl městem Šumperkem vyznamenán za celoživotní tvorbu oceněním „Za přínos městu“ a v roce 2009 získal Cenu Olomouckého kraje za celoživotní přínos v oblasti kultury, a byl tak uveden do „Dvorany slávy“. Samostatně umělec vystavuje od roku 1963 již na více než 70 autor-

ských a 70 kolektivních výstavách. Je zastoupen v našich předních galeriích, v četných soukromých sbírkách u nás i v zahraničí a jeho díla zdobí i řadu veřejných prostor.

Miluše Berková

Muzeum umění Olomouc

60 let činnosti si Muzeum připomíná prostřednictvím jednoho z nejvýznamnějších projektů posledních let – výstavou **Od Tiziana po Warhola**. „Jubilejní“ výstava s podtitulem **Muzeum umění Olomouc 1951–2011** začíná 25. října a v obou muzejních objektech, tedy Muzeu moderního umění a Arcidiecézním muzeu, diváky dějinami výtvarného umění provede zhruba 500 exponátů všech výtvarných médií. „*Výstava bude rozdělena na pět relativně samostatných výstav. Zahrne staré umění, výtvarné umění 19. století, umění první a druhé poloviny 20. století a prezentaci historie muzea*

Jan I. Brueghel, Selská rvačka, kolem 1610, olej, dubové dřevo.

prostřednictvím fotodokumentace nebo publikací a katalogů. Expozice divákům nabídne to nejlepší ze sbírek od starého umění po současnou výtvarnou kulturu,“ přiblížil ředitel muzea Pavel Zatloukal.

Například mezi starými mistry na výstavě nebudou chybět slavné obrazy z kroměřížské arcibiskupské sbírky, o které muzeum pečuje. „V Arcidiecézním muzeu tak budou Tizian, Cranach a další mistři z kroměřížské sbírky. Počítáme ale s prezentací všech hlavních výtvarných médií – kromě malby také sochy, kresby, grafiky, středověké knižní malby nebo mincí a medailí,“ doplnil Zatloukal.

V Muzeu moderního umění pak návštěvníci najdou poklady ze sbírek umění 19. a 20. století a současně výtvarné kultury. „Umění 19. století představíme v širokém záběru, počínaje klasicismem přes romantismus, biedermeier, barbizonskou školu, realismus a akademickou malbu až po snový symbolismus. Zastoupena budou například díla Václava Brožíka, Vojtěcha Hynaise, Antonína Chittussiho nebo bratří Mánesů,“ vyjmenoval ředitel muzea. Významné místo zaujmou díla z konce 19. a první poloviny 20. století. „Prostřednictvím exponátů ze sbírek malby, kresby, grafiky, fotografie, užitého umění, architektury a z kolekce bibliofilie a knižní grafiky z let 1890 a 1950 se návštěvníci seznámí s díly umělců secese, klasické moderny, avantgardy až po tvorbu uměleckých seskupení čtyřicátých let,“ doplnil Zatloukal.

Největší výstavní sál, Trojlodí, je vyhrazen pro umění druhé poloviny 20. století. „Poválečnou a současnou výtvarnou kulturu přitom nehodláme mapovat plošně, na základě dobových tendencí. Chceme její vývoj dokumentovat na vybraných dílech mimořádných osobností včetně tvůrců z oblasti art brut. Vrátime se tak například k tvorbě solitérů

Josef Bolf, *Holka na mopedu*, 2004
akryl, plátno.

a průkopníků tzv. druhé moderny v 50. letech, připomeneme památné experimentálními projevy „zlatých šedesátých“, normalizačními 70. lety vás provedeme s konceptuálními a akčními umělci, zapojíme vás do dialogu existenciální figurace a tzv. postmoderními tendencemi v 80. letech a do názorově spleťitého současného umění nahlédneme prostřednictvím kontrastu mezi tradičními technologiemi a tzv. novými médii,“ popsal Zatloukal.

Muzeum ale nezůstane jen u výstavy. „Naším cílem je popularizace muzejní činnosti prostřednictvím pestré škály doprovodných akcí, například přednášek, komentovaných prohlídek a koncertů, a také speciálních programů pro žáky a studenty všech typů škol,“ upozornil Zatloukal. Expozice zahrnující staré umění, výtvarné umění druhé poloviny 20. století a oddělení dokumentace budou návštěvníkům k dispozici do března následujícího roku, umění 19. století a první poloviny 20. století

zůstane i po skončení výstavy *Od Tiziana po Warhola* jako dlouhodobá expozice až do roku 2015.

Další z restaurátorských výstav dokumentujících obnovu památek z fondu starého umění na Moravě, **Opatovický misál (restaurování 2007–2010)**, představí úspěšné restaurování vrcholně gotické knižní malby, realizované Vědeckou knihovnou v Olomouci.

Rukopis, označený signaturou M III 106, z něž pochází známá iniciála se Zmrtvýchvstáním Krista, dochovaná ve sbírkách olomouckého arcibiskupství, si v rozsáhlém fondu iluminovaných rukopisů Vědecké knihovny v Olomouci bezsporně zaslouží zvláštní pozornost. Byl zakoupen v 80. letech 20. století a poté dlouhou dobu čekal na kodikologické a uměleckohistorické zpracování. Podíl na tom měl zejména velmi špatný fyzický stav kodexu, způsobený především vlivem vlhkosti a působením plísni. Nejen pergamen, nýbrž i písmo včetně některých iniciál byly poškozeny často až k nečitelnosti. Pergamenová folia byla natolik popraskaná, že se rozpadala, vazba byla zcela nefunkční a s rukopisem nebylo v podstatě možno manipulovat. Při obnově mimořádně poškozeného Opatovického misálu byla vyvinuta unikátní metoda doplňování chybějících částí pergamenu.

Restaurovaná kniha, jejímiž stránkami je dnes opět možno listovat, přinesla nečekané zjištění: jedná se o další, dosud neznámý článek tvorby iluminátorské dílny, která působila od poloviny 14. století v Praze na dvoře císaře Karla IV. Unikátní objev tak může otevřít prostor pro další bádání o této iluminátorské dílně. Výstava, jež v Novém sklepení Arcidiecézního muzea potrvá od 9. října do 18. listopadu, se zároveň řadí do vý-

stavní série „Iluminované rukopisy 11.–16. století z olomouckých sbírek“.

(lun)

Pozvánka do Vlastivědného muzea i pod koruny staletých stromů

Vlastivědné muzeum v Olomouci připravuje od roku 2006 pro školy pravidelnou nabídku výukových programů k vystavám a stálým expozicím, do níž přibýly v roce 2010 i takzvané muzejní lekce pro širokou veřejnost. Doprovodné programy doplňovaly tradiční nabídku muzea i v době do nedávna probíhající rozsáhlé rekonstrukce hlavní budovy a přípravy nových stálých expozic, nyní však rozšíří a naplno oživi program muzea s nápaditostí sobě vlastní.

Jednou z výstav, na které se mohou návštěvníci ve Vlastivědném muzeu v nejbližším období těšit, je botanická výstava věnovaná zajímavým organismům rostlinné říše, jejichž životním tajemstvím je symbióza hub a zelených rostlin – řas a sinic. Výstava napovídá již svým názvem, že „o záhady zde není nouze“, a proto Vlastivědné muzeum v Olomouci zve své návštěvníky, aby neváhali nahlédnout a vstoupit do **Tajemného světa lišejníků**. K bližšímu pohledu jim může pomoci také samoobslužný doprovodný program. Ten zvědavým návštěvníkům napoví, co znamenají tajemná zařkadla jako „lichenismus“ nebo „mykobiont“ a také je seznámí s tím, jak podle legendy vznikl lišejník Wee-la, který se dá jíst... Školní skupiny provede programem lektor, který pomůže žákům netradiční cestou odhalit informace o způsobu života lišejní-

ků, jejich životním prostředím i využívání člověkem.

Další zajímavou výstavou, kterou bude Vlastivědné muzeum zanedlouho hostit, je výstava nazvaná **Od doby kamenné po dobu slovanských hradišť**. Tato takzvaná dotyková výstava je sestavena z replik pravěkých a raně středověkých součástí lidského života – nástrojů, zbraní, oblečení, her, nádobí i ozdobných předmětů. Věrné repliky byly vyrobeny proto, aby se na téměř všechny vystavené předměty mohlo sahat. Opravdu si osahat pěstní klín nebo sekeromlat, vyzkoušet si kroužkovou zbroj nebo dřevěným vrtákem vyvrtat díru do kamene může být lákavé nejen pro malé, ale i velké návštěvníky. Výstava nabídne dětem i dospělým možnost na chvíli se vzdálit z přítomnosti do světa minulosti a na vlastní kůži zažít krásu i technickou dokonalost kultury našich předků. K výstavě pořádá lektorské pracoviště muzea muzejní lekci nazvanou **Povídání keltské perly**. Lekce, která provede návštěvníky výstavou a umožní jim vytvořit si nakonec vlastní napodobeninu keltské perly, je určena rodičům s dětmi od pěti let i široké návštěvnické veřejnosti.

K expozici **Příroda Olomouckého kraje** připravuje Vlastivědné muzeum od října 2012 výchovně vzdělávací program věnovaný vůním, voňavým rostlinám a voňavým látkám v nich obsaženým s názvem **Kolik síly má silice?** Program seznámí žáky nejen s vůněmi rostlinnými, ale i s významem vůní a pachů v přírodě vůbec. Od října také znovu ožije program nazvaný **Chlupatý svět**, který zavede žáky mezi chlupaté „mazlíčky“ i divoké šelmy naší přírody a všemi smysly jim dovolí se s nimi setkat právě v přírodovědné expozici.

V expozici **Olomouc – patnáct století města** otočí soukolím historických příčin a následků dva

nové výukové programy. Jedním z nich je program pro mladší žáky nazvaný **Jak gombík ke granulaci přišel**, který účastníky zavede do období prvních Slovanů usídlených na olomouckém kopci, druhý program pro starší žáky s názvem **Zdíku, dík!**, je věnován době působení biskupa Jindřicha Zdíka v Olomouci. Oba programy přiblíží interaktivní formou žákům tato dvě období olomoucké historie.

Podzimní slavnost stromů v Arboretu Bílá Lhota

Již potřetí pořádá Vlastivědné muzeum v Olomouci a Arboretum Bílá Lhota zahradní slavnost přímo pod korunami stromů v zámeckém parku, který je zároveň cennou sbírkou domácích i cizokrajných dřevin z Evropy, Asie a Severní Ameriky. Tradice zahradních slavností byla zahájena přesně před rokem, kdy proběhla první Podzimní slavnost stromů, na kterou navázala v květnu 2012 Ptačí slavnost jara. **6. října 2012** mohou slavnost v arboretu prožít návštěvníci potřetí. **Podzimní**

Otiskování listů na trička, Podzimní slavnost stromů 2011, foto: M. Zedková.

slavnost stromů 2012 chce přilákat do arboreta návštěvníky z regionu i širokého okolí a v tvořivém duchu, v příjemné společnosti nejen lidí, ale i zelených velikánů, na sklonku léta pomalu a radostně přivítat nadcházející podzim. Podzim přináší novou dávku barvitosti, stromy v arboretu nás přesvědčují o nekonečné rozmanitosti přírody. Program slavnosti chce odrážet alespoň něco z toho. Podzimní slavnost nabídne zajímavé komentované prohlídky jak pro dospělé, tak letos poprvé také hravé a poutavé prohlídky speciálně pro děti a mládež. Přednáška o keltském stro-mokruhu již tradičně představí některé zástupce z dendrologické říše. Po celý den bude klid a osvě-žení skýtat zahrádní čajovna, rozptýlení naopak nabídnou nejruznější doprovodné aktivity. Výtvar-né workshopy stejně jako loni budou zaměřeny na výrobu šperků z částí a plodů stromů a na zdo-be-ní textilu otiskováním listů. List stromu se stane originální přírodní tiskařskou maticí a zanechá po sobě neopakovatelnou stopu na bavlněném kusu oděvu či tašce. Opodál budou návštěvníci moci vyzkoušet střelbu z luků, ručně vyrobených z různých typů tvrdého a pružného dřeva. Duši mohou potěšit rozvibrováním své hudební struny, tedy ve skutečnosti rozvibrováním vzduchu v duté vydlabané větvi, nazývané didgeridoo, pomocí svého dechu. Didgeridoo, tradiční australský hu-dební nástroj, návštěvníkům pomůže ovládnout jeho výrobce a zkušený hráč na tento nástroj, který s sebou přiveze i píšťalu koncovku a africký bu-ben. Je tedy možné se nejen něco nového naučit, ale i příjemně si „zadřemovat“. Pro návštěvníky arboreta bude v tento den připraven ještě další zajímavý program. Vlastivědné muzeum v Olo-mouci a Arboretum Bílá Lhota si vás dovolují

pozvat na Podzimní slavnost stromů touto malou ochutnávkou.

Martina Zedková (1982) působí jako muzejní pe-dagog ve Vlastivědném muzeu v Olomouci. Dále se zaměřuje na historii umění a výtvarnou tvorbu.

martussa@seznam.cz

12. ročník Týdne vědy a techniky v listopadu v Olomouci

Týden vědy a techniky je nejrozsáhlejší a nej-větší vědecký festival v České republice. Dvanáctý ročník festivalu se uskuteční ve dnech **1.–15. lis-topadu 2012 ve všech krajských městech včetně Olomouce**. Máte možnost navštívit **přednášky, výstavy, exkurze, vědecké kavárny, promítání do-kumentárních filmů**, nahlédnout do vědeckých pracovišť, laboratoří a knihoven a poznat, **jak se dělá věda**.

Vědecká knihovna v Olomouci vás zve na trojici následujících přednášek, jež bude v rámci TVT pořádat:

Modelování znečištění ovzduší ve městech a v krajině

- Přednášející: Mgr. Radka Kellnerová, Ústav termomechaniky AV ČR, v. v. i.
- 2. listopadu 2012 (17.00)

Bydlíte v ulici s intenzivní automobilovou do-pravou nebo za továrnou vypouštějící zplodiny z komína? Předpokládali jste, že se emise neškod-ně rozptýlí? Pojdte se podívat, jak nečekaně se emise šíří městem a krajinou a v kterých místech se akumulují.

Omega 3 rybí oleje versus obezita

- Přednášející: RNDr. Ondřej Kuda, PhD., Fyziologický ústav AV ČR, v. v. i.
- 5. listopadu 2012 (17.00)

Jíte mořské ryby alespoň dvakrát týdně? Víte, co jsou omega 3 mastné kyseliny EPA a DHA a proč jsou zdraví prospěšné? A víte, jak ve vás fungují a že vám mohou pomoci při boji s nadváhou? To vše i další poznatky z fyziologie tukové tkáně se můžete dozvědět na této přednášce.

Bibliografie české literární vědy

- Přednášející: Mgr. Vojtěch Malínek, Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.
- 13. listopadu 2012 (17.00) *

Příspěvek představí bibliografické databáze ÚČL s důrazem na nedávno zdigitalizovanou lístkovou kartotéku Retrospektivní bibliografie české literatury. Kartotéka byla při digitalizaci obohacena o OCR přepisy jednotlivých lístků a je prezentována ve speciální webové aplikaci, která badatelům nabízí řadu nadstavbových funkcí (fulltextové vyhledávání, editace a strukturace dat, systém uživatelských hlášení atp.)

Motto Týdne vědy a techniky 2012: Energie vědy

- Hvězdy i planety, příliv i vítr, lidské bytosti i jednobuněčné organismy, nanočástice i atomy, vše je plné energie.
- Energie rozděluje i spojuje, energie je nezbytná k životu.
- Energie je také síla, vůle k činům.
- Poznejte energii vědy na Týdnu vědy a techniky.

Sledujte webové stránky festivalu (<http://www.tydenvedy.cz/program>) s aktualizovaným progra-

mem i pro další instituce a vědecká pracoviště v Olomouci.

(lun)

Výstava Slezsko po Velké válce. Čas plebiscitu v Horním Slezsku (1919–1921)

V loňském roce uspořádala Vědecká knihovna v Olomouci ve spolupráci s Veřejnou vojvodskou knihovnou im. Emanuela Smolky v Opolí v rámci projektu *Veduty slezských měst a staré mapy Slezska* konferenci *Slezsko v proměnách času* a výstavu *Silesia picta*. Výstava naplnila účel vzájemné spolupráce, tedy prezentaci společné historie na podkladu fondů obou knihoven. I proto se obě instituce rozhodly, že budou ve vytyčeném trendu pokračovat. Pro rok 2012 je v termínu od 1. 10. do 30. 11. připravena výstava *Slezsko po Velké válce. Čas plebiscitu v Horním Slezsku (1919–1921)*. Jde o téma, jež je českému publiku známé i neznámé zároveň. Existuje jistá znalost sporu o Těšínsko mezi nově vzniklým Československem a obnoveným Polskem po 1. světové válce, nicméně o hraničních rozepřích mezi Polskem a výmarským Německem v Horním Slezsku je v České republice povědomost minimální, i když i tyto události měly vliv na definitivní podobu československých hranic.

Výstava *Slezsko po Velké válce. Čas plebiscitu v Horním Slezsku (1919–1921)* si dala za úkol nejen popsat vývoj událostí v oblastech Horního a Těšínského Slezska, ale především zachytit na základě plebiscitních materiálů (novin, map, fotografií, brožur, propagačních letáků apod.) metody vzájemného propagandistického soupeření

všech tří zainteresovaných stran v připravovaném plebiscitu. Dobové materiály nám ukazují jednu z tváří poválečné reality, kdy nepřišlo tolik kýžené uvolnění a radost z konce války, ale naopak další měsíce nejistoty a vzájemných ataků, jež na některých

místech, především v Horním Slezsku, vyvěřely v otevřené krvavé střety, a na Těšínsku způsobily trvalé šrámy, jež po další desetiletí poškozovaly vzájemnou spolupráci. Z vyhlášených plebiscitů se nakonec uskutečnil pouze jeden, a to v Horním Slezsku, a na základě něho bylo plebiscitní území rozčleněno mezi Polsko a Německo. V Těšínském Slezsku nakonec z důvodů vnitřních, ale i mezinárodně-politických, k vlastnímu hlasování nedošlo a o definitivním stanovení hranic mezi Československou republikou a Polskem musela rozhodnout arbitráž.

Partnerství svých příspěvkových organizací se zahraničními institucemi podporuje i zřizovatel knihovny, Olomoucký kraj. K výstavě *Slezsko po velké válce. Čas plebiscitu v Horním Slezsku (1919–1921)* přispěl formou dotace z jednoho ze svých grantových programů. Díky ní mohl expozici doprovodit také dvojjazyčný katalog, jehož prostřednictvím bude výstava přístupná nejen jejím návštěvníkům, ale také čtenářům v celém Polsku, Česku i kdekoliv jinde.

Lubomír Novotný

67. koncertní sezóna Moravské filharmonie Olomouc

Moravská filharmonie Olomouc vstupuje v září již do 67. koncertní sezóny. A co ji čeká?

Filharmonici opět vycestují do Francie (3 turné), navštíví rovněž Německo a Itálii. Celkem odehrají 40 koncertů v zahraničí a 40 koncertů v Čechách. Za zmínku stojí koncert 16. 12. s Václavem Hudečkem ve Španělském sále Pražského hradu u příležitosti jeho životního jubilea. Moravskou filharmonii bude řídit Petr Vronský, záštitu nad koncertem převzala paní Livia Klausová.

A na co se může těšit olomoucké publikum? Letos filharmonie nabídla svým předplatitelům 5 abonentních cyklů. Na koncertech uslyší renomované umělce, jako je např. Václav Hudeček, barytonista Roman Janál, klavírista Martin Kasík a Wihanovo kvarteto. Jako sólisté se představí také přední hráči Moravské filharmonie – koncertní mistři Vít Mužik a Antonín Hradil, violista Pavel Hána, Aleš Janeček (klarinet), Zdeněk Škrabal (fagot) nebo teprve 17letý Ladislav Bilan (bicí nástroje), který obdržel v roce 2011 několik zlatých medailí na prestižní soutěži v Los Angeles.

Za dirigentským stupínkem se vystřídají vedle šéfdirigenta Petra Vronského např. Jaroslav Kyzlink, Marek Štílec, Leoš Svárovský. Taktovky se chopí i zahraniční dirigenti Alfonso Scarano, Francesco La Vecchia a Hooman Khalatbari a další. Naprosto unikátní je pozvání Maxima Šostakoviče, který bude dirigovat dílo svého otce (15. 11. 2012). „*Cesta k angažování M. Šostakoviče byla poměrně dlouhá, nikoliv však složitá. Od prvního kontaktu jeho manažera pro Českou republiku*

k realizaci tohoto uměleckého záměru uplynuly téměř 2 roky. Hlavním problémem bylo najít termín v kalendáři. Nakonec se podařilo zajistit i bonus k této koncertní spolupráci – Moravská filharmonie pod taktovkou Maxima Šostakoviče natočí s mladým korejským pianistou dva Šostakovičovy klavírní koncerty pro firmu Sony Classic“ vysvětlil Vladislav Kvapil, ředitel Moravské filharmonie Olomouc.

Pro příznivce netradičního cyklu jsou připraveny opravdové lahůdky. Opět se do Reduty vrátí dirigent a aranžér Miloš Machek, který posluchačům nabídne slavné evergreeny skupiny Queen v symfonickém aranžmá. Dalším zajímavým projektem bude hudba ze slavných filmů, např. Piráti z Karibiku, Sedm statečných a Pán prstenů, spojená s videoprojekcí. Melodie zaranžoval dirigent Petr Pololánik. Skupina mako!mako se proslavila účastí v soutěži Česko-Slovensko má talent. Jak bude znít ve spojení se symfonickým orchestrem, to posluchači posoudí 4. dubna 2013.

Moravská filharmonie nezapomíná ani na nejmladší generaci. Právě pro ni je připraveno Nedělní matiné pro děti a rodiče. Koncerty se konají vždy v neděli dopoledne a cílem je vzbudit u dětí zájem o hudbu zábavnou formou. V průběhu čtyř koncertů se seznámí s dřevěnými dechovými nástroji, navštíví kouzelný svět Walta Disneyho, uslyší a uvidí dvě dětské opery z dílny J. Uhlíře a Z. Svěráka a také je provede písničkovým pořadem pejsek Macík.

Již mnoho let se orchestr věnuje nahrávání soudobé hudby. V sezóně 2012/2013 je v plánu natočit téměř 250 minut hudby současných světových skladatelů.

Moravská filharmonie pořádá i tzv. „výchovné

koncerty,“ které jsou určeny žákům základních a středních škol. Po úspěchu z minulého roku, kdy se poprvé uskutečnily i koncerty pro mateřské školy, se letos připravují hudební programy pro děti od cca 3 do 18 let. Věk je vždy zohledněn v každém pořadu, dohromady filharmoniky čeká 40 výchovných koncertů.

Od roku 2004 působí pod křídly Moravské filharmonie Spolek pro komorní hudbu. Díky tomu se rozšířila hudební nabídka také o komorní večery. Celkem 11 koncertů se uskuteční vedle Reduty také v Muzeu umění a nově v sále Václava III. ve Vlastivědném muzeu v Olomouci.

Filharmonie organizuje dva festivaly. V květnu 2013 proběhne 12. ročník Dvořákovy Olomouce; festival navazuje na Olomoucké hudební jaro, které vzniklo v roce 1958. Příznivci varhanní hudby určitě rádi zavítají do chrámu sv. Mořice a nenechají si ujít již 44. ročník Mezinárodního varhanního festivalu (6. – 20. 9. 2012).

Zahajovací koncert nové sezóny se koná ve čtvrtek 27. 9. od 19.00 hodin. Na něm vystoupí houslový virtuos Václav Hudeček a Moravská filharmonie se svým šéfdirigentem Petrem Vronským. Na programu bude J. Cikker – Variace na slovenské národní písně, Sukova symfonická báseň Praga a Koncert a moll pro housle a orchestr Antonína Dvořáka.

Markéta Kvapilová

Muzeum Komenského v Přerově

V roce 420. výročí narození Učitele národů Jana Amose Komenského vzniká v přerovském muzeu program přibližující vztah Komenského

k Přerovu a souvztažnost jeho pobytu v tomto městě k jeho celoživotnímu dílu.

První výstupem je **filmový snímek Jan Amos Komenský... a tak trochu přerovský**. Motivační snímek s dokumentárním kontextem vznikl v rámci edukační činnosti na ožívování expozice animačními a lektorskými programy. Jeho cílem je názorně přiblížit důležité momenty pobytu Učitele národů Jana Amose Komenského v Přerově. Na jeho tvorbě spolupracovali historikové, archeologové, muzejní pedagožka a student zabývající se filmovou tvorbou. Při jeho natáčení bylo využito předmětů z komeniologických sbírek přerovského muzea, aktuálních archeologických výzkumů a překvapivých nejnovějších objevů, ukrytých na dlouhá staletí pod dlažbou města. Hlavní cílovou skupinou filmových diváků je především mládež, a právě proto se v něm objevují často také záběry evokující všední život 17. století. Ve snímku je akcentován význam školství v Přerově v období raného novověku.

Promítání filmu pro veřejnost bude spojené s odborným komentářem historičky-komenioložky, archeologickou prezentací nejnovějších nálezů a malým dobovým překvapením pro diváky. Půjde o netradiční formu prezentace muzejních sbírek nejen s poznávacím, ale i zážitkovým přesahem. Tato slavnostní akce s podtextem Dne studentstva proběhne v sobotu 17. listopadu 2012. Ukázky animačních programů pro rodiny s dět-

ORNITOLOGICKÁ STANICE MUZEA KOMENSKÉHO V PŘEROVĚ
pořádá pro školy i pro všechny zájemce o poznání přírody

DEN STROMŮ

19. a 20. října 2012

procházka podzimmím parkem Michalov s vyprávěním o stromech
ukázky zajímavých či neobvyklých druhů stromů

hodinové prohlídky pro školní třídy proběhnou v pátek 19. 10.
je třeba se do 17. 10. objednat na konkrétní hodinový termín
8.00, 9.00, 10.00, 11.00, 12.00, 13.00 hod
vstupné 10 Kč za školu, dopravné zdarma

procházka pro veřejnost se koná v sobotu 20. 10. od 9.30 hodin, odchod od budovy ORNIS

 ORNIS, Bezručova 10, Přerov
581 219 910, ornis@prerovmuzeum.cz
www.ornis.cz

mi, popř. další zájemce a oživená prohlídka pro seniory se uskuteční v přerovském muzeu poslední listopadový víkend. Více informací na www.prerovmuzeum.cz.

Přiblížit přírodu na dosah ruky, to je „úkol“ ORNISu – Ornitologické stanice, která na první říjnovou sobotu (6. 10.; odjezd vlakem z Přerova) – v rámci mezinárodního projektu nazvaného **Ptačí festival** – připravila **pozorování ptactva u rybníku Nesyt**.

Ptačí festival je dlouholecnou mezinárodní nevládní organizací BirdLife International. Za cíl má upozornit na fenomén ptačích migrací a na nebezpečí, která na ptáky během jejich cest číhají. Tradičními ukázkami jsou kroužkování ptáků a samozřejmě i jejich pozorování. Výsledky každoročně zpracovává jedna z evropských ornitologických organizací, všichni účastníci mají k dispozici již v pondělí první výsledky z celé Evropy. Na území ČR akce probíhá asi na 50 lokalitách, kde bývá pozorováno až kolem 50 000 ptáků více jak 100 druhů. Akce na jihomoravském rybníce Nesyt patří k nejvíce navštěvovaným, často také s nejvyšším počtem pozorovaných jedinců.

U příležitosti Mezinárodního dne zvířat ve čtvrtek 4. 10. přichystal ORNIS program inspirovaný svátkem sv. Františka z Assisi, středověkého světce, který zasvětil péči o nemocná a opuštěná zvířata celý svůj život.

Program **Dne zvířat** pro školy:

- *Máme rádi zvířata aneb umíme se o ně doma starat* (vhodné pro I. stupeň ZŠ)? Děti se stanou odborníky na různá zvířata, která chováme ve svých domácnostech. K prohlédnutí bude celá řada živých zvířat i těch méně známých.
- *Vaše zvíře doma, jaké je* (vhodné pro rodiče s dětmi, veřejnost).
- *Jaké máte doma zvíře, jaké trápení a jaké radosti s nimi prožíváte?* – povídání a poradna veterináře pro malá zvířata MVDr. Tomáše Barboříka.

(lun)

Perly Muzea Komenského

Skvosty a zajímavosti z depozitářů

(14. 12. 2012 – 31. 3. 2013)

Mimořádná příležitost k zhlédnutí souboru unikátních sbírkových předmětů, které jsou zpravidla skryty před zraky návštěvníků za dveřmi depozitářů, se naskytne od poloviny prosince v Muzeu Komenského v Přerově.

Některé z nich se vystavují pro svou vzácnost a nutnost ochrany opravdu jen výjimečně. Proto část exponátů bude v průběhu výstavy postupně obměňována. Na velmi krátkou dobu tak bude moci veřejnost spatřit např. originály dopisů J. A. Komenského či prvotisk Pražské bible z roku

1488. Na své si však přijdou nejen obdivovatelé starých tisků či historické kartografie, ale taktéž výtvarného i užitého umění, nábytku, militárií, numismatiky, chronometrie a dalších oblastí muzejního zájmu. Nebude chybět ani renesanční mramorový medailon Elišky z Melic, který bezpochyby patří k vůbec nejexkluzivnějším předmětům celé sbírky. Je třeba vyzdvihnout také část archeologickou, neboť mimo dřívějších významných nálezů zde návštěvníci mohou vůbec poprvé zhlédnout prezentaci letošních výzkumů v lokalitě předpolí přerovského Tyršova mostu a náměstí Na Marku. Muzejní archeologové se zde podíleli na odkrytí základů kostela sv. Marka, školy Jednoty bratrské a mohutného barbakánu městského opevnění.

Své zástupce má na výstavě také sbírka uměleckého kovářství, která má stále uložení na hradě Helfštýn. Jedná se především o vůbec nejrozměrnější exponát, plastiku s názvem „Dech větru“, jejímž autorem je italský kovář Claudio Bottero.

Základní idea výstavy vznikla již v loňském roce, kdy byla celá řada zde umístěných exponátů představena čtenářům Olomouckého a Přerovského deníku v seriálu Perly Muzea Komenského. První z článků, jejichž autory jsou kurátoři jednotlivých podsbírek, vyšel v březnu 2011. Úspěch tohoto tiskového projektu byl impulsem pro sestavení publikace, obsahující reprezentativní výběr vystavovaných předmětů. Na vernisáži dne 13. prosince 2012 se tak navíc uskuteční její slavnostní křest.

Lubomír Vyňuchal, kurátor výstavy

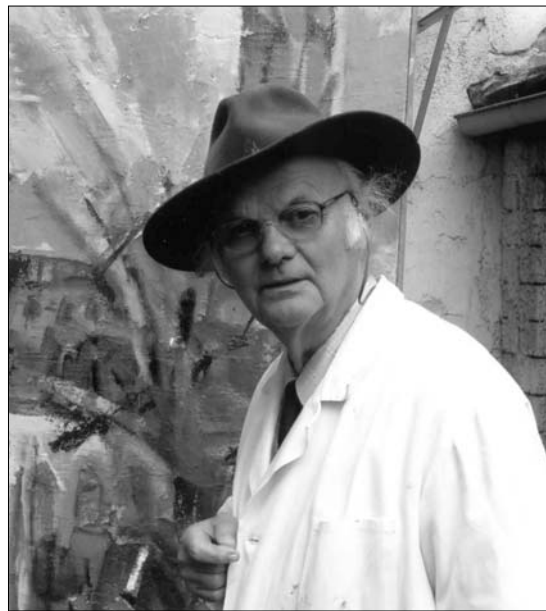
Dialog generací

Lukáš Neumann

Člověku se to mnohokrát v životě nepříhodi, možná jen jedinkrát. Dostane-li se vám však příležitosti hovořit a ocitnout se v blízkosti člověka, pro kterého je životním posláním a nutností tvořivá činnost, působí to na vás silou životodárného pramene. Ateliér v Mlčochově ulici vybíhající z Václavského náměstí u dómského návrší, kde pracuje **Ladislav Jalůvka (nar. 1932)**, je prosycen duchem inspirativnosti a naplňujícího bezčasí. 15. června letošního roku završil tento olomoucký malíř, grafik a kreslíř osm desítek let života – zdaleka nejen u příležitosti gratulace k jubileu jsme si s Ladislavem Jalůvkou povídali o vzácných chvílích inspirace, o řeholi, zklamání a radosti, o všemožných údělech a darech životní umělecké pouti, nikoliv končící, neboť Ladislav Jalůvka čile sleduje nejnovější umělecké dění. Aktuálně se seznámil, jak mi pověděl, s výstavou „ZAČÁTEK STOLETÍ. České umění prvního desetiletí 21. století“ v Plzni anebo s expozicí „Ostrovny odporu“ v pražském Veletržním paláci.

Pane Jalůvko, mezi tématy, s nimiž jste celoživotně svázán, patří olomucensia, tedy díla inspirovaná městem, dále také přírodní motivy a figurální tvorba. Tak na rozvrstvení vašeho díla nahlíží kritické a kunsthistorické milieu. Jste vy sám s tímto srozuměn? Lze mezi touto typologií nahlédnout kontinuitu?

„Jak na moji tvorbu nahlíží kritika, nemohu odpovědět. Mohu si ale pamatovat, že ne vždy jsem žil ve městě, venkov mého dětství pochopi-

Ladislav Jalůvka (foto: Josef Maliva)

telně zanechal stopu. Dominantní náměty vždy nějak odpovídaly určitému období. Nejprve jsem miloval hory, poté moře a pláže, jako kluk také barikády. Určující etapou byla a je krajina, statek, aleje, úvozy. Podzimní a zimní večery v chalupách a nad nimi, když svítí měsíc. Ve městě potom ulice, kočičí hlavy... Na studiích jsem jezdil s kamarády po krajinách, ve kterých jsme hledali „stopy“ Mařákovy školy, motivy Antonína Slavíčka, Jindřicha Průchy a jiných krajinářů, které jsme milovali. Městské aglomerace se mi nestaly námětem až v Olomouci. Byly to především pražské mosty, pohledy na Prahu z Vyšehradu a především na Malý svět s tehdejším ateliérem

Andrleho, který jsem mohl malovat díky blízkosti koleje J. A. Komenského, jíž jsem kvůli svému chatrnému zdraví mohl obývat. Složitější to bylo s tvorbou figurální. Vhodnou cestou bylo navštěvování dobrovolné večerní kresby na fakultě, kde jsme se cvičili nejen úpornými hodinovými studii, abychom odpozorovali správné proporce anatomie těla, ale současně pětiminutovkami pohybových záznamů kresleného aktu. Různorodost (ve vaší otázce nazvaná jako typologie) námětů, motivů, nebyla pro mě otázkou, s kterou si mám dělat starosti. V krajinářství jsem poznal, že nejkrásnější barvy jsou barvy jitrní a podvečerní. Vstával jsem časné ráno, abych je uviděl, vracel jsem se pozdě, někdy se stmíváním, abych se jich dočkal. Flora, květy, dary země, to byla přímá inspirace ve vinobraní, trnkobraní, jablka i hrušky na mísách i talířích.“

Jaké byly rané impulsy a další vzory kromě již zmíněných krajinářů? Co vaši tvorbu ponejvíce ovlivnilo?

„Patřím ke generaci, která prošla tematickou proměnou malby a změnami náhledu na místo malířství ve společnosti. Během studia výtvarné výchovy na Karlově univerzitě mě upoutalo avantgardní umění, oslovila mě abstraktní vlna. Přestože mě to zpočátku mrzelo, byl jsem nakonec rád, že jsem se na Akademii nedostal. Akademismus mi nevyhovoval, oproti kolegům „umprumákům“, kteří dovedli kreslit, stínovat, jsem si připadal zaostalý. Zabývali jsme se informelem (umění netvárnosti, strukturální abstrakce – pozn. aut.), osobnostmi jako Picasso, Matisse, chodili na výstavy, jízdnárny.“

Jedním ze zásadních témat vaší malby je kalvárie, především na velkorozměrných plátnech. Lze tento námět vůbec ještě spatřit jako originální, zaujmout k němu ryze osobitý vztah?

„Co je to originální, vám nemohu povědět. Sochař, profesor Lidický, nás při procházkách Prahou upozorňoval na věci nám neznámé, například na skutečnost, že výtvarné umění je spojeno s řemeslem, a také na to, že některá témata jsou věčná. Mezi ně patří náměty biblické. Ukazoval nám také římské portréty a říkal, že všechno už bylo uděláno, ale že pořád se o to někdo pokouší. Čerpám z témat kolem nás. Křesťanské téma ukřížování Krista jsem realizoval především v akvarelových návrzích Křížové cesty. Krista na kříži jsem namaloval třikrát na středním a jednou na plátně velkého formátu. Nazval jsem ho „Pod křížem“, protože vedle dramatu barvy i kompozice, která by bylo možné nazvat kompozicí přesýpacích hodin, má vyjádřit nejen smutek, ale také naději. Z našich rozhovorů vás nejvíce zaujala myšlenka Romaina Rollanda o tom, že bude na světě smutno, až vymizí křesťanský pesimismus. Věřím, že křesťanský optimismus není optimismus trestuhodný. K otázce na osobitý vztah k tématu se vztahuje konfese mého ateliéru, již jsem vypíchal šídlem do omítky. Z mnoha konfesí jsem si vybral L. N. Tolstého. Zní následovně: „Nervem umění je láska umělce k svému námětu. Bez této lásky nemůže umělecké dílo vzniknout.“

Do počátku 70. let jste působil na katedře výtvarné výchovy Pedagogické fakulty UP, poté jste však musel z fakulty nuceně odejít...

„Rok 1969 byl počátkem prověrek, pohovorů, které se vždy obracely k otázce souhlasu se

vstupem vojsk, jak se v té době invaze nazývala. Neuměl jsem dost dobře lhát a navíc jsem byl ve výboru ROH Pedagogické fakulty, kde jsem svůj záporný postoj k normalizaci projevil. Vyloučili mě ze strany, rektor si mě zavolal a oznámil mi, že nejlépe bude, když si budu hledat štěstí jinde než na vysoké škole, která má vychovávat a vzdělávat učitele. Cítil jsem se velmi špatně. Prostě jsem se „nevydařil a nemohl jsem učit malovat v pokrokovém duchu světové komunistické myšlenky“. Členství v uměleckém výběrovém svazu mi bylo zrušeno, všechny svazy a spolky byly rozpuštěny. Neušlo to však pozornosti výtvarné obce. Tajemník Českého fondu výtvarných umělců (dále ČFVU) Miloš Březina mi ukázal možnost přejít na tzv. volnou nohu a malíř Ivo Příleský, rovněž žák Salcmanovy školy, mi „dohodil“ místo v suterénu Zeyerovy ulice. V rámci tehdejší reorganizace Čs. svazu výtvarných umělců nebyl ani přechod na tzv. volnou nohu jednoduchý. Výsledkem byla moje „nezaměstnanost“ od roku 1973 do roku 1976, kdy jsem konečně získal registraci u ČFVU a mohl jsem svá díla vystavovat v galeriích zmíněného fondu. Byly to svízelné, ale krásné tři roky. Krásné proto, že jsem se setkal s lidmi, kteří mé situaci rozuměli a svízelné proto, že jsem potkal také ty, co mě považovali za příživníka.“

Pokračovaly potom restrikce ze strany režimu?

„Ve výstavních síních, podléhajících státní cenзуře, jsem vystavovat nemohl. Přesvědčil jsem se o tom v roce 1982, kdy mi „zavřeli“ výstavu připravovanou ve Vlastivědném muzeu v Olomouci. Potíže byly i s účastí a obesláním výstav. Brněnská „Vlněna“, kde jsem realizoval tapiserie ART PROTIS, žádala o potvrzení Městský národ-

ní výbor, že nemá námitek proti mé prezentaci na výstavě tapiserií vytvořených v jejich dílnách. Dobrozdání jsem nedostal. Mimo malování byla mým útočištěm především krajina. Maloval jsem jak městské aglomerace, tak květinová zátiší a byly chvíle, kdy inspirace přišla i tam, kde jsem ji nikdy nehledal. Začátkem 90. let jsem se na návrh docentky Hany Myslivečkové vrátil na katedru. Učil jsem tam kresbu a malbu až do konce století.“

Vrátíme-li se k charakteru vaší tvorby, je patrné, že dáváte „přednost“ expresivnímu zpodobení oproti věrnému kopírování námětu.

„To hodnotí a rozsuzuje divák. U diváka, tak jako u tvůrce obrazu, jsou kritéria pohyblivá. Mohu jenom dodat, že i snaha, smysl pro detail, fotografické kopírování přírody, zahrnuje určitý stupeň abstrakce. Programový realismus tuto abstrakci, vyabstrahování, zhodnocení výtvarnou formou měl a má v programu. Motiv, námět – krajina, figura, zátiší, květiny – to vše je sice námětová malba, ale zároveň jen záminka k tvorbě. Snažím se o výraz. Obecně lze říci, že tzv. naturstudium je odrazovým můstkem k rozvinutí fantazie tvarové, barevné, v neposlední řadě fantazie obsahové. Jenom vzpomeňme leknínů a východu slunce C. Moneta nebo protagonisty abstraktní malby F. Kupky nebo Z. Sýkoru, s kterým jsme se nedávno loučili. Výtvarná zkratka, výtvarný znak, vědomí, že tvůrce je povinen si nalezenou vyjadřovací formu zdůvodnit, přirovnávám k základnímu zákonu kazatele – řečníka: „Drž se věci, slova budou následovat.“ Maloval jsem některé obrazy, kterým jsem dával názvy jako „Místa dávných bojů“, „Černé slunce“, „Tři barvy sněhu“, „Vyprahlá země“. Tam jsem se nacházel

v oblasti historie, přírodních katastrof, věčných proměn přírody – to vše proměněno v symboliku barevné řeči.“

Jak je to v malířství oproti jiným druhům uměleckého zpodobení?

„Malířství má své vlastní vyjadřovací prostředky a není závislé na fotografickém zachycení světa. Stejně tak jako se sochařství liší od odlitku. Obraz se od reality odpoutává. Je to naše přirozenost, jsme přeci něčím obklopeni. Pokud jsem se zabýval informelem, tam jsem se, především v obrazech z 60. let, od reality odpoutal. Jsem zastáncem výtvarné zkratky a výtvarného znaku, abstrahování, vybírání podstatného z reality skutečného. Vždy jsem obdivoval Moneta jako objevitele malířství před motivem. Jeho obraz, Impresi, východ slunce, mám vystavený v ateliéru. Fascinuje mě ta nejistota ohledně komunikace mezi mozkem a okem. Kde obojí začíná a kde vlastně končí? Co se „dotýká“ obrazu, mozek nebo oko? Nakonec snad dodatek: přirovnáváme-li malířství k hudbě, najdeme malíře, kteří malovali a malují ve stupnici měkkých pastelových tónů – moll – a malíře, kteří milují kontrast prudkého světla s temnotou, kontrast světlých barev – dur. Odrážejí oba tak nějak sebe, dobu, ve které tvořili, chtěli ji ovlivnit, ale věděli a ví, že umění včetně umění malířského je takové, jaké si doba zaslouží.“

Máme však k dispozici pouze určitý, omezený počet reálií. Jak se vám daří vymanit se z této typičnosti, homogenity námětu?

„Mimo světa, který nás obklopuje, vlastníme ještě svět vnitřní, kterým ten svět vnější chápeme a snažíme se mu rozumět ze všech svých sil. Ty-

„Krajina s mlynem“, olej – plátno, 120/130cm, 2011

pičností homogenity námětů snad myslíte, že je to porozumění tomu vnějšímu světu. V tvorbě to lze překonat. Václav Rabas měl celoživotní komplex, zda se dá udělat malířské dílo na jednom kilometru čtverečním. Jiný malíř, Giorgio Morandi, nevytáhl paty z rodného města a maloval svá zátiší. Vysvětlením tu může být malířské vidění světa. Jde o kombinace různých světél a osvětlení, v mém případě např. Dómu. Světlo odhaluje tvar katedrály, jde o to udělat neviditelné viditelným. Některé motivy se dají zobrazit tak, jak jsou. Jiné náměty musí být zobrazeny jinak, aby přesvědčily autora i vnímatele a aby evokovaly skutečnost. Říká se tomu touha každého malíře mít svůj styl, výraz, ať už se zabýváte jakýmkoliv námětem. Komponování obrazu je podobné hudbě, zastoupeny mohou být výrazové prostředky lyrické, stejně tak

se mohou promítat životní osudy tvůrce. Touhou malíře je vytvořit celek obrazu, symfonii barev, které sdělují jeho výtvarné záměry, a svět, který žije svým životem. Vzácné hodiny čekám na inspiraci, ta přichází buď přímo, kdy vás něco zaujme tak, že je to hotovo ještě dřív, než to namalujete. Jindy jde o inspiraci nepřímou, o vzpomínku na v minulosti využitě podněty a impulsy. Je to pocit vnitřního napětí práce, kreativní nasazení, jež přináší někdy zklamání, někdy radost. Přestože nepatřím k monotematickým malířům, každý námět je spjatý s okouzlením, optickým, citovým nebo rozumovým. Jeden námět lze vyjadřovat mnohokrát, jinak, také vždy bude výsledkem jiný obraz.“

*Ateliér, kde působíte, má bohatou tradici, je-
jímž jste důstojným pokračovatelem. Co pro vás
toto místo znamená?*

„O tom, kdo tento ateliér dostane, se začalo „mluvit“ v roce 1978 po smrti akademického sochaře K. Lenharta. Kandidátem následnictví jsem nebyl sám. Byl to sochařský ateliér, ale sochař, který by měl zájem, se nenašel. Nynější podoba ateliéru, při vši skromnosti, je jiná než při převzetí. Byl uveden do původního stavu, vylepšen o přívod vody, kanalizace, plynu. Stal se ateliérem malířským, který se nachází v místě chráněném památkovou péčí. Sám vám v současné chvíli nedokážu povědět, kdy byl do památkové péče zařazen, ale mne samotného to velmi zajímá. Třicet let mého malování pod katedrá-

lou mne naučilo poznávat význam tzv. genia loci, které výtvarnou tvorbu svým způsobem ovlivňuje. Nepřál bych si, aby toto prostředí sloužilo jinému účelu než oboru výtvarné tvorby. Mým tajným i veřejným přáním je, aby ateliér převzal výtvarník, který by zachoval a rozvíjel jeho tvůrčí charakter i atmosféru. Tvůrčí atmosférou nazývám věčné hledání a nalézání. Poznal jsem, že bez štětce a palety malíř nic nového nevymyslí.“

Obrazy Ladislava Jalůvky si můžete do 30. září prohlédnout na jeho výstavě „Barvy a tvary“, konané společně s expozicí keramiky a porcelánu Veroniky Selingerové, v Galerii LABYRINT v Palackého ulici v Olomouci. Společná výstava nabídne divákovi také pomyslný „dialog generací“, výrazových prostředků – keramické kreace mladé umělkyně a kultivované tóny výrazného koloritu na malířském plátně.

Bob Pacholík: A tož jak vyfotografovat město rodné...

A tož jak vyfotografovat město rodné, ve kterém fotograf žije šedesát pět let? Kdysi stačilo vybrat jedno z nespočetných zákoutí romantických, počkat na vhodné světlo po vzoru pana Sudka a umění bylo na světě. Stará dlažba z kočičích hlav, domy se stoletou patinou a starý strom, nějaká postava, eventuálně dobový automobil. Hlavně pak v bývalém židovském ghettu okolo Špalíčku za hlavním kostelem. Jenže stará dlažba je nahrazena asfaltem, domy opraveny, nejbizarnější stromy kvůli bezpečnosti odstraněny a pro automobil ulice nevidět. Má se fotograf inspirovat v obrazcích, tvořených zubem času na stoletých, opotřebovaných omítkách, jak činil Vladimír Boudník? Většina fasád je opravena a ty, již opět zchátralé, působí spíše odpudivě. Musím, chci-li zachytit charakter města, nafotografovat opět jen tisíckrát fotografovanou radnici, kostel a Kotěřův Národní dům? Když většina stavebních prvků je stejná jako v ostatních městech? A to nemluvím o všudypřítomných reklamách, které zakryjí nebo rozdrobí dojem z jinak „slušné“ architektury, před kterou stojí? Chcete zachytit ulici v celé její kráse?

Tak počítejte s dopravními značkami v množství a velikostech nevídaných. Jsou krásně plechové. Cyklisto, sesedni z kola! Cyklisto, sesedni z kola! Konec. No. Ještě jsou tu lidé ve svém hemžení, se situacemi velmi vděčnými pro vznik fotografií à la Henri Cartier-Bresson. Ale pozor! Někdo vás může zažalovat pro zneužívání jeho identity a porušování soukromí! Nemá to současný fotograf snadné. Ale určitě si někdo poradí minulostí nezatíženým pohledem na svět. A dá věci do souvislostí nových a inspirativních, neotřelých a optimistických. Nedávno jsem navštívil věž prostějovské radnice. Je zpřístupněná veřejnosti a na návštěvníky čeká velice dobře provedená expozice o radnici. Od minulosti po dnešek. A město, z výšky šedesáti metrů, působí příjemně a docela mile, že by v něm člověk chtěl dalších šedesát pět let žít.

Poznámka redakce: Všechny fotografie, které doprovázejí 3. číslo KROKu a jež nejsou opatřeny popiskami, pocházejí z „dílny“ Boba Pacholíka, včetně fota na obálce revue.

Z obsahu:

**Prostějov – z nadhledu, židovský, hodinářský,
literární a dávný, povodňový**

**Fotografický doprovod čísla aneb Moderní
architektura versus billboardový „surreál“
(Bob Pacholík: A tož jak vyfotografovat město rodné...)**

Rozhovory o videomappingu a bleších trzích

**Pozvánka na výstavu do jesenického muzea
– Pívali naši, pijme my taky**

**Objevování pozapomenutých:
prozaika Valenty, hudebního skladatele Tittela,
novináře Helceleta**

**Rozhovor s Aloisem Volkmanem
– českým básníkem s hanáckými kořeny**

**Životní jubileum Ladislava Jalůvky
– dialog generací nejen o výtvarném umění**

3